

T.C.
Cumhuriyet Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

27 MAYIS 1960 DARBESİ'NİN TARİH EğİTİMİNE ETKİSİ

Emine YETENEK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Fatih M. DERVİŞOğLU

SİVAS
Eylül, 2015

27 MAYIS 1960 DARBESİ'NİN TARİH EĞİTİMİNE ETKİSİ

Emine YETENEK

Cumhuriyet Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

**Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Ortaöğretim Sosyal Alanlar
Eğitimi Anabilim Dalı İçin Öngördüğü**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Fatih M. DERVİŞOĞLU

Sivas

Eylül, 2015

KABUL VE ONAY

Emine YETENEK'in hazırlamış olduğu "27 Mayıs 1960 Darbesi'nin Tarih Eğitimine Etkisi" başlıklı bu çalışma, 12.08.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, "Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı"nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

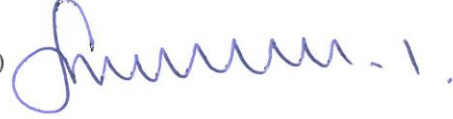
Prof. Dr.Ayhan ÖZTÜRK (Jüri Başkanı)

Doç.Dr. Fatih Mehmet DERVİŞOğLU(Danışman)

Yrd.Doç.Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../

Prof.Dr.Zafer CİRHİNLİOğLU
Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu (Yönerge)'nda belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- ✓ Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

Tarih

12.08.2015

İmza

Emine YETENEK

ÖZET

YETENEK, Emine., 27 Mayıs 1960 Darbesi ve Tarih Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2014

27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra tarih eğitimine yeni siyasal oluşum çerçevesinde yön verilmiştir. Bu çalışmada, 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra verilen tarih eğitimi Atatürk dönemi ve Demokrat Parti dönemi ile bağlantılı olarak incelenmiştir. İncelenen dönemin tarih eğitimi, ders kitapları ve ders kitaplarına ek olarak okutulan kitapçıklar çerçevesinde ele alınmıştır. Sözü edilen dönemde tarih derslerinde kullanılan kitaplarda ve yardımcı materyallerde tarih eğitim açısından sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

Atatürk'ün eğitim ile ilgili görüşlerine, Atatürk dönemi eğitim politikasına, kültür politikasına ve İsmet İnönü dönemi eğitim ve kültür politikalarına yer verilmiştir. DP dönemi eğitim ve kültür politikaları, Atatürk dönemi ile bağlantılı olarak incelenmiştir. DP'nin, 27 Mayıs 1960 Darbesi'ne neden olan eğitim ve kültür politikalarına yer verilmiştir. DP'nin politikaları Atatürk İlke ve İnkılâplarından hareketle analiz edilmiştir.

İncelenen dönemde eğitimin sağlıklı biçimde verilmesi açısından ders kitapları ve yardımcı kaynaklarda kusurlar olduğu tespit edilmiştir. Bu kusurların belirlenmesi, bundan sonra yazılacak ders kitaplarında bunların olmamasına dikkat edilmesi, tarih derslerini daha seçkin hale getirecektir.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, Tarih Eğitimi, Darbe, Resmi Tarih

ABSTRACT

YETENEK, Emine, The Coup of 27th May in 1960 and History Education, Postgraduate Thesis, Sivas, 2014

After the coup of 27th May in 1960, the history education was dominated in the frame of new political formation. In this study, the history education after the coup of 27th May in 1960 was examined. The history education of studied era was discussed in the terms of textbooks. In the following era, it has been identified that there are problems in the books used in history courses and in the supplementary materials in the terms of education.

Atatürk's views on education, Atatürk era education policy and culture policy and İsmet İnönü era education and culture policy were discussed. The education and culture policy of DP era were examined. DP's education and culture policies that caused the coup of 27th May in 1960 were analyzed.

In the studied era, it was identified that there are defects in the textbooks and in supplementary materials in the terms of giving education properly. Determination of these defects, attention to the lack of them to be written in textbooks, will make history courses more selected.

Key Words: Education, History Education Coup, Formal history

ÖNSÖZ

Tarih eğitimi, bilinçli vatandaş yetiştirme aşamasında önem arz eder. Siyasal iktidarın ideolojik duruşu çerçevesinde tarih eğitimi örgün eğitimde biçimlenir. Ülkesine, milletine, tarihi ve kültürel değerlerine bağlı yurttaşlar tarih eğitimi aracılığı ile yetiştirilmektedir. Siyasal iktidar, eğitim kurumları, öğretmenler ve aileler tarih bilinci vermek konusunda etkili olmakla birlikte iç içe ve iletişim halinde olmalıdır. Bu tez çalışmasında Atatürk döneminden itibaren 27 Mayıs darbesine kadar olan süreçte verilen tarih eğitimi incelenmiştir. 27 Mayıs 1960 darbesinin tarih eğitimi üzerindeki etkisi, tarih ders kitapları üzerinden analiz edilmiştir.

Tez çalışmamın şekillenmesi ve ilerlemesinde danışmanım olarak bana her konuda yol gösteren, değerli birikimlerini benimle paylaşan ve zamanını ayıran değerli hocam Doç. Dr. Fatih M. DERVİŞOĞLU'na teşekkürlerimi ifade etmekten büyük mutluluk duyarım.

Tez konumu belirleme aşamamda bana yol gösteren, tecrübeleriyle çalışmalarına ışık tutan sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Hatice MUMYAKMAZ'a teşekkür ederim. Tezimi yazma aşamamda önerilerde bulunan ve eleştirileri ile tezime katkı sağlayan Yrd. Doç. Dr. Evren KARATAŞ'a çok teşekkür ederim. Araştırmam sırasında bana yardımcı olan Milli Kütüphane ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Arşiv çalışanlarına ve T.C. Başbakanlık Devlet Arşivi Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanı Oktay ŞİMŞEK'e teşekkür ederim.

Emine YETENEK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY SAYFASI	
ETİK SÖZÜ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi	2
1.4. Araştırmanın Alt Problemleri	2
1.5. Sayıltı	3
1.6. Sınırlılıklar	3
1.7. Araştırmanın Kavram Tanımları	3

BÖLÜM II

ALANYAZIN TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK DÖNEMİ (1923–1938)	4
2.1.2. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Eğitim Politikası	4
2.1.2. Atatürk Dönemi Tarih Eğitimi ve Kültür Politikası	8
2.1.2.1. Türk Tarih Tezi ve Tarih Anlayışının Kurumlaşması	8
2.1.2.2. Birinci ve İkinci Türk Tarih Kongresi	13
2.1.2.3. Güneş Dil Teorisi	15

2.2. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ (1938–1950)	17
2.2.1. İsmet İnönü Dönemi Eğitim Politikası (1938–1950).....	17
2.2.1.1. İsmet İnönü Dönemi Milli Eğitim Şûraları.....	19
2.2.1.2. Köy Enstitüleri	23
2.2.2. İsmet İnönü Dönemi Kültür Politikası	25
2.2.2.1 Halkevleri	26
2.3. ÇOK PARTİLİ SİSTEME GEÇİŞ.....	28
2.4. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950–1960)	31
2.4.1. Demokrat Parti Dönemi Milli Eğitim Politikası.....	35
2.4.1.1. V. Milli Eğitim Şûrası	40
2.4.1.2. VI. Milli Eğitim Şûrası	42
2.4.2. Demokrat Parti Dönemi Tarih Eğitimi ve Kültür Politikası.....	44
2.5. DEMOKRASİDEN DARBEYE 27 MAYIS 1960.....	45
2.6. 27 MAYIS DARBESİ VE 1961 ANAYASASI	51
2.7. CEMAL GÜRSEL HÜKÜMETİ EĞİTİM VE KÜLTÜR POLİTİKASI	56
2.7.1. 1961 Anayasası'nın Eğitim İle İlgili Maddeleri	58
2.8. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	60

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	70
3.1.1. Araştırmanın Deseni	70
3.1.2. Evren	70
3.1.3. Örneklem	70
3.1.4. Veri Toplama Araçları	71
3.1.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması ve Toplanması	71
3.1.6. Verilerin Analizi	71

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Eğitim ve Kültür Politikasının Genel Özelliklerine İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	72
4.2. İsmet İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikasının Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Eğitim ve Kültür Politikasından Farklarına İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	72
4.3. DP Dönemi Eğitim ve Kültür Politikalarını Atatürk ve İsmet İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikalarından Ayıran Niteliklere İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	73
4.4. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden Sonra Kurulan Cemal Gürsel Hükümetinin Eğitim Politikasına İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	73
4.5. 27 Mayıs 1960'tan Önce Kullanılan Tarih Ders Kitapları ile Darbeden Sonra Kullanılan Tarih Ders Kitapları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	73
4.6. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden Sonra Tarih Eğitimi Alanında Farklılıklara İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	74

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	75
5.1.1. Tarih Eğitiminin Amaçlarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	75
5.1.2. 27 Mayıs Darbesinin Tarih Eğitimi Üzerine Etkisine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	78
5.2. Öneriler	85
5.2.1. Uygulayıcılara Öneriler	85
5.2.2. Araştırmacılara Öneriler	85
KAYNAKLAR	86
ÖZGEÇMİŞ	93

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- AKDTYK:** Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
- CHP:** Cumhuriyet Halk Partisi
- DP:** Demokrat Parti
- DTCF:** Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
- HP:** Hürriyet Partisi
- MBK:** Milli Birlik Komitesi
- MBH:** Milli Birlik Hareketi
- MEB:** Milli Eğitim Bakanlığı
- MV:** Maarif Vekâleti
- Org.** Orgeneral
- SCF:** Serbest Cumhuriyet Fırkası
- TBMM:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
- TC:** Türkiye Cumhuriyeti
- TDK:** Türk Dil Kurumu
- TPCF:** Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
- TSK:** Türk Silahlı Kuvvetleri
- TTK:** Türk Tarih Kurumu
- TTKB:** Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
- TTKK:** Talim Terbiye Kurulu Kararı
- TTTC:** Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Araştırmanın birinci bölümünde problem durumuna, problem cümlesine, alt problemlerine, amacına, önemine, sayıltılarına, tanımlarına ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Tarih, insanlığın geçmişini öğrenme isteğinden ötürü ortaya çıkmış olup geçmişin bilgisini veren bir bilim dalıdır. Kültürel bir varlık olarak insan (Yılmaz, 2006: 10), geçmişini öğrenme isteğindedir. İnsanın var oluşu da tarih içinde akmasından ötürüdür. Tarih, bununla beraber yaşanan ânın bakış açısından ve o ânın sorunlarının yansımalarından oluşmaktadır. Yansıtma işini tarihçi yapmaktadır ve ortaya koyduğu değerlendirmeleriyle tarihe şekil vermektedir (Carr, 2011: 72). İnsan geçmişini öğrenirken zihinsel olarak belirli bir kalıba girmekte ve siyasal düzenin kabul ettiği ideoloji tarih ders kitapları üzerinden verilmektedir.

Devletler eğitim politikalarını oluştururken ideolojik duruşlarını ön plana çıkartmakta ve toplumu bu doğrultuda şekillendirmek istemektedirler. Eğitim yolu ile şekillendirilmek istenen toplum üzerinde en etkili olan yollardan biri, tarih dersleri aracılığı ile verilen tarih eğitimidir. Tarih eğitimi, yeni nesiller üzerinde yepyeni bir şuur oluşturmakta ve ister istemez ideolojik bakımdan zihinleri şekillendirmektedir. Bu manada okullar, tarih eğitimi ve bilincinin verildiği yerler olarak önem arz etmektedir. Okulda insanlar ve zihinler (Rauter, 2011: 79), biçimlendirilmekte ve okul eğitim aracı olarak kullanılmaktadır

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde tarih eğitiminin amacı ortak bir ulus bilinci oluşturmak ve bu bilinç etrafında nesilleri toplamaktır. Tek parti dönemi ve çok partili dönemde ideolojik duruş zaman zaman değişse de tarih eğitiminin amacı değişmemiştir. Tarih tezi ile beraber ise ulus-devlet girişimi kültürel alanda örgütlendirilmek istenmiştir (Ersanlı, 2003: 808).

Türkiye’de okullarda tarih eğitimi 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamış ve Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte devam ederek günümüze kadar gelmiştir (Kirez,

2008: 26). Atatürk, tarih eğitimine önem vermiş ve eğitimin milli olmasına dikkat etmiştir. Ayrıca 1932’de tarih alanında araştırma ve yayın yapmaya dönük Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. Atatürk, kurumun çalışmalarını bizzat desteklemiş, Birinci Türk Tarih Kongresi ve İkinci Türk Tarih Kongresi’ni yerinde izlemiştir. Tarih eğitimi günümüzde politik ve ideolojik silah olarak kullanılmakta, geçmişin bilgisi tarih adı altında aktarılırken ideolojik propaganda yapılmaktadır (Kirez, 2008: 26).

1.2. Araştırmanın Önemi

İlgili alan yazın incelendiğinde 27 Mayıs 1960 Darbesi ve tarih eğitimine dair doğrudan bir çalışmanın olmaması bu konuda yapılacak çalışmalara ihtiyaç olduğu düşüncesini oluşturmuştur. Askeri darbeler ve tarih eğitimi konusunda cumhuriyet tarihinin üçüncü darbesi olma özelliğini gösteren 12 Eylül 1980 Darbesi de özelde Türk-İslâm sentezi ile ilişkilendirilmektedir. Dönemin tarih eğitimi ve tarih ders kitapları 12 Eylül darbesinden sonra Türk-İslâm sentezi ekseninde biçimlenmiştir.

27 Mayıs darbesinden sonra tarih eğitimine dönük hazırlanmış olan materyallerin incelenmesi dönemin tarih eğitimi anlayışını ortaya koymak bakımından önemlidir. Araştırmada bu minval üzere gidilmiş ve ilgili alan yazına bu konu çerçevesinde katkı sunmak amaçlanmıştır. Araştırmanın ilgili sahada bu konuda yaşanan eksikliğe destek olacak bir araştırma olduğu düşünülebilir.

1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi

27 Mayıs 1960 Darbesi tarih eğitimini nasıl etkilemiştir?

1.4. Araştırmanın Alt Problemleri

1- Mustafa Kemal Atatürk dönemi eğitim ve kültür politikasının genel özellikleri nelerdir?

2- İsmet İnönü dönemi eğitim ve kültür politikasının Mustafa Kemal Atatürk dönemi eğitim ve kültür politikasından farkları var mıdır?

3- DP dönemi eğitim ve kültür politikalarını Atatürk ve İsmet İnönü dönemi eğitim ve kültür politikalarından ayıran nitelikler nelerdir?

4- 27 Mayıs 1960 Darbesi’nden sonra kurulan Cemal Gürsel hükümetinin eğitim politikası nasıldır?

5- 27 Mayıs 1960'tan önce okullarda kullanılan tarih ders kitapları ile darbeden sonra kullanılan tarih ders kitapları arasında farklılıklar nelerdir?

6- 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra tarih eğitimi alanında farklılıklar görülmekte midir?

1.5. Sayıltı

Türkiye'de 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra verilen tarih eğitiminde göze çarpan önemli sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

Lise tarih ders kitaplarına ilave olarak okutulan kitapçıklarda taraflı bir anlatım olduğu görülmektedir.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra kurulan 24. ve 25. hükümetin eğitim politikası çerçevesinde verilen tarih eğitimi ile sınırlıdır.

Araştırma nitel yöntemle dayalı olup veri toplama araçları açısından doküman incelemesi ile sınırlıdır.

1.7. Araştırmanın Kavram Tanımları

Eğitim: Bireyin davranışlarında kasıtlı ve istendik olarak değişim meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1975: 10).

Tarih Eğitimi: Öğrencilere ait oldukları toplumun geçmişine saygı göstermelerini sağlamak, kültürel birikimi aktarmak, ahlâki eğitimi vermek ve çağımız dünyasını anlatmak üzere tarih dersi aracılığıyla verilen eğitim şeklidir (Safran: 2006: 27).

Askeri Darbe: Bir ülkede silahlı kuvvetler mensuplarının sivil iktidara son vererek yönetime el koymasüdür.

Resmi Tarih: Bir ülkenin kendi tarihini meydana getirme konusunda merkez iktidarın vermeye çalıştığı tarih biçimidir. Bir topluluğun ya da toplumun kolektif kimliğinin resmi şeklidir (Bilgin, 2011: 113–120).

BÖLÜM II

ALANYAZIN TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK DÖNEMİ (1923–1938)

2.1.2. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Eğitim Politikası

Atatürk dönemi eğitim politikalarına baktığımız zaman, temel ideoloji olarak milliyetçilik ön plana çıkar ve daha sonra bunu çağdaşlaşma ve batılılaşma takip eder. Bu dönemin eğitim politikasının esas amacı dönemin ideolojik yapısına uygun, cumhuriyeti benimseyen ve yaşatmaya çalışan insan yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda birçok karar alınmıştır (Yılmaz, 2006: 17). Bu kararlardan ilki ve en önemli olanı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Öğretimin birleştirilmesi demek olan bu kanun toplam yedi maddedir ve bütün eğitim ve öğretim kurumları Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır (Yılmaz, 2006: 19). Eğitimde çift başlılık kaldırılmış, eğitim tek elden idare edilmiştir. Çıkarılan bu kanun ile amaçlanan, yeni nesilleri zararlı ideolojilerin ve akımların etkisinden kurtarmak ve milli bir eğitim sistemi ortaya koyarak milli manevi değerlere bağlı ve saygılı gençler yetiştirmektir.

Atatürk dönemi eğitim anlayışı, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda somutlaşmış, Kemalizm ve milliyetçilik eğitimde asli unsur olmuştur. Eğitimde hedeflenen, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun sağladığı kolaylıkla Kemalizm'e ve milliyetçiliğe bağlı nesiller yetiştirmektir. Atatürk, eğitimin milli karakter taşıması gerektiğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Türkiye'nin terbiye ve maarif siyasetini her derecesinde tam bir vuzuh ve hiçbir tereddüde yer vermeyen sarahat ile ifade etmek ve tatbik etmek lazımdır. Bu siyaset her manasıyla milli bir mahiyette belirtilebilir” (Yılmaz, 2006: 31).

Tek parti döneminde otoriter rejimin pekiştirilmesi amacıyla birçok adım atılmıştır. Hem devlet hem de hükümet görevini gören Cumhuriyet Halk Partisi tabanı ve kadrosu, eğitim ve kültür alanında kendisini tek güç olarak görmektedir. Özellikle lâiklik ilkesini eğitim alanında yerleştirmek için gayretle çalışmışlardır. Eğitimin ulusal çerçevesi (Ersanlı, 1992:163), çizilmiş ve yenilikler bu yönde yapılmıştır. Dönemin eğitim politikasının genel amacı, çağdaş ve uygar bir insan tipi meydana getirmektir (Akyüz, 1997:286). Yeni rejimin gelecekte tehlikeye düşmemesi için onu koruyup kollayacak nesillerin yetiştirilmesi gerekmektedir.

Okuma yazma oranının çok düşük olması büyük bir sorundur. Yeni harflerin kabulü ile bu yönde çalışmalar başlatılmış ve okuma-yazma seferberliği yurdun her yerine yayılmıştır. Millet Mektepleri, bu görevi üstlenen kurumlar olarak; halka okuma yazma konusunda rehberlik etmiştir. Böylece, cumhuriyetin temel ilkeleri halk arasında öğrenilecek ve daha çabuk yaygınlaşıp benimsenecektir (Yılmaz, 2006: 18). Eğer ortada bir rejim değişikliği var ise, bunu halka benimsetmenin en iyi yolu okuma yazma eğitiminin yaygınlaştırılmasıdır. Özellikle bu konuda cumhuriyet ideolojisinin benimsetilmesi ve Atatürk ilkelerinin halk tarafından özümsemesi amacıyla Halkevleri ve Millet Mektepleri önemli bir işlev görmüştür.

Atatürk, Millet Mektepleri konusunda şöyle söylemiştir:

“Meclisimizin en büyük eseri olan Türk harfleri, yurdun genel hayatına eksiksiz uygulanmıştır. İlk güçlükler milletin ölkü güçlüğü ve uygarlığa olan sevgisiyle kolayca yenilmiştir. Millet Mektepleri, olağan eğitim ve öğretim dışında kadın ve erkek yüz binlerce yurttaşın aydınlanmasına yardım etti” (Yılmaz, 2006: 18).

Atatürk döneminde eğitim alanında yabancı uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Dewey gibi bazı uzmanlar eğitim ile ilgili raporlar sunmuştur. Ayrıca bilimsel alanda kurumlar kurulmuş ve çalışmalar yapılmıştır. Türk Dil Kurumu, Türk dilinin her bakımdan gelişmesi ve ilerlemesi için çalışmıştır. Türk Tarih Kurumu da bilim ve araştırma kurumu olarak çalışmaktadır. Atatürk’ün eğitim alanındaki hedefleri her bakımdan milli, çağdaş, batılı, lâik ve pozitivist bir eğitimidir. Yapılan her türlü çalışmanın bilimsel olmasına gayret gösterilmiş ve bilim tek ölçüt olmuştur.

Atatürk, 27 Ekim 1922’de Bursa’da öğretmenlere yaptığı konuşmada eğitimin bilimsel olmasına dönük olarak şöyle söylemiştir:

“ Evet, milletimizin siyasi, içtimai hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır. Mektep sayesinde, mektebin vereceği ilim ve fen sayesinde ki, Türk milleti, Türk san’atı, iktisadiyatı, Türk şiir ve edebiyatı, bütün bedaaıyıyla inkişaf eder” (Aytaç, 1984: 14).

Eğitim konusunda özellikle birlik olunması, zümresel, bölgesel veya kültürel farklılıkların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. 3 Mart 1924’te Tevhid-i Tedrisat Kanunu bu amaç için çıkarılmıştır. Lâiklik ilkesi ise yalnızca eğitim alanında değil, sosyal, siyasi ve kültürel alanda da temel ilke olarak belirlenmiştir. Lâikliğin eğitimde uygulama alanı, eğitimin dini makamların etkisinden kurtarılması ve yalnızca devlet

eliyle verilmesine dönüktür. Buna paralel olarak karma eğitime geçilmiştir. Cinsiyet ayrımının ortadan kaldırılması, eğitim haklarından tüm vatandaşların yararlanmasının önünü açmıştır (Aytaç, 1984: 18).

Uygulamaya geçen her eğitim politikası belirli amaçlara ulaşma yönündedir. Diğer alanlardaki gereksinimler dikkate alınarak eğitim politikası oluşturulur. Atatürk dönemi eğitim politikasının da amacı, medeni ve müreffeh bir millet meydana getirmek ve çağdaş uygarlık seviyesine çıkararak varlığımızı yükseltmektir. Bu ideal, yalnızca kurumlar nezdinde değil fikir ve kültür alanında da hedeflenmiştir.

Atatürk dönemi eğitim politikasında hedeflenen eğitim biçimi eğitimin milli, karma ve bilimsel olmasıdır (Yılmaz, 2006: 19). Bu dönemde akılcılık ve pozitivizm ana akımlar arasındadır denilebilir. Yetiştirilmesi hedeflenen insan tipi ise akılcı, bağımsız, sorgulayan, manevi değerlerine ve kültürüne saygılı, sanatsal faaliyetlerle ilgilenen ve bu alana ilgi duyan, her bakımdan donanımlı insan tipidir. Atatürk döneminde özellikle pragmatist uygulamalar dikkat çekmektedir (Yılmaz, 2006: 19). Bu pragmatist uygulamalar, kişilerin sadece teorik olarak beslenmesine değil günlük yaşantısında da verim sağlayacağı ve hayatın farklı yönleri ile iç içe olacağı bir zemin hazırlamaktadır. Bilgi işlevsel ve pratik olduğundan kişiler öğrendiklerini yaşantılarına kolayca uygulayabilmektedir. Çevre şartlarına uygunluk ve maddi hayatta (Yılmaz, 2006), kolaylık sağlayan bilgiler eğitimde fazlaca kullanılmıştır.

Mustafa Kemal eğitim meselesi ile ilgilenmeye Kurtuluş Savaşı yıllarında başlamıştır. Daha o dönemde maarif toplantıları düzenlenmiş olması bunun açık bir göstergesidir.

Kurulan yeni devletin kuruluş felsefesiyle ilgili zihniyetler yetiştirmesi önemlidir. Bu nedenle Mustafa Kemal eğitim hususunda dikkatle çalışmıştır. 25 Ağustos 1924'te Ankara'da gerçekleştirilen Muallimler Birliği Kongresi'nde öğretmenlere hitaben şöyle söylemiştir:

“Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek seviyeli muhafızlar ister” (Aytaç, 1984: 10). Atatürk'ün bu sözü, eğitim konusuna ne kadar önem verdiğinin ve yeni kurulan devletin eğitim vasıtasıyla korunması gerektiğinin göstergesidir.

Eğitim, sosyal ve kültürel gelişmenin ana etkenlerinden biri olarak önemli bir yere sahiptir. Atatürk eğitim konusunun her aşamasına özel bir ilgi duymuş ve bu

konuyla birebir ilgilenmiştir. Atatürk'ün görüşleri, daha sonra eğitim politikası olarak uygulanmıştır (Aytaç, 1984: 10). Atatürk'e göre eğitimin amacı yeni nesilleri Türk ulusuna ve devletine sadık olarak yetiştirmek ve yeni nesilleri Türk ulusu ve devletine düşmanlık besleyenlerle mücadele edecek hale getirmektir (Kaplan, 2003: 789).

Atatürk'ün eğitim anlayışına göre eğitim araçsal bir unsurdur. Eğitim ekonomik kalkınmaya ve modernleşmeye aracılık etmelidir. Ekonomik açıdan fayda sağlayacak bir araç olmalıdır. İktisadi yaşamda çalışan bireylere dönüştürülecek olan gençlerin, okullarda kuru bilgilerle iç içe olması zararlı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle eğitimciler ülke şartlarına göre eğitim vermeli ve ülkenin şartlarına uygun düşmeyen fikir ve teorilere karşı gençleri bilinçli ve temkinli tutmalıdırlar (Kaplan, 2003: 790).

Modernleşme eksenli gerçekleşen yapılanma Türk vasfını da taşımalı ve bu nedenle de milli eğitim ölçüt alınmalıdır. Çağdaşlaşmak için modernleşmek gerekli görülmüş, bunun gerçekleşebilmesi içinde batılılaşma yoluna girilmiştir. Batılılaşmak aynı zamanda Avrupalılaşmaktır (Subaşı, 2011: 6).

Öğrencileri milli değerlere saygılı birer birey olarak yetiştirmekle görevli olan eğitimciler, kendilerinin de milli değerlere göre eğitim vermekle vazifeli olduklarını unutmamalıdırlar. Atatürk'ün milliyetçilik tasavvurunda (Kaplan, 2003: 790), asker ve eğitimci arasında büyük benzerlikler mevcuttur. Asker ve eğitimci benzer özellikler göstermektedir. Ülkeyi ve milleti gerçeğe ve refaha ulaştırmakta biri vatanın hayatı için çalışan asker, diğeri de milletin geleceği için çalışan kültür ordusu vazife yapmaktadır. Amacı, niteliği ve yöntemi bakımından tamamen farklı olan bu iki alan iç içe geçmiştir. Öğretmenler, kültür alanında vazifeli askerler olarak görülmektedir. Bu da devletin milliyetçi niteliğinden ileri gelmektedir (Kaplan, 2003: 790–791).

Atatürk geleneksel eğitim sistemini yetersiz bulmuş ve değiştirilmesini istemiştir. Yeni eğitim sisteminin ilkelerini belirlemiş ve yeni eğitim sistemi belirlenirken geleneksel eğitim sisteminin eksikleri üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Atatürk'e göre Türk milletinin eğitim düzeyi bakımından geri kalmasında en önemli etken geleneksel eğitim sistemidir. Geleneksel eğitim sistemini millete yabancı (Aytaç, 1984: 13), olarak nitelendirmiştir. Geleneksel eğitim sistemi milli olmayıp milli dil, milli tarih ve milli kültürün (Aytaç, 1984: 13), ilerlemesine ve gelişmesine faydası olmamaktadır. Eski eğitim sistemi yaratıcılığa engel olan, bilimsel faaliyetlerden uzak duran, eleştirel bakış açısına hoş bakmayan bir eğitim sistemidir.

Yapıcı ve yaratıcı yeni nesillerin (Aytaç, 1984: 13), ortaya çıkması için eski eğitim sisteminden vazgeçilmelidir (Aytaç, 1984: 12–13).

Atatürk kalkınmada, yeni nesillerin yetiştirilmesinde, eğitimin önemli vazifeler üstlenmesi gerektiğini dile getirmiştir. Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli meselelerinden biri kalkınmadır. Bu yüzden de kalkınmada esas yol alınmasını sağlayacak olan eğitimidir. Eğitim ilkeleri doğrultusunda kanunlar hazırlanmış ve yeni eğitim politikasının esasları belirlenmiştir. Eğitim reformları ise buna göre yönetilmiştir. Atatürk yeni eğitim politikasını belirlerken, eski eğitim sisteminin eksikliklerini ve yetersizliğini dikkate almıştır. Buna bağlı olarak da yeni eğitim sisteminin nitelikleri belirlenmiştir. Birbiriyle bağlantılı biçimde düzenlenmiştir (Aytaç, 1984: 13).

Atatürk'ün eğitimdeki hedeflerine bakıldığı zaman onun; akılcı, çağdaş, milli ve insancıl bir eğitim modeli arzuladığı görülmektedir. Çocuk yetiştirmede sadece okula değil aileye de önemli görevler düştüğünü belirtmektedir. Anne ve babaların baskıcı yetiştirme biçiminden uzak durmaları gerektiğini belirtmiştir. Eğitim, çocuğa düşüncede özgürlük vermeli, ayrıca özveri, disiplin, kendisine ve milletine de güven duygusu vermelidir. Atatürk, çocukların eğitimini okulda alması gerektiğini söylemiştir. İlk çocuklukta ailede verilecek olan ahlaki eğitimin ardından eğitim hayatını okulda devam ettirmesi önemlidir. Çocukların, düşüncelerini serbestçe ifade etmelerinin yolu açılmalı, çocuklara fikri yönden baskı yapılmamalıdır. Başkalarının fikirlerine saygı duyan, inandıklarını ve doğru bulduklarını sonuna kadar savunan, yüreğinde vatan ve millet sevgisi olan nesiller yetiştirmek, eğitim sisteminin ve eğitimcilerin amacı olmalıdır (Akyüz, 1997: 295).

Atatürk, bu düşüncelerini ifade ederken, ideal eğitimin tarifini vererek Türk eğitimcilerine yol göstermiş ve yeni nesillerin yetiştirilme biçiminin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

2.1.2. Atatürk Dönemi Tarih Eğitimi ve Kültür Politikası

2.1.2.1. Türk Tarih Tezi ve Tarih Anlayışının Kurumlaşması

Cumhuriyetin kurulmasıyla, Türk tarih yazımı tekrardan ele alınmış ve devlet denetiminde gerçekleşmiştir. Yeni rejimin hassasiyetinin tarih kitapları aracılığıyla verilmesi temel ölçüt olmuştur (Dervişoğlu, 2015: 318). Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini kültür olarak tanımlamış ve kültürün Türk toplumu için önemli olduğunu vurgulamıştır (Baykara, 2011: 15). Türkiye Cumhuriyeti'nde

kuruluştan bugüne kadar, kültür politikası iki ana kaynak üzerinden şekillenmiştir. Bunların ilki, Cumhuriyetten önce başlamış olan, “milliyetçilik” ve ikincisi de yine Cumhuriyetten önce başlamış ve Cumhuriyetle beraber devam etmiş olan “batılılaşma” politikasıdır (Güngör, 2007: 89).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti döneminde hükümetin kültür politikası diğer alanlarda olduğu gibi milliyetçiliktir. Milli kültürü geliştirecek eserler yazdırılmıştır. Özellikle Rıza Nur’un Türk tarihinin eski ve devamlı olması fikri yerleştirilmiş ve yeni bir millet anlayışının ortaya çıkmasına çalışılmıştır (Güngör, 2007: 91). Toplumsal olayları değerlendirmede ve dünya görüşünün şekillenmesinde ise Atatürk için tarih önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Türk tarihini bütün boyutlarıyla ortaya çıkarmak istemiştir. Bu isteği onu Türk tarih tezine yönlendirmiştir (Turan, 2010: 25).

Türkiye Cumhuriyeti diğer Avrupa ülkelerinin yaptığı gibi etnik tarihçilik biçimini benimsemiş ve bunu kendi siyasi geleneğinin üslubu çerçevesinde seçkin, otoriter ve radikal bir değişim projesiyle gerçekleştirmiştir (Ersanlı, 2003: 801). Türk tarih tezi ilk kez 1932’de Ankara’da Birinci Türk Tarih Kongresi’nde (Ersanlı, 1996: 12), ortaya atılmıştır. Tarih tezine göre Türkler Orta Asya’da yaşamışlardır. Daha sonra meydana gelen kuraklık ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kıtlık yüzünden Türkler başka bölgelere göç etmişlerdir. Bunun sonucunda da Türkler kendi ileri medeniyetlerini dünyanın birçok bölgesine taşımışlardır. Dünyanın eski medeniyetlerinden olan Sümerlerin ve Hititlerin Türk olduğuna değinilmiştir. Bu anlamda tarih tezi yeni bir ulusal kimlik (Zürcher, 2005: 278), ortaya çıkarmakta etkin bir öneme sahiptir.

Dünya genelinde şartların zorlaşması birçok Avrupa ulusunun aşırı milliyetçi tarih tezlerini kabul etmesine ve bunu bir çare olarak görmelerine neden olmuştur. 1930’lu yıllarda Türkiye’de de durum aynıdır ve tarih tezinin oluşmaması için bir neden yoktur. Yeni kurulmuş milli bir devlete, milli bir tarih gereklidir fakat Türkiye’de resmi tarih tezi Avrupa’daki benzerleri gibi sert ve aşırı milliyetçi olmamıştır (Ortaylı, 2005:109).

Türk tarih tezinin olgunlaşması ve tam anlamıyla yerleşmesi için Türk ulusçuluğunun resmi ideoloji olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Özellikle Türk ulusçuluğunun gelecek nesilleri yetiştirmede amaç olması bakımından Türk Tarih tezi

önemlidir. İktidarın ideolojik bakımdan parti politikasına yön vermektedir. Özellikle Tek Parti dönemi Kemalist ideoloji ve tarih tezinin yerleşmesi bakımından önemli bir dönemdir. Bu tezin en önemli özelliklerinden birisi, bir kültür devrimi özelliği göstermesidir. Bunun yanı sıra pozitivism* ve lâiklik de felsefi olarak bu ideolojiye yön vermiştir (Ersanlı, 1992: 91).

Cumhuriyet Halk Partisi programında millet ve milliyetçilik kavramlarına fazlaca yer verilmiştir.1923'te parti tüzüğüne "Türk kültürünü benimsetmek parti üyeliği için kaçınılmaz bir şarttır" maddesinin eklenmesi bu durumun ispatı niteliğindedir. Bu fikirlerin sekteye uğramaması maksadıyla farklı düşünen gruplar partiden tasfiye edilmiştir. 1940'lara kadar muhalif grupların tasfiyesine devam edilmiştir. Askeri başarıdan gücünü alan iktidar halk tarafından da destek bulmaktadır (Ersanlı, 1992: 91).Türk milliyetçiliğinin asıl amacı tek bir kimlik oluşturmak ve sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanda meydana gelecek her türlü soruna Türk milliyetçiliği penceresinden çözümler üretmektir.

Resmi tarihin amacı, Türk milliyetçiliğinde olduğu gibi inşa edilmiş bir toplum yaratmak ve planlanmış bir kimlik ortaya çıkartarak bunu ilk ve orta dereceli okullarda vermektir. Böylece dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı bir nevi savunma kalkanı oluşturulmaktadır (Bilgin, 1994: 113). Bu dönemde, özellikle siyasi yönü ağır basan tarihçilerin olması dikkat çekmektedir. Bazı siyasetçilerin de tarihçi olması yönünde de çabalar vardır. Özellikle ulusçu liderler ve siyasetçiler, tarihçiler grubu olarak çalışmaktadır. Yeni bir kimlik tasarlamak ve bunu gelecek nesillere uyarlamak, tarihçi ve siyasetçilerin işi olagelmıştır. Yeni tarih yazımı (Ersanlı, 1992: 93), ise buna göre yapılmış ve zihniyet değişimi bu paralelde seyretmiştir. Siyasal gücün egemenliği ve yönetiminde yapay bir tarih yaratılır ve hayal ürünü ortaya konur. Bu şekilde millet ve milliyetçilik olgularının ihtiyacı olan geçmiş zenginliği oluşturulur.

1908 -1923 yılları arasında Türkiye'de yetişmiş olan bazı tarihçiler ulusçuluk fikrinin Türk milliyetçiliği biçiminde algılanması amacıyla çalışmalar yapmıştır. Türkçülük özellikle hâkim kültür, siyasi ideal ve milli karakter olarak işlenmiştir. Yusuf Akçura, Fuad Köprülü, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Hamdullah Suphi ve Ahmed Ağaoğlu siyasi eğilimi ağır basan aktif kişilerdir. Türkçülük akımının siyasi öncüleri

---

* Pozitivist düşüncenin temelinde pozitif-objektif bilgilerin doğa bilimleri aracılığıyla elde edileceği inancı vardır. Olguların doğrulanması ve yasaların çerçevesinin çizilmesi pozitivismin temel ilkelerindedir. Ersanlı, B. İktidar ve Tarih. İstanbul, 1992, Afa Yay.

olarak kültürel çalışmalara girişmişlerdir. Özellikle Yusuf Akçura Türkçülüğün kültürel yönü üzerine çalışmalar yapmıştır. Siyasal alanda faaliyet göstermiş, cumhuriyetin kurulması ile de CHP'ye üye olmuştur (Ersanlı, 1992: 95).

Cumhuriyetin kurulması sırasında rol oynayan tarihçilerin çoğu, Türk Tarih tezinin her aşamasında etkili olmuşlardır. Bir eğitim ve kültür kolu (Ersanlı, 1992: 95), olarak çalışan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ni aktif siyasetçi-tarihçi kişiler kurmuşlardır. Birçok siyasetçinin üyesi olduğu TTTC ders kitaplarının yazımı ve tarihin yeniden şekillendirilmesi üzerinde çalışmalar yapmıştır. Türk Ocakları'nın görevi ise Türklüğü tarihi ve kültürel esasa göre tanımlamak ve iktidarla bağlantı içinde olmaktır. İlk dönemlerde bağımsız ve bilimsel çalışmalar yapan Türk Ocakları zamanla iktidarın müdahalesiyle yeni tarih tezine paralel çalışmalar yapmaya başlamış ve bağımsızlığı iktidar tarafından engellenmiştir. Bu durum resmi tarih yazımı üzerinde iktidarın etkin olduğunu göstermektedir (Ersanlı, 1992: 96).

TTTC'nin amacı Osmanlı Tarih Cemiyeti'nden farklı olarak yeni bir Türk tarihi yazmaktır. Cemiyet Türk Ocakları tüzük programına göre kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde özellikle sosyal ve kültürel kurumlar devlet kontrolü altına girmiştir. Ulusal güçlerin birleştirilmesi ve Tek Parti döneminin etkisinin oldukça güçlü hissedilmesi alternatifinin olmamasının sonucudur (Ersanlı, 1992: 98).

TTTC'nin ilk faaliyeti, Atatürk'ün emriyle hazırladığı tarih kitabıdır. Türk Tarihinin Ana Hatları adı verilen kitap Kemalist tarih tezi çerçevesinde hazırlanmıştır. Türk Tarihinin Ana Hatları aceleci bir biçimde hazırlandığından istenilen verim alınamamıştır. Bu nedenle de okullarda okutulmamış ve bunun yerine Türk Tarihinin Ana Hatları Medhal adında hazırlanan komisyon çalışması 30.000 adet bastırılmış ve okullara dağıtılmıştır (Ersanlı, 2003: 804).

Tarih tezi yazımına ilişkin ilk girişim olarak görülen, ortaokullarda okutulması amacıyla hazırlanan kitap Atatürk tarafından da kabul görmemiştir. (Ersanlı, 1992:104). TTTC'nin tarih araştırmaları konusunda ilk yapıtı olma özelliğini gösterir. Tarih öncesi döneme ait, tarih tezinin temellerini teşkil eden, Orta Asya'daki anayurt kavramını ortaya koyan bir yapıttır. Kitapta Osmanlı tarihine kısaca yer verilmiş, esas olarak brakisefal halkların göçlerinin çıkış noktası olan Anayurt anlatılmıştır (Copeaux, 2006: 61).

Resmi tarih tezi bu dönem boyunca hâkimiyetini ortaöğretimde kurmuştur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun getirdiği düzenleme bunu gerekli görmüştür (Ortaylı, 2005:113). Özellikle okul kitaplarında resmi ideolojiyi yaymaya dönük içerik düzenlemesi görülmektedir. Kemalist tarih yazımı düzenlemesi, resmi tarihin önemli unsurudur. Türklerin geçmişleriyle ilgili olarak, hafızalarını canlandırır ve Asya'ya dönük öğeler ön plana çıkmaktadır (Copeaux, 2006: 23).

1930'lu yıllar, Türkiye'de tarih ilminin atılımlar yaptığı ve bağımsız olarak gelişme gösterdiği yıllardır (Ortaylı, 2005:107). Türk tarihi üzerinde yapılan çalışmalar bilimsel ve kültürel çalışmalar olup; Cumhuriyetin kuruluşu ile yeni bir döneme girmiştir. Tarihin siyasal amaç için kullanılması, tarih ders kitaplarının içeriğini de etkilemiştir (Ersanlı, 1992: 107). Her ne kadar Türk Tarihinin Ana Hatları başarısız olsa da tarih tezinden vazgeçilmemiştir. Bundan sonra her bir tarihçi kendi alanında yazmaya başlamıştır. Siyaset güdümü altında yazılan tarih kitapları başarılı olamamış ve bilimsellikten uzak kalmıştır. Devlet ideolojisinin yayılması ve tarih tezinin tanıtılması maksadıyla hazırlanan kitaplar, gerçek tarihi vermemiştir. Aceleci yazım biçimi, karar verilmiş ideolojinin benimsetilmesi ve kronolojideki kopukluk, tarih tezinin istenileni vermemesine ve başarısız olmasına neden olmuştur (Ersanlı, 1992: 107).

15 Nisan 1931'de TTTC, Tarih Tetkik Heyeti'nin yerini almış ve ders kitaplarının hazırlanması görevini üstlenmiştir. TTTC, Kemalizm'e yakın olmakla bilinmektedir. Tarihsel söylem de bundan böyle Kemalizm çerçevesinde şekillenecektir. Tarih reformunun, toplum tarafından kabul görmesi ve yerleşmesi için okul kitapları oldukça önemlidir. Bunun için de Türk Tarihi'nin Ana Hatları merkezli yeni kitaplar hazırlanmıştır. Bu kitapların hazırlanması acele bir biçimde gerçekleştirilmiş ve Birinci Türk Tarih Kongresi'nden bir yıl önce bitirilmiştir. Böylece herhangi bir itiraz yolu da böylece kapatılmıştır (Copeaux, 2006: 62).

Ders kitapları aracılığıyla oluşturulmaya çalışılan kimlik ve bunun sosyal tabana yayılması fikri, Birinci ve İkinci Tarih Kongreleri ve akademik seviyedeki atılımlarla meydana getirilmiştir (Ersanlı, 2003: 806). Türk tarih tezinin oluşturulması ve topluma yayılması ilk olarak ders kitapları ile daha sonra Birinci Türk Tarih Kongresi çalışmalarıyla ve daha sonra da İkinci Türk Tarih Kongresi ile olmuştur. TTTC'nin Türk Tarih Kurumu'na dönüştürülmesi ile tarih tezinin kültürel ayağı tamamlanmaya çalışılmıştır. Böylece ulus-devlet meydana getirme teşebbüsünün kültürel teşkilatlanması gerçekleştirilmiştir (Ersanlı, 2003: 806).

Tek parti dönemi siyaset ideolojik olarak halkı şekillendirmek ve ortak amaç etrafında toplamak amacıyla çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Devrimlerin etkisi, tarih tezinde de görülmektedir. Pedagojik yönü ön plana çıkan tarih yazımı, siyasetçiler tarafından heyecanla istense de, devrimci özellikleri buna engel olmaktadır. Devrimci nitelik ders kitaplarında günümüze kadar varlığını korumuştur (Ersanlı, 1992:118).

Resmi ideoloji tarih yazıcılığında her kesimi kontrol edememiş ve tarih yazıcılığının her kesimde etkin olmasını sağlayacak gereken teşkilatlanmaya gidememiştir (Ortaylı, 2005:109). 1931’de Türk Tarih Kurumu kurulmuş ve Atatürk’ün başkanlığında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde Türklerin Hind-Avrupa kavimlerinden olduğu ve (arî ırktan) oldukları hakkında belgeler toplanmıştır. Sümer ve Hitit gibi medeniyetleri de Türklerin kurduğunu ispatlayan belgeler bulmuşlardır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde okul ders kitapları bu ölçütlere göre yazdırılmıştır (Safa, 1999: 193). Bu dönemin tarih yazımı vurgusu, Asyalı kökenler üzerinden yapılmaktadır. Geçmişle olan bağların ortaya çıkartılmaya çalışılması, resmi ideoloji adına oldukça önemlidir. Kemalist rejim, özellikle Hititler ile olan bağların ortaya çıkartılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Hiyeroglif yazısının dönemin bilginleri tarafından bir türlü çözülememiş olması, meydana gelen boşluklardan kolayca girilerek Hititler ile Orta Asya arasında bağlantı sağlanmasına zemin hazırlamıştır. Böylece Türk milliyetçiliğinin yayılması bakımından bir kolaylık meydana gelmiştir. Hiyeroglif yazısının Hitit-Avrupa ailesinden olmasının ortaya çıkması da sorun olmamıştır çünkü Güneş-Dil Teorisiyle bütün dillerin Türkçe kökenli olduğu iddia edilmiştir. Böylece kökensel olarak engel teşkil edebilecek her şeyin önlemi alınmıştır (Copeaux, 2006: 51).

2.1.2.2. Birinci ve İkinci Türk Tarih Kongresi

1932’de toplanan Birinci Türk Tarih Kongresi Mustafa Kemal’in onuruna düzenlenmiştir. Mustafa Kemal tartışmaların çoğunda bulunmuştur ve onun adına da bir tören düzenlenmiştir. Tarih kongresinin öncelikli kaygısı eğitseldir. Ortaokul ve lise öğretmenlerine dönük hazırlanmıştır. Üniversite öğretim üyelerinin ve TTTC üyelerinin az olması bu kongrenin bilimsellikten uzak olduğunu göstermektedir. Eğitimcileri aydınlatmak üzere hazırlanmış ve anlatım olabileceği kadar basitleştirilmiştir (Copeaux, 2006: 69). Kongrenin esas amacı, ortaöğretim ve lisede resmi ideolojiyi tanıtmak ve benimsetmek olup, bunu da öğretmenlerin eğitilmesi aracılığıyla yapmaktır.

Birinci Türk Tarih Kongresi'nde dikkati çeken ilk husus, Türklerin hemen hemen bütün medeniyetlerin anası olduğu vurgusudur. Bu sav, çeşitli bilim adamlarının araştırmalarına dayandırılmaktadır. Özellikle tarih tezinin kuvvetlendirilmesi yönündeki çabalarda doğu bilimcilerin çalışmaları ölçüt alınmıştır (Copeaux, 2006: 73). Tarih Kongresinin milliyetçi bir girişim olduğu görülmektedir. Tarih tezine göre ayarlanmış olan yeni anlatım, acelece okullarda yer almaya başlamıştır. Bunun hemen akabinde, Ankara Üniversitesi'nde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. Özellikle tarih tezinin kültürel yönünü tamamlamada DTCF oldukça etkili olmuştur. Kemalist kültürün tarih tezini aktarmaya dönük alt yapı tamamen hazır olmuştur. Tarih reformu ilk aktarıcılarını vermiştir. Ankara Üniversitesi DTCF'nin ilk mezunları, tarih alanında önemli çalışmalar yapacak ve ileride Türk-İslam sentezinin ideologu olan İbrahim Kafesoğlu gibi isimler buradan çıkacaktır (Copeaux, 2006: 73).

Birinci Türk Tarih Kongresinin toplanma nedenlerinden bir diğeri de Türk Tarihinin Ana Hatlarını yeniden yazmaktır. Mustafa Kemal özellikle bu konuda ve tarih ders kitaplarının iyileştirilmesi konusunda kongrenin toplanmasını istemiştir. M. Esat Bozkurt'un açılış konuşmasında vurguladığı önemli nokta Türklerin bütün Avrupalılardan da önce tarih sahnesine çıkmış olmasıdır. Bu nedenle, bütün dillerin anası Türk dilidir. Türk dilinin farklı bölgelerde kullanılıyor olmasına vurgu yapılmış ve bununla beraber de Orta Asya'dan dünyanın diğer yerlerine göçlerin olduğuna dikkat çekilmiştir. Kongrenin toplanmasındaki bir başka amaç da, yeni yazılan ders kitaplarının incelenmesidir. Bütün bu çalışmaların esas amacı ise yeni bir tarih yaratmaktır (Ersanlı, 1996:120).

Birinci Türk Tarih Kongresinin bir diğer özelliği de muhalefetin üslûbunun tarih tezinden yana oluşudur. Eleştiri yapılırken resmi ideolojiden ayrılmamak kıstas alınmıştır. Kongrede hiç kimse bilim ve ulusçuluk karşıtı görünmek istememektedir. Kongrenin esas amacı tarih tezini yazmak, tanıtmak ve yaymaktır. Türk tarihinin yeniden yazılması ve Türk tarih tezinin olduğu gibi kabul edilmesi muhalefetin ne kadar güçsüz ve çekingen olduğunu gösterir. Bilimselliğe ve ulusçuluğa karşı çıkmak, dikkatleri üzerine çekmek ve şüpheli kişiler olarak tanınmaktır (Ersanlı, 1996: 121).

TTTC, 1935'te Türk Tarih Kurumu adını almıştır. İkinci Türk Tarih Kongresi Başkanı ve Maarif Vekili Saffet Arıkan, 1937'de kongrede yaptığı konuşmada TTK'nın amacını şöyle dile getirmiştir:

“Türk Tarih Kurumunun çalışma amacı, yalnız Türk kültürünü araştırmak değildir. Biz o çalışmanın kıymetini ve önemini bütün yürüyerde medeniyet hayatına ermiş bulunan milletlerin orijinal varlıklarını ve kültürlerini arayıp meydana koymasında görüyoruz. Türk Tarih Kurumu, araştırmalarında tezlerini ispat için arkeoloji ve antropoloji gibi müspet ilim buluşlarına ve bunlarla beraber Türk lengüistiğine dayanır” (İkinci Türk Tarih Kongresi, 1943: 2). TTK, Türk kültürünün unsurlarını da ortaya koymuş ve bilimsel alanda da etkinlik göstermiştir.

Birinci Türk Tarih Kongresinin toplanmasından beş yıl sonra TTK ikinci bir kongre yapmayı gerekli görmüştür. Beş yıl boyunca kurumun çalışmaları bir hayli ilerlemiş ve kurum kendi imkânlarıyla arkeolojik kazı ve çalışmalara başlamıştır. Özellikle Türk tarihi açısından önemli bulgulara ulaşılmıştır. Bu yeni bulgular Türk tarih tezi açısından önem arz etmektedir. Bulunan malzemelerin ilmi çalışmalarda kullanılması istenmiş ve bu bulgular ilmi bir toplantının gereğini de beraberinde getirmiştir. İkinci Türk Tarih Kongresi, Birinci Türk Tarih Kongresinin aksine sadece Türk aydınlarını bir araya getirmemiş, dünyanın her tarafından bilim adamları da bu ikinci kongreye katılmış ve bildiri sunmuşlardır. Antropoloji, arkeoloji, prehistuvar ve Türk tarihi alanında uluslararası otoriteler de kongreye katılmış ve cumhuriyet dönemine kadar olan ve tarihi devirleri gösteren, öğretici mahiyette bir tarih sergisi açılmasına da karar verilmiştir (İkinci Türk Tarih Kongresi, 1943: 1).

2.1.2.3. Güneş Dil Teorisi

Mustafa Kemal’in ikinci ve önemli kültür hamlesi ise dilde yapılan yeniliklerdir. Tarih alanında gerekli çalışmaları yaptıktan ve bilim adamlarına izleyecekleri yolu gösterdikten sonra görevi Türk Tarih Kurumu’na devretmiştir. Ankara’da sabahlara kadar süren çalışmalar yapmış ve bu konu üzerinde uzun mesai harcamıştır (Çambel, 2011: 56).

Dilde devrim hareketi (Karpas, 2012: 141), alanda kurumlaşmaya ve Güneş Dil teorisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dil alanındaki çalışmalar oldukça yavaş bir halde devam ederken, Viyanalı doğubilimcisinin ortaya attığı dil teorisi taraftar bulmuş olmasa da, Atatürk’ün dikkatini çekmiş ve bu teoriye sahip çıkmasına neden olmuştur. Bu teori bütün dillerin anası olarak Türkçeyi ve çıkış yeri olarak da Orta Asya’yı almıştır. Bundan sonra Atatürk, Türk Dili Tetkiki Cemiyeti’ne teori hakkında çalışmalar yapması emrini vermiştir (Zürcher, 2005: 276).

Atatürk tarih ve dil alanında yaptığı çalışmalar ve yeniliklerle yeni bir millet yaratmayı ve yeni bir kültür ortaya koymayı amaçlamıştır. Yeni devlet ve yeni Türk tipi, yeni Türk insanı, yeni Türk cemiyeti esas amaç olmuştur. Siyasi ve sosyal yapı temelden değişmeli ve modernizm açısından yeniden biçimlenmelidir. Bu yenileşme çabası bir nevi Türk rönesansıdır (Çambel, 2011: 63). Atatürk'ün dil alanında yapmış olduğu çalışmaların amacı, zengin, güzel ve milli bir Türkçe meydana getirmektir. Dilde Türkçecilik devlet eliyle gerçekleştirilmiş olup Atatürk bu işi üniversitelere ve mekteplere mâl etmiştir (Atay, 2004: 522).

Genel olarak bakıldığı zaman cumhuriyetin amacı yeni bir Türk kültürü oluşturmak, esaretten kurtulmak ve bunu da milli kültürle sağlamaktır. Bir nevi kültür savaşı açılmıştır ve ihtilal (Çambel, 2011: 24), niteliği göstermektedir. Özellikle Türk milletinin kendi öz geçmişine yabancı kalmış olması esas meseledir. İslamiyet'ten önceki tarihimiz ve atalarımızla olan bağımız kopmuş bunu telafi etmek amaçlanmıştır. Türk milletinin tarihinin Osmanlı tarihi ile sınırlı olmadığı, Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve İslamiyet öncesi kurulan devletlerin de Türk milletinin tarihi bakımından önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Türklerin ana yurdu olan Orta Asya ile bağlarının yeniden kurulması gerektiği inancı yaygınlaşmıştır.

Türk dili hareketi, yeni Türk tarihi görüşünün dilde ifadeleşmesidir. Bu hareket, Türk inkılâbının milliyet ve medeniyet prensiplerini derinlerde sağlam olarak birleştirmek ihtiyacından meydana gelmiştir (Safa, 1988: 128). Atatürk cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren başlayan, vefatına kadar devam eden ve kendisini sürekli düşündüren Türk dili ve Türk alfabesi meselesi ile yakından ilgilenmiştir. Arap harflerini terk etmek ve batı ile daha yakından ilişki kurmakta kolaylık sağlayacak olan Lâtin harflerinin kabulünü istemiştir (Aydemir, 1985: 313).

Arap harfleri ile öğrenim yapmak her ne kadar zor görülse de harf değişimi ilk aşamada savunulmamıştır. Öğrenimin önündeki engelleri kaldırmaya dönük çalışmalara girişilmiştir. Fakat Atatürk, Latin harflerini “Türk harfleri” olarak adlandırmış ve Türk inkılâbının esas malzemesi olarak görmüştür (Aydemir, 1985:314–317). Arap alfabesinin bırakılıp Latin alfabesini benimsemesiyle ve yeni harflerin Türkçeye uygun olması nedeniyle okur-yazar oranının artacağı düşünülmüştür. Fakat bu düzenlemenin esas amacı, Osmanlı-İslam geleneklerini bertaraf etmek ve çağdaşlaşmayı hızlandırmaktır (Tunçay, 1981: 230). Dildeki Arapça ve Farsça kelimeler dili anlamsız

ve ağır hale getirmektedir. Bu nedenle yabancı köklü kelimelerin dilden atılması ve bunların yerine yeni kelimelerin bulunması yönünde çalışmalar yapılmıştır.

Şüphe yok ki, Lâtin alfabesine geçilmesi kültür kopuşu meydana getirmiştir, fakat bu durum zaten devrimin amaçları arasındadır. Arap harfleri ile hızlı yazıldığı doğrudur, fakat Arap alfabesinin öğretilmesinin zor olması ve Türkçeye uygun olmaması da harf devrimi için bir gerekçedir (Ateş, 2010: 248). Tarih tezi ile meydana getirilen yapıyı daha da mükemmel bir hale getirmek için, daha güçlü kanıtlara ihtiyaç duyulmaktaydı. Özellikle eski dillere yönelik kanıtlar az olduğundan keyfi yorumlar ortaya çıkıyordu. Tarih tezinin doğruluğu dilbilim (Copeaux, 2006: 73), ile desteklenmeye çalışılmaktaydı. Teori ile ilgili çalışmalar, Türk Dil Kurumunda başlamıştır. Güneş Dil Teorisi, Üçüncü Dil Kurultayı'nda açıklanmıştır. Teoriye göre bir dilin gerekliliğine ilk olarak Türkler inanmış, ilk kelimeler güneşi anlatmak amaçlı üretilmiştir. Bütün dünya dilleri de Orta Asya'dan türemiştir. Güneş Dil Teorisi, Mustafa Kemal'in ölümünden sonra etkisini yitirmiş olsa da zaman zaman bu teori hakkında yayınlar yapılmaktadır (Copeaux, 2006: 74). Güneş Dil Teorisi de tıpkı Türk Tarih Tezi gibi adeta bir başucu kaynağı niteliği göstermektedir. Bu durum resmi ideolojinin etkisinin devam ettiğini göstermektedir.

2.2. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ (1938–1950)

2.2.1. İsmet İnönü Dönemi Eğitim Politikası (1938–1950)

Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de vefatı üzerine Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü getirilmiştir. Bu durum reformların devam edeceğine ve devrim ilkelerinden taviz verilmeyeceğine dönük bir işarettir. İnönü aynı zamanda CHP'nin de genel başkanıdır. Bunun yanında kendisine “Milli Şef” sıfatı verilmiştir, fakat bu durum çok partili döneme geçilene kadar devam etmiştir (Batır ve Giorgetti, 2008: 29).

Hasan Âli Yücel 1938–1946 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Yücel'in Türk siyasi yaşamında kültür tarihi ve eğitim tarihinin önemi oldukça büyüktür. Özellikle bakanlık yaptığı dönemde önemli yeniliklere imza atmıştır. Kendisi de bir eğitimci olan Yücel, öğretmen yetiştirilmesi hususunda Atatürk'ün eğitim politikasını kıstas almıştır. Atatürk dönemi eğitim faaliyetlerinin İsmet İnönü döneminde de devam ettirilmesinde etkisi büyüktür. Yücel, eğitim politikasını Atatürk'ün uygulamaları, İnönü'nün talimatları, CHP'nin prensipleri ve hükümet programına göre şekillendirmiştir (Demirtaş, 2010: 419–421).

Yücel'in eğitim politikasını belirlerken kıstas aldığı CHP parti programında ulusal eğitim hedefi, cehaleti gidermek, kuvvetli cumhuriyetçi, lâik, devletçi, ulusçu, halkçı ve devrimci vatandaşlar yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Bu esaslar toplumsal yaşamın bütünü hedef alınarak belirlenmiştir. Bu ilkelerin tamamı Yücel'in eğitim politikasını belirlemiştir (Demirtaş, 2010: 422). Yücel döneminin en önemli uygulamalarından biri Köy Enstitüleridir. Özellikle köylerin ihtiyacı olan sağlıkçı, teknisyen ve tarımcı gibi personel Köy Enstitüleri aracılığı ile yetiştirilmek istenmiştir. Köy Enstitüleri yönetmeliğine göre Köy Enstitüleri'nden yetişen gençler, "milli ülkü ve maksatları" (Kaplan, 2003: 793), köyde gerçekleştirmek üzere hizmet edeceklerdir.

İnönü döneminin genel eğitim anlayışında Kemalizm dışında kalan her türlü ideolojiyi ve fikri zararlı ilan etme vardır (Kaplan, 2003: 793). Atatürk'ün ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı olarak göreve gelen İnönü'nün 5 Mayıs 1925'te Muallimler Birliği'nde öğretmenlere verdiği bir demeç, milli eğitim ideolojisini tanımlaması bakımından oldukça önemlidir. İnönü, Atatürk'ün eğitim hususundaki yaklaşımını açıklamakta ve milliyetçi rejimin gideceği hedefi açık bir biçimde ortaya koymaktadır. İnönü, milli terbiye istediklerini dile getirmiş ve milli terbiyeyi de, milli terbiyenin zıddı olarak nitelendirdiği dini terbiye üzerinden tanımlamıştır. Öğretmenlere, verecekleri terbiyenin dini değil, milli olması gerektiğini dile getirmiştir. Dini terbiyenin, milli terbiyeyi karşılamadığını söylemiştir. İnönü, dini terbiyeyi beynelmilel terbiye olarak tanımlamış ve bu nedenle de milli olamayacağını söylemiştir. Kendimiz için gerekli olan terbiye biçiminin milli terbiye biçimi olduğunu vurgulamıştır (Kaplan, 2003: 791).

İnönü'ye göre yabancı kültürler tek milliyet içinde erimelidir ve milliyet kütlesi içinde (Kaplan, 2003: 791), farklı kültürlerin varlığı kabul edilemez. Türk milletinden ayrı milletlere, farklı kültürel değerlere sahip olan milletlere, Türk milleti ile beraber olma ve tek medeniyet olma teklifini yapmıştır. Vatanın tek olan Türk milletine ait olduğunu dile getirmiştir. Milli terbiye sisteminin hedefi de bu şekilde belirlenmiştir. Ortaya çıkan sonuç şudur ki, İnönü dönemi eğitim politikasının ana eksenini, dini ve uluslar arası eğitim karşıtlığı üzerinden belirlenmiştir. Dil ve kültür çeşitliliği toplumsal zenginlik sayılmamış ve Türk milletinin siyasi biçimini de yekpare bir ulusa dönüştürmenin yolu, milli eğitim olarak görülmüştür (Kaplan, 2003: 791).

25 Ocak 1939'da Refik Saydam başbakan olmuştur. Bu dönemin eğitim politikası, ilk olarak Türk çocuğunu ilgi, kabiliyet ve zekâsına göre yetiştirmek ve

teknik hayattaki ihtiyaca dönük olarak eğitmektir. Özellikle tarih ve dil devrimlerine önem verilmiştir. Saydam hükümeti, ilköğretime de oldukça önem vermiştir. Saydam hükümeti CHP'nin parti programı esaslı bir programla çalışmıştır. Bu dönemde sanat okulları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Batır ve Giorgetti: 2008: 31).

Mesleki ve teknik eğitim ihtiyacına yönelik olarak inceleme yapılmış ve raporlar hazırlanmıştır. Yapılan plan dâhilinde yeni teknik eğitim okullarının kurulması öngörülmüştür. Ülkenin sanayi gücü, uzun vadeli ihtiyaçları ve özel sektörün gücü dikkate alınmıştır. 1940 yılından sonra plan uygulanmaya başlanmıştır. Okullar döner sermayeye bağlanmış ve çevreye iş yapmaya başlamıştır. Öğrenciler bu şekilde aktif olarak iş hayatına da girmiştir. 1940 yılından sonra sanat okulu mezunları iyi bir çalışma imkânı bulmuş ve iyi kazanç sahibi olmuşlardır. Yine İnönü döneminde köylere öğretmen yetiştirmek amacıyla Köy Enstitüleri kurulmuştur. Halkın ihtiyaçlarına dönük program uygulanmıştır (Batır ve Giorgetti; 2008: 31).

1942 yılında Şükrü Saraçoğlu hükümeti kurulmuştur. Yeni hükümetin eğitim programında Türklük vurgusu dikkat çekmiştir. Üniversitelerin niteliği artırılmış ve uluslararası düzeye yükseltilmiştir. Köy Enstitüleri köylünün kalkınması ve bilinçlenmesi yönünde önemli katkılarda bulunmuştur. Buradan mezun olan öğrencilerin ulusal bilinci yüksek kişiler olarak mezun olmasına önem verilmiştir. Çok partili döneme gelindiğinde Köy Enstitülerinin yönetimi bakanlığa bağlanmıştır. Köy Enstitülerinin kurulmasında öncü olan Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç görevden alınmıştır. Yeni yönetmeliğe göre Köy Enstitüleri ve ilköğretmen okulları birleştirilmiş ve İlköğretmen Okulları adı verilmiştir (Batır ve Giorgetti, 2008: 34).

2.2.1.1. İsmet İnönü Dönemi Milli Eğitim Şûraları

1938 yılının son döneminde Milli Eğitim Bakanlığı'na Hasan Âli Yücel'in atanmasıyla eğitimde yenilikler yapılmış ve I. Maarif Şûrası toplanmıştır. Maarif Şûraları eğitim tarihimizde önemli işler gerçekleştirmiştir. Üç yılda bir toplanan şûranın başkanı Milli Eğitim Bakanı'dır. Şûra, danışma ve planlama kurullarından oluşmaktadır. I. Maarif Şûrası, İlköğretim seferberliği ve köyde eğitim amacıyla çalışmalar yapmıştır. Şûra, Köy Enstitüleri'nin ortaya çıkması bakımından önemlidir (Kerimoğlu, 2010: 3).

Şûranın açılış konuşmasını yapan Yücel, ülkede okuma-yazma bilmeyen kimsenin kalmaması için çalışılacağını, ilköğretimdeki mevcut sıkıntıların

giderileceğini söylemiştir. Köylerdeki ilköğretim sorunlarının giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. 40 bin köyün 4638'ine öğretmen gönderilmiştir. Köyde eğitim sorununun kendi içerisinde çözülmesi amaçlanmış ve köye göre öğretmen yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Köyde doğup büyümüş, köy şartlarını yakından bilen kişilerin köylere öğretmen olması için çalışmalar yapılmıştır (Kerimoğlu, 2010: 4–5).

I. Maarif Şûrası plan, teknik öğretim, ilköğretim, ortaöğretim, yüksek öğretim, neşriyat ve beden terbiyesi komisyonlarından oluşmaktadır. Plan komisyonu, köylere öğretmen gönderilmesi konusunda çalışmıştır. İlköğretim komisyonundan çıkan rapora göre, nüfusu 400'den fazla köylere öğretmen, 400'den az olan köylere ise eğitmen gönderilmesi hususunda destek verilmiştir. Ayrıca öğretmen okullarından mezun olanların hem şehirde hem de köyde görev yapabilecek şekilde yetiştirilmesi sağlanmak istemiştir. (Kerimoğlu, 2010: 6). Milli eğitim müdürleri, memurlar ve müfettişler hakkında yönetmelik kabul edilmiş, tek öğretmenli ve üç sınıflı köy okulları sayısının üçten beşe çıkarılması kabul edilmiş ve bölge merkez okulları kurulması kararlaştırılmıştır. I. Milli Eğitim Şûrası'na önemli oranda CHP'nin parti programı yansıtılmıştır (Dinç, 2008: 29–30).

II. Milli Eğitim Şûrası, İkinci Dünya Savaşı'nın etkili olduğu yıllarda yapılmış ve I. Milli Eğitim Şûrası'nda alınan kararların birçoğu uygulanmaya devam etmiştir. II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle eğitimde millilik anlayışından hümanizm anlayışına doğru kayma görülmektedir. Eğitimde iyi vatandaş yetiştirmek amaçlanmıştır. Şûra Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Hasan Âli Yücel başkanlığında toplanmıştır. Şûra, okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi, anadil çalışmalarında verimin artırılması, Türklük eğitiminin verilmesi aşamasında, Tarih öğretiminin yöntem ve araçlar bakımından incelenmesi gündemi ile toplanmıştır (Dinç, 2008a: 3–4). Şûrada ağırlıklı olarak kültür ve kültürün eğitimde ilke, program ve müfredata yansıtılması görüşülmüştür. Buna bağlı olarak üç ana komisyon oluşturulmuştur. Şûrada anadil eğitimi, ahlaki eğitim ve tarih eğitimi konularında komisyon kurulmuştur (Dinç, 2008a: 4–5).

Tarih öğretimi komisyonunda ilköğretim ve ortaöğretimde kullanılan tarih ders kitaplarının pedagojik yönden dikkate alınacak taraflarının belirlenmesi ve lise ders kitaplarının mükemmelleştirilmesi için görüşlerin alınması kararlaştırılmıştır. Tarih öğretimi komisyonunda ayrıca, öğretmen ve öğretim sorunu, tarih öğretiminde kullanılacak yardımcı materyaller ve tarih öğretimiyle ilgili istekler görüşülmüştür.

Komisyunun şûraya sunduğu raporda ilköğretim tarih programının çocukların gelişimi ve psikolojik yapısına uygun olmadığı, buna göre yazılan ders kitaplarının öğretim için elverişli olmadığı vurgusu yapılmıştır. Hazırlanacak olan ilköğretim tarih kitaplarının nitelik bakımından, çocukların fikirsel gelişimini, ruhsal yapısını, milli his ve karakterini geliştirecek, tarih sevgisi uyandıracak ve olayları kronolojik gelişimi içinde kavratacak biçimde olmalıdır görüşü belirtilmiştir. Ders kitaplarında olaylar ve gelişmeler sıkı bir bağlantı içinde verilmeli, efsaneler ve şahıslar dikkat çeken kişilerden verilmeli ve çocukların ilgisini çekecek biçimde hikâyeci tarzda yazılmalıdır denilmiştir. Müfredat ve kitapların hazırlanmasında TTK'nın bilimsel çalışmalarının sonuçları aktarılması esas alınmıştır (Dinç, 2008a: 17–18).

Ortaokul tarih ders kitaplarının tarih öğretimi amacına uygun olmadığı, ortaokul I, II ve III. sınıf kitaplarının yeniden yazılması gerektiği raporda ortaya konulmuştur. Tarih bilgisinin yanı sıra dünya meselelerinin de verilmesi gerektiği ve aydın yurttaşlar yetiştirilmesi gerektiğine değinilmiştir. Ayrıca mesleki ve teknik liselerde de tarih ders kitaplarının içeriğinin değiştirilmesi, okulların ihtiyaç ve amacına uygun nitelikte kitaplar yazılması gerektiği vurgulanmıştır. Tarih öğretmenlerinin statüleri, tarih derslerinin alan öğretmenleri tarafından verilmesi, tarih öğretmenlerinin kendilerini geliştirmeleri için kurslar açılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, tarih öğretiminde kullanılacak yardımcı materyal ve araç gereçler de tanıtılmış, ilköğretimden yüksek öğretime kadar tüm eğitim kademelerinde bu materyallerin kullanılması ve bu araç gereçlerin temin edilmesi gerektiği raporda sunulmuştur. Yardımcı materyal olarak tarih atlasları, tablolar, hicri takvimi miladi takvime çevirecek kılavuzlar, fotoğraf ve resim koleksiyonu, tarih hikâye kitapları belirlenmiştir. Sanat tarihi derslerinin de ayrıca okutulmasına karar verilmiştir (Dinç, 2008a: 18–19).

III. Milli Eğitim Şûrası, çok partili yaşama geçildikten sonra toplanan ilk şûra olma özelliği göstermektedir. Ayrıca teknik ve mesleki eğitimin de görüşüldüğü ilk şûradır. III. Milli Eğitim Şûrası, Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer başkanlığında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde 2–12 Aralık 1946 tarihleri arasında toplanmıştır (Dinç, 2008b: 1–3). Demokratik yaşamla birlikte liberalizm, politikada olduğu gibi eğitimde de etkisini göstermiştir. Eğitim alanında liberal talepler artmaya başlamıştır. CHP'nin parti programı ve uygulamaları ortaya çıkan talepler doğrultusunda şekillenmiştir. 10 Haziran 1948'de kurulan II. Hasan Saka

hükümetinin Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, mecliste hükümet programını okurken liberalizmin etkisini şöyle dile getirmiştir:

“Yurdumuz medeniyet ve refah yolunda ilerlemesini halk iradesine dayanan bir iradenin devamında görüyoruz. Bunun için kanunlarda, sosyal ve politik hayatta olduğu gibi her derecedeki okullarımızda demokratik terbiyenin yerleşmesine ehemmiyet vereceğiz”(Dinç, 2008b: 3).

III. Milli Eğitim Şûrası’nda ağırlıklı olarak teknik ve mesleki eğitim konuları görüşülmüş ayrıca okul-aile işbirliği konusu da ele alınmıştır. Erkek sanat okulları hakkında hazırlanan raporda, sanat enstitülerinin 5. sınıflarına Türkiye ve İnkılâp Tarihi derslerinin koyulması gerektiği belirtilmiştir. Sanayi müzesinin kurulması, öğrencilerin sanat eserleriyle birebir temas ettirilmesi, ünlü Türk sanatçıların öğrencilere tanıtılması için geziler ve konferanslar düzenlenmesinin gereği de rapora eklenmiştir. Şûranın en önemli kararlarından olan okul-aile birliğinin kurulması 1947’de gerçekleşmiştir. Okul ve ailenin eğitim faaliyetlerinde işbirliği içinde olması okul masraflarına destek olunması bakımından önem arz etmektedir (Dinç, 2008: 7–25).

IV. Milli Eğitim Şûrası 22–31 Ağustos 1949 tarihlerinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde Tahsin Banguoğlu başkanlığında toplanmıştır. Şûra, çok partili dönemin ikinci ve CHP iktidarının son şûrasıdır. Şûranın gündem maddeleri arasında demokratik eğitim kavramı önemlidir. Şûrada ağırlıklı olarak Eğitim Enstitüleri’nin yeniden şekillenmesi, ortaokul müfredatlarının düzenlenmesi, liselerin 4 yıla çıkarılması ve eğitimde demokratik ölçütler görüşülmüştür. Şûrada en çok demokratik eğitim konusu üzerinde durulmuştur. Demokratik eğitimin gereği ve önemi, demokratik eğitimin şartları ve esasları belirlenmiştir (Dinç, 2008c: 1–9). Eğitimde çağdaş hedef ve öneriler dile getirilmiş, batılı eğitim standartları ölçüt alınmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının daha iyi yetiştirilmesi için Eğitim Enstitüleri’nin Fen ve Edebiyat şubeleri olarak ayrılması gerektiği vurgulanmıştır (Dinç, 2008c: 12).

2.2.1.2. Köy Enstitüleri

Osmanlı eğitim sisteminde okullaşmanın kırsal kesimden ziyade merkezlerde toplanması kırsal kesimdeki halkın okuryazarlık bakımından fakir kalmasına neden olmuştur. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte uygulanan kültür politikası gereği okuma-yazma eğitime önem verilmiştir (Şeker, 2000: 28). Halkın devrimleri ve faaliyete geçirilen uygulamaları tam olarak öğrenmesi ve benimsemesi bakımından okuma-yazma bilmesi önemli görülmüştür. Bunun sonucunda yeni alfabeyle beraber, halkın okuma-yazma öğrenmesine ağırlık verilmiştir. Kırsal kesimdeki halkın eğitime önem verilmiş ve eğitime ara vermeksizin tedbirler alınmıştır. Askerlik döneminde okuma-yazma öğrenmiş olan gençler, kendi köylerinde okuma-yazma öğretmekle görevlendirilmiştir (Şeker, 2000: 28). Bu tür uygulamalar, hem halkın eğitim düzeyini artıracak hem de yeni rejimin ilkelerinin ve devrimlerin öğrenilmesini kolaylaştıracaktır. Zaten yapılmış olan her rejim değişikliği, okuma-yazma eğitime önem vermek durumundadır. Toplumun okur-yazar oranının yüksek olması, devrimlere karşı duracak kesimin sayısı ile ters orantılıdır.

Eğitim alanında kırsal bölgede yaşayan vatandaşlar ile şehirde yaşayan vatandaşlar arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmak ve köy halkını pratik olarak bilgilendirmek amacıyla 1936'da Saffet Arıkan'ın vekil olduğu dönemde Köy Eğitmeni projesi uygulamasına başlanmıştır (Çıkar, 1998: 89). Köy Enstitüleri, İnönü döneminin en önemli çalışmalarından biridir. Fakat enstitülerin açılmasına temel oluşturacak kanun tasarısı Başvekâlet tarafından TBMM'ye sunulmuştur (Koçak, 1996: 115). Köy Enstitüleri'nin açılması konusunda ilk çalışmalar Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey zamanında başlamıştır. Bu konuda John Dewey'in önerileri dikkate alınmıştır. Saffet Arıkan'ın Bakan olduğu dönemde Atatürk:

“Ordunun zeki çavuşlarının, kısa süreli kurslardan geçirildikten sonra, köylere eğitmen” olarak atanmalarını emretmiştir. Bu uygulama başarılı olmuş ve daha sonrasında da 11 Haziran 1936 tarihinde “Köy Eğitmenleri Yasası” çıkartılmıştır (Albayrak, 2004: 373). Yücel'e göre tamamlanmamış Tanzimat aydınlığı ile bir yere varmak mümkün değildir. Batının başarıları dilimize kazandırılmalı, üretken yeni öğretmenlerle en uzak köylere ulaşılmalıdır. Yücel, mecliste yaptığı konuşmada Köy Enstitüleri'nin uydurma olmadığını, kendi ihtiyaçlarımız doğrultusunda toplumsal gerçeklikle bağlantılı olarak oluşturulduğunu savunmuştur (Acar, 2012: 34). Köy Enstitüleri'ne, tam devre köy okullarını bitiren sağlıklı ve yetenekli köylü çocuklarının

alınması yönünde karar çıkarılmıştır. Buradan mezun olan öğretmenler, atandıkları köyde eğitim-öğretim işleri ile beraber ziraat işlerinin fenni şekilde yapılması için de, tarla, bahçe, atölye gibi tesisler ile köylüye rehberlik edeceklerdir (Albayrak, 2004: 373). Köy Enstitüleri'nde zirai eğitim, kültür eğitimi ve mesleki eğitim verilmiştir. Tarih, iş eğitimi, dil bilgisi ve yazma dersleri verilmiştir. Köy Enstitüleri aynı zamanda mesleki eğitim konusunda çalışmış ve buradan yetişenlerin birçoğu meslek sahibi olmuştur. Ebelik, hemşirelik, öğretmenlik gibi mesleklerin yanı sıra demircilik ve yapıcılık işleri üzerine de kişilerin yetiştirilmesi dikkat çekmektedir (Şeker, 2000: 30).

Köy Enstitüleri'nin ideolojik işlevine baktığımız zaman bu eğitim kurumlarının hümanizm etkisi ile bazı dönemlerde komünizm propagandası yaptığı görülmektedir. Bunda Yücel'in uygulamalarının etkili olduğu bilinmektedir. Dönemin bazı aydınları buna şiddetle karşı çıkmış ve sert eleştirilerde bulunmuştur. Özellikle Anadolu insanının kendi özünden uzaklaştırıldığı yönündeki yorumlar dikkat çekmektedir. Ankara Köy Enstitüsü'nde yetişen öğretmenlerin, komünizm propagandası yapması üzerine ve olayların çıkması sonucunda, Köy Enstitüleri milliyetçilik ve Turancılık için tehlike olarak görülmüş ve Yücel, bu durumdan sorumlu tutulmuştur (Şeker, 2000: 33).

Enstitülerin kuruluş amaçlarından biri de köylünün kalkınmasını sağlamaktır. Maddi açıdan köylü kalkınacak ve devlet de kalkınmış olacaktır. Fakat sanayinin sadece şehirlerde kurulmaya devam edilmesi ve ayrıca en iyi okulların yine şehirlerde açılması bunun mümkün olmadığını en açık belirtisidir. Özellikle Köy Enstitüleri'nin inşası sırasında kullanılacak olan malzeme masrafının köylüden alınması ve vergilerin artırılması köylünün sırtına yük olarak binmiştir (Şeker, 2000: 43). Atatürk dönemi kültür politikası milliyetçilik olarak belirlenmişken İnönü döneminde bundan tamamen vazgeçilmiş ve hümanizm akımı doğrultusunda uygulamalar görülmeye başlanmıştır. Bu durum, Köy Enstitüleri'nde de etkisini göstermiştir. Köy Enstitüleri, özellikle aydın yetiştirmeye dönük çalışmış ve hareket noktası evrensel ilkeler olmuştur. Bu da Atatürk dönemi kültür politikasıyla tezat olduğunu gösterir. Özellikle merkeze insanın alınmış olması, köylü tarafından dinsizlik olarak yorumlanmış ve köylülerin bu uygulamalara uzak kalmalarına neden olmuştur (Şeker, 2000: 44). Her ne kadar, İnönü dönemi kültür politikası hümanizmi ve evrenselliği ölçüt olarak hazırlanmış olsa da Köy Enstitüleri'nin yapımı işinin köylüye devredilmesi, ilave vergiler alınması ve bu uygulamalara itiraz eden köylülerin cezalandırılmış olması, İnönü dönemi kültür politikasının pek "hümanist" olmadığını göstermektedir.

Köy Enstitüleri sol kesim için Kemalizm ideolojisinin merkezi olmuş, muhafazakâr kesim için ise komünizm ve hümanizmin gençlere benimsetildiği kurumlar olarak değerlendirilmiştir. Köy Enstitüleri'nden yetişen birçok aydınının sol gruplar içinde yer almış olması bu iddiayı doğrular niteliktedir. Hümanizmin, insani değerlerinin verilmesi maksadıyla rotasını milliyetçilikten uzaklaştıran Köy Enstitüleri, zamanla CHP'nin etkisi ile hızla siyasallaşma sürecine girmiştir (Şeker, 2000: 45).

Köy Enstitüleri'nde Tek Parti döneminin ideolojisi ile yetişen gençler, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan kırsal kesimde temsilci konumundadır. Bir nevi CHP ile halk arasında köprü vazifesi görmektedir. Amaç, partinin kitlece genişlemesini sağlamak ve partiye güç kazandırmaktır. Bu durum ise CHP ve ideolojisinin taze kalmasını sağlamaktadır. Tek Parti iktidarı boyunca Köy Enstitüleri oldukça önemli mesafe almıştır. 1949 yılında mezun öğretmen sayısı 25.000'dir. Çok partili siyasal yaşama geçilmesi ile beraber Köy Enstitüleri'nde yıpranmalar görülmeye başlanmıştır. Yeni Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer Köy Enstitüleri hakkında Komünizm iddialarını ortadan kaldırmak için bir dizi uygulamaya girişmiştir. Buradan mezun öğretmenlerin maaşlarında düşüşe gidilmiş, bağ-bahçe aletleri ellerinden alınmıştır. Köy okullarının yapımında köylünün katılma mecburiyeti kaldırılmıştır. CHP bu dönemde bir dizi önlemlerle bir anlamda Köy Enstitüleri'nin önünü almak istemiştir. Buradan mezun olan öğretmenlerde sınıf bilinci oluşmuş, bu da köylünün mücadelesini yapmaya dönüşmüştür. Toprak ağaları bu durumdan şikâyet eder olmuştur. Köy Enstitüleri'nin kaldırılmasının altında yatan gerçek neden budur (Albayrak; 2004:374).

2.2.2. İsmet İnönü Dönemi Kültür Politikası

İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olduğu ilk dönemden itibaren kendi ekonomik, siyasi ve kültür politikasına yön verecek kadroyu oluşturmak üzere çalışmalarına başlamıştır. Hükümet kurma işini Celal Bayar'a vermiştir. Kendisi de birçok kurumda tasfiye işlemine başlamıştır. Atatürk döneminde iş başında olan birçok bürokrat tasfiye edilmiştir. Özellikle Atatürk ile fikir ayrılığı yaşamış olan birçok ismi yanına almıştır. Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Fethi Okyar gibi isimlerin milletvekili olmalarının yolunu açmıştır. Tasfiyelerin yanı sıra Atatürk dönemi politikalarını da eleştirmeye başlamıştır. Politik görüşleri birbirine paralel olan ve dağınık halde bulunan birçok kişi "Milli Şef" etrafında toplanmaya başlamıştır (Şeker, 2000: 10).

26 Aralık 1938’de toplanan CHP kurultayında, yapılan tüzük değişikliği ile parti genel başkanlığı süresi devamlı hale getirilmiştir. Böylece İnönü tek genel başkan olmuştur ve başkanın değişmesinin yolu kapatılmıştır. İnönü daha sonra Celal Bayar’ın başkanlığı bırakmasını istemiş ve böylece Atatürk döneminden kalma herkesi tasfiye etmiştir. Atatürk dönemi böylece kapanmış ve İnönü kendi devrini başlatmıştır. Yapılan bu tasfiyeler, politikalarda da değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. Bu değişiklikler oldukça radikal özellik göstermektedir (Şeker, 2000: 12).

Atatürk tarafından ehemmiyetle üzerinde durulan eğitimde, ekonomide ve kültürde takip edilmesi istenen milliyetçilik politikasından vazgeçilmiştir. Yunan kökenli olan hümanizm akımı Türk politika hayatına girmiştir (Şeker, 2000: 12). Bu politikanın uygulanabilmesi için, İnönü tarafından tasfiyeler gerekli görülmüştür. Hümanizm, 1938’den sonra resmi politika olarak kabul edilmiştir. Eski Yunan ve Roma medeniyetine inmek maksatlı kabul edilen hümanizm akımının yaygınlaşmasında Milli Eğitim Bakanlığı oldukça etkilidir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Yücel, bu fikri benimsemiş ve çalışmalarını bu yönde yapmıştır. Liselerde Latince ve Yunanca öğretilmesine dönük yenilikler yapılmıştır. Batı klasikleri Türkçeye çevrilmiş, Halkevleri, Köy Enstitüleri ve üniversiteler aracılığıyla Hümanizm akımı her yerde tanıtılmıştır. Milli kültür ve milliyetçilik yerine evrensel vatandaş tabiri sıkça geçmeye başlamıştır. Bu durum, aydınlar arasında görüş farklılıklarına neden olmuştur. Sonuç itibarıyla hümanizm, milletin içinden çıkmış bir görüş değildir. Aydınlar tarafından ortaya atılmış ve halk tabanına indirilmeye çalışılmıştır (Şeker, 2000: 14).

2.2.2.1 Halkevleri

Halkevleri 1931’de CHP’nin üçüncü kongresinde alınan bir kararla kurulmuş ve Türk Ocakları’nın binalarında çalışmalarına başlamıştır. Halkevleri, İdare ve Teşkilat Talimatnamesi’nin 1. maddesine göre CHP’nin Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Lâiklik, Devletçilik ve İnkılâpçılık hedefleri doğrultusunda çalışmaktadır (Yetkin, 1983: 87). CHP, 1927 ve 1931 yıllarında yapmış olduğu kurultaylarda inkılâpların halka benimsetilmesi ve büyük devrimin sindirilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Özellikle inkılâpların halka benimsetilmesi konusunda halkın çalışmasına ihtiyaç duyulmuştur. Yurdun birçok yerinde mevcut dernek ve vakıflar Halkevleri adıyla birleştirilmiş ve çalışmalar tek elden yürütülmeye başlanmıştır. Ankara, Denizli, İstanbul, Bursa, Aydın, Eskişehir, Çanakkale gibi birçok ilde Halkevleri kurulmuştur. Kısa zamanda Halkevlerinin sayısı 500’ü bulmuştur (Şeker, 2000: 19).

Halkevleri siyasi bir kurum olarak düşünülmemekle beraber, milli kültürün halka benimsetilmesi amacıyla çalışmıştır. TDK ve TTK ile birlikte çalışmış olan Halkevleri, kültür faaliyetlerinin halk tabanını oluşturmuştur. Halkevleri faaliyetlerine katılmakta, CHP'ye üye olma şartı aranmamıştır. Halkevleri dergi, gazete ve kitap basımı ile meşgul olmuş, kültürel hayata bu sayede canlılık getirmiştir. Örneğin Ankara Halkevi, Ülkü mecmuasını çıkartarak kültürel faaliyete katkı sağlamıştır. Özellikle okuryazar oranının düşük olması milliyetçilik ideolojisinin benimsetilmesi aşamasında engel teşkil etmiştir. CHP içinde, "Halk Hatipleri Teşkilatı" kurulmuştur. Bu teşkilatta olan kişiler, hitabet gücü yüksek, konuşması düzgün kişilerdir. Bu kişiler aracılığıyla milliyetçilik ideolojisi halka anlatılmış ve tanıtılmıştır (Şeker, 2000: 20).

Atatürk'ün vefatı ile beraber hâkim anlayış Halkevleri'nde de değişmeye başlamış ve Milliyetçiliğin yerini hümanizm almıştır. Bu anlayışın yerleşmesi için, küçük yerleşim yerlerinde Halk Odaları açılmıştır. Kırsal kesimlerde Halkevlerinin olmaması ve bu ihtiyacın giderilmesi için Halkodaları önemli görevler üstlenmiştir. Tarih ve dil meselelerinde hümanist (Şeker, 2000: 21), fikir hâkimdir ve bu yönde sanat eserleri verilmiştir.

Halkevleri kurulduğu yıldan beri müzikle ilgilenmiş ve Türk müziğinin geliştirilmesine dönük çalışmalar yapmıştır. Atatürk döneminde halk müziğine dönük çalışmalar yapılmış olmakla beraber İnönü döneminde uluslararası müzik ve halk müziğinin sentezine dönük faaliyetlere girişilmiş olması, halkı kültürel faaliyetlerden soğutmuştur. Batılı tarzda yapılan müzikten halk hiçbir şey anlamamış olmakla beraber, Halkevlerinden ve CHP'den uzaklaşmıştır. Halkevlerinde kütüphaneler açılmış ve buralara birçok kitap alınmıştır. Yalnız bu konuda halkın tercihleri sorulmamış, CHP kendi isteklerine göre kararlar vermiştir. 1940 yılından itibaren, Halkevleri İngiliz kültürüne maruz kalmıştır. Türkiye-İngiltere arası siyasi ve kültürel işbirliğinin hızlanması bu sonucu ortaya çıkarmıştır. İngiltere'den gelen kültür adamları Halkevlerinde konuşmalar yapmıştır. İngiliz yaşam biçimi ve aile hayatı bu konuşmalarda verilmiş ve İngiliz kültürü yoğun biçimde Türk toplumuna aktarılmaya çalışılmıştır. Bir dönem sonra ise, Halkevleri tamamen siyasallaşmanın etkisi altında kalmış ve CHP'ni politikaları doğrultusunda çalışmalarını devam ettirmiştir (Şeker, 2000: 24). Özellikle İngiliz kültürüne ağırlık verilmiş olması, hümanizmin etkisinin açık göstergesidir. İngiliz kültürünün kaynağı Yunan Medeniyeti kabul edildiği için en makbul kültür, İngiliz kültürüdür.

Bazı aydınların, Halkevleri uygulamalarını İtalya ve Almanya'daki faşist uygulamalara benzetmiş olması ağır olmuştur. "Toplumu disiplin altına almak ve belirli bir partinin ilkelerini benimsetmek" yönündeki eleştiriler haklı görülmüştür. Halkevlerinin kuruluş amacı arasında, CHP programının halka benimsetilmesinin olması bunun ispatı niteliğindedir. Halkevleri genel niteliği itibarıyla bir kültür kurumu olmaktan ziyade, CHP'nin kurumu olmaktan öteye gidememiştir. Bu nedenle de halkın tümü, bu kurumlardan faydalanamamıştır. Atatürk döneminde bütün halkın faydalanması amacıyla kurulan Halkevleri zamanla amacından sapmış ve CHP'ye bağlı bir kurum niteliği göstermeye başlamıştır (Şeker, 2000: 27).

2.3. ÇOK PARTİLİ SİSTEME GEÇİŞ

Türkiye'de çok partili demokratik yaşama geçilmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Gerek küresel düzlemde, gerekse ulusal düzlemde çok partili siyasal düzene geçilmesine sebebiyet veren birçok olay mevcuttur.

1945'ten sonra kurulan siyasi partiler birbirinin devamı şeklindedir ve ilk olarak CHP içinde meydana gelen fikir ayrılıklarından doğmuştur. Fikir ayrılıkları milletvekilleri arasında baş göstermiş, yeni kurulan partiler halk içinden doğmamış olup TBMM'de kurulmuştur. Partiler arası görüş ayrılıkları ise ideolojik olmayıp şahsi mücadelelerden kaynaklanmaktadır (Karpat, 2012: 469). TBMM, altıncı döneminde 3 Nisan 1939'da olağanüstü toplanmıştır ve bu dönemde mecliste sayıları 21'i bulan bağımsız milletvekili bulunmaktadır. İnönü bağımsız milletvekillerinden müteşekkil bir muhalefet grubu oluşturmak istemiş ve hükümetin denetimini bu yolla gerçekleştirmek istemiştir. Adına Müstakil Grup denilen muhalefetin kurulması için parti tüzüğünde değişikliğe gidilmiştir. Grubun kurulmasının amacı, parti meclis grubuna bağlı kalmadan devlet işlerini kontrol etmektir. Tüzükte yapılan değişiklikte ise bağımsız grubun partinin bir organı olduğu belirtilmiştir. Müstakil Grup, CHP'nin bir organı gibi görev yapmış ve özellikle memurların özlük hakları için çalışmıştır. Devlet kurumları arasında işbirliğini savunmuş ve bütçede tasarrufa gidilmesi gerektiğini bildirmiştir. Müstakil Grup, çok partili sisteme geçilmesinin ardından 11 Mayıs 1946'da kaldırılmıştır (Albayrak, 2004: 20).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından toprak sisteminde önemli bir değişikliğe gidilmemiş ve Osmanlı'dan kalma toprak mülkiyeti esasları devam etmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın eşrafa dayalı olarak yürütülmesi bunun en önemli nedenlerinden

birisidir. İkinci Dünya Savaşı boyunca küçük çiftçileri olumsuz olarak etkileyen Toprak Mahsulleri Vergisi alınmış ve bu vergi CHP'ye karşı tepkilerin doğmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından geçim sıkıntısı ile baş edemeyen küçük çiftçiler için Çiftçiyi Topraklandırma Yasası çıkarılmıştır. Bu kez de büyük toprak sahiplerinden yasaya tepkiler gelmeye başlamıştır. Adnan Menderes, Cavit Oral, Emin Sazak gibi büyük toprak sahipleri yasaya karşı çıkmışlardır. En sert tepkiyi Adnan Menderes göstermiş ve hükümeti de bu nedenle eleştirmiştir. CHP içindeki potansiyel muhalefet, işte bu çıkarılan toprak yasası üzerinden somut bir hale bürünmüştür (Albayrak, 2004: 21–23).

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından Türk siyasal sistemi, ekonomisi ve dış ilişkileri bir hayli değişime uğramıştır. İnönü hükümeti halk nazarında önemini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle yeni rejime karşı halk tarafından bir uzak duruş sergilenmektedir. Kırsal kesimlerde yaşayan halk, eğitim, sağlık ve iletişimde iyileşme görülmemesinden şikâyet etmiştir (Zürcher, 2005: 300). Yirmi beş yıldır yeni sisteme göre idare eden modern devletin bir niteliği de merkezi idarenin kırsal kesimdeki denetimidir. Özellikle jandarma ve vergi tahsildarları, kırsal kesimlerde yaşayan halk tarafından sevilmemiş ve korku kaynağı oluşturmuştur. Devletin politikalarında lâikliğin ön plana çıkması devlet ve halk arasında ideolojik bakımdan kopuş meydana gelmesine neden olmuştur. Halkın hoşnutsuz olması, siyasal değişimi de beraberinde getirmiştir (Zürcher, 2005: 300).

Savaş boyunca elde edilen servet ve kazançlara dönük olarak ayrıca Varlık Vergisi Yasası çıkarılmıştır. Bu yasaya göre savaş boyunca elde edilen gelir ve kazançlara hükümet tarafından el konulacaktır. Bu yasanın içerde ve dışarıda meydana getireceği tepkiler hükümet tarafından hesap edilmemiş ve yasa acelece çıkarılmıştır. Yasaya göre yapılan tahsilâtlar, 31 Temmuz 1943'e kadar devam etmiş ve bu tahsilâtların çoğu azınlıklardan yapılmıştır. Varlık Vergisi'ne karşı yabancı elçiliklerden ve konsolosluklardan tepkiler gelmiş ve Maliye Bakanlığı'na birçok itiraz dilekçesi verilmiştir. Bu vergi sonrasında yerli ve yabancı sermayeden hükümete karşı tepkiler yağmaya başlamıştır. Varlık Vergisi Yasası, gösterilen sert tepkiler üzerine çıkarılan yeni bir yasa ile 15 Mart 1944'te kaldırılmıştır. Varlık Vergisi'nden ötürü zarar gören kesim CHP'ye karşı cephe almış ve DP'nin kurulmasının ardından bu partiyi desteklemişlerdir (Albayrak, 2004: 26–27).

Çok partili demokratik yaşama geçilmesinin nedenlerinden birisi de, İkinci Dünya Savaşı sonrası yürürlüğe konulan Milli Korunma Yasası'dır. Milli Korunma Yasası, savaşın ekonomik hayata olumsuz etkileri sonucu mal darlığı ile birlikte artan kara pazarcılara engel olmak amacıyla çıkarılmıştır. Savaş koşullarının etkisinin silinmesi maksadıyla hükümete oldukça geniş yetkiler verilmiştir. Bu yasa ile satıcıların fatura kesmesi zorunlu hale gelmiş, taşınmaz malların kira fiyatlarının artırılması yasaklanmıştır. Bu yasa, savaş halinde hükümete ekonomik yaşama müdahale etme serbestliği tanımıştır. Yasa ile hükümet, özel sermayenin elindeki fabrikalara el koyabilecek, ithal malları stoklayabilecek, mecburi çalışma saatlerini belirleyebilecek, hafta tatilini kaldırabilecek, maden işletmelerine el koyabilecek, fiyat kontrollerinde sıkı önlemler alabilecek ve bu yasaya uymayanlara da ağır cezalar verebilecektir (Albayrak, 2004: 29).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri, savaştan egemen güç olarak çıkmış ve Türkiye dâhil birçok ülkeyi etkilemiştir. Türkiye 1945 yılında San Francisco Konferansı'na kurucu üye olarak katılmış ve Birleşmiş Milletler antlaşmasını imzalayıp demokratik hedefler için söz vermiştir. Türkiye'nin savaşta tarafsız kalacağını ilan etmesine kadar Türk dış siyasetinde Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler görülmektedir. Sovyetler Birliği 1945'te süresi biten dostluk antlaşmasını yenilememiştir. Antlaşmanın yenilenmesi için de ekonomik anlamda Türkiye'yi zor durumda bırakabilecek isteklerde bulunmuştur. Bunlardan birisi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında Türk-Rus savunma gücünün bulunmasıdır. 1878-1918 yılları arasında Ruslara ait olan Kuzeydoğu Anadolu'daki yerlerin de Sovyetler Birliği'ne iadesini istemiştir. Sovyetler Birliği'nin bu tutumuna karşı ABD, Türkiye'den kararlı ve istikrarlı olmasını istemiştir. Özellikle Stalin'in komünist rejimi tehlike oluşturmuştur. Amerika, dünyanın her yerinde komünizm karşıtı rejimlerin korunmasına dönük askeri ve mali destek vermeye başlamıştır. Bu desteği sağlamak amacıyla Marshall Planı öne sürülmüştür (Zürcher, 2005: 304).

Türk hükümeti, Marshall Planı'ndan ve Amerika'nın maddi, askeri desteğinden faydalanmak için Amerika'nın önemseydiği siyasal ve ekonomik ülkelere uymanın Türkiye açısından faydalı olacağını düşünmüş ve demokratikleşmenin gereği olan çok partili yaşama geçiş yapmaya karar vermiştir (Zürcher, 2005: 305). Çiftçiye Topraklandırma Yasası'nın görüşüldüğü esnada mecliste tartışmalar hararetlenmiş ve CHP içerisinde bir grup milletvekili (Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan,

Fuat Köprülü) demokrasinin kurulmasını isteyen bir önerge sunmuştur. Dörtlü Takrir adı verilen bu önerge savaş sonrası kurulan siyasal muhalefetin başlangıcı olmuştur (Zürcher, 2005: 306). Dörtlü Takrir'den önce çok partili yaşama geçiş ilk olarak, sanayici Nuri Demirağ'ın Milli Kalkınma Partisi'ni kurması ile başlamıştır. Parti programı gereği ekonominin liberalleşmesi ve serbest girişimin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Parti içerisinde deneyimli siyasetçiler mevcut değildir (Zürcher, 2005: 307). Demirağ, devletçilikten uzak durmuş, liberalizmin ve inanç özgürlüğünü savunmuştur. Milliyetçilik, demokrasi ve parlamentarizm siyasi görüşünün temelini oluşturmuştur (Dervişoğlu, 2010: 168).

2.4. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950–1960)

1930 yılı itibariyle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın siyasal yaşamdan çıkması ile Demokrat Parti'nin temelleri atılmıştır. DP bir nevi TPCF ve SCF'nin devamı niteliğindedir. DP toplumsal birikimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1945'te çok partili döneme geçilmesiyle birlikte DP 7 Ocak 1946'da kurulmuştur (Yetkin, 1983: 21). DP, programı anayasada mevcut olan halkçılık, devletçilik, laiklik, cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve inkılâpçılık ilkelerine dayanmaktadır (Karal, 1960: 6). İktidara gelmeden önceki dört yıl boyunca muhalefet yapmış ve 14 Mayıs 1950'de gerçekleştirilen seçimler sonucu büyük bir oy çoğunluğu ile iktidara gelmiştir. Uzun süredir devam eden Tek Parti yönetiminin ardından kansız ve darbesiz bir biçimde iktidara gelmesi demokrasi isteklerinin açık göstergesi olmuştur (Kılıç, 2008: 44). 27 yıllık Tek Parti iktidarı halkın çoğunluğu tarafından veto edilmiştir (Aydemir, 1993: 15). DP'liler iktidar olduğunda ülkedeki birçok insan umutlanmıştır. Otoriter duruş gösteren Tek Parti dönemi sona ermiş DP'liler çağdaşlaşma ve huzur sözü vermişlerdir. Aslen DP ve CHP arasında ideolojik bakımdan ayrılık yoktur. Her iki partinin de amacı daha demokrat, modern ve müreffeh bir ülke meydana getirmektir (Ahmad, 2010: 131).

DP ilk seçiminde oyların %53,35'ini alarak meclisteki sandalyelerin 408'ine sahip olurken CHP ise oyların %39'unu alarak meclisteki sandalyelerin 69'unu kazanabilmiştir (Kılıç, 2008: 80). Oy oranlarının fazla bir fark yaratmamasına rağmen seçim sistemindeki adaletsizlik neticesinde DP'nin sandalye sayısı CHP'nin sandalye sayısının üç katına ulaşmıştır. İşte bu sonuç adeta bir tek partili demokrasi görünümünü sergilemiştir. Bu durum iktidar ve muhalefet arasında önemli sorunların çıkmasına

neden olmuş ve iktidarın muhalefeti tamamen saf dışı bırakmasıyla neticelenmiştir (Kılıç, 2008: 80).

DP'nin parti programı gereğince Celal Bayar cumhurbaşkanı olduğu için, kabinenin başına Adnan Menderes getirilmiş ve Menderes güvenoyu alarak kabinesi ile göreve başlamıştır. Menderes 27 Mayıs 1960 darbesine kadar bu görevi sürdürmüştür. DP iktidar olduğu süre boyunca halkın desteğini sağlamak amacıyla çalışmış ve bu nedenle de Atatürk İlkeleri'nden tavizler vermiştir. Özellikle lâiklik konusunda serbestçe bir tavır içine girerek muhalefetin tepkisini toplamıştır. DP döneminde Atatürk'ün manevi şahsına yönelik olumsuz hareketler ortaya çıkmıştır. DP'nin darbe yapılacağına dair haberler alması ile de Genelkurmay Başkanı görevden alınmış ve birçok subay tasfiye edilmiştir. Bu durum sonrası hükümet ile ordu arasında gerginlikler baş göstermiş, hükümet ve ordu arasında güvensizliğe neden olmuştur. Özellikle bürokratik kadrolarda değişikliğe gidilmiş, bazı valiler ve memurlar görevden alınmış, bürokratların görev yerleri değiştirilmiştir. Askeri kadroda da meydana gelen bu müdahale, tahakküme yönelik girişimlerin artarak devam etmesine neden olmuştur. Bu durum hükümet ve kurumlar arasında güvensizliğe sebebiyet vermiştir. Muhalefet partisi olan CHP, bu uygulamalara şiddetle karşı çıkmış ise de sonuç değişmemiştir (Albayrak, 2004: 191–194).

Demokratlar, kendilerini halkın dilinden anlayan, halk için en iyisini bilen toplum mühendisleri olarak görmüşlerdir. CHP'nin halkın ihtiyaçlarına cevap veremediğini, o nedenle de miadını doldurduğunu düşünerek halkın manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yasalar çıkartmışlardır (Ahmad, 2010: 132). Din unsurunun Türkiye'de önem arz etmesinden ötürü din, birçok kez siyasette sıçrama tahtası vazifesi görmüştür. Seçim kaybetmiş olan lâikler dahi zaman zaman dini Türkiye'de vazgeçilmez varlık olarak görmüşler (Mardin, 1986: 31) ve seçim yatırımı olarak kullanmışlardır. Cumhuriyetin kuruluşundan beri kimlik ve kişilik problemleri halledilemediğinden, değer boşluğu seçimlerde araç olarak kullanılmıştır (Mardin, 1986: 31).

Arapça ezan okunmasını yasaklayan Türk Ceza Kanunu'nun 526'ncı maddesi değiştirilmiş ve Arapça ezan okunması serbest bırakılmıştır. Eski iktidar tarafından af kapsamı dışında bırakılan tutuklular serbest bırakılmış ve bu dönemde Nazım Hikmet de serbest kalmıştır. DP aynı yıl eylül ayında yapılan yerel seçimler sonucunda 600

belediyenin 560'sını kazanmıştır. Bu sonuç, DP'nin genel seçimleri bir rastlantı sonucu kazanmadığının ispatı olmuştur (Akın, 2004: 149).

Menderes'in ikinci kez güvenoyu alarak kabineyi kurması sonucu Menderes etkinliğini oldukça artmış ve muhalefete karşı daha sıkı ve sert önlemler almaya başlamıştır. Yargı kararı olmadan parti kapatmalar yaşanmış, Millet Partisi dini siyasete alet etmekten ve arabozuculuk yapmaktan dolayı kapatılmıştır. Bu durum muhalefet partisinin büyük tepki göstermesine neden olduysa da sonuç değişmemiştir. Ayrıca CHP'nin mal varlığına el konulmasına dair bir yasa çıkartılmış ve bu durum 1954 seçimlerinde CHP'nin başarısız olmasının nedeni olmuştur (Sandıkçı, 2006:3). DP İktidarı 1954 seçimlerinden önce NATO'ya üye olmayı başarmış, işçilere haftalık tatil hakkını vermiş, başta traktör olmak üzere bazı tarım araç gereçlerinin üretimini artırarak halkın sevgisini kazanmıştır. Özellikle halkla birebir temas kurarak, büyük meydanlarda coşkulu mitingler düzenlenmiş ve bir sonraki seçim garantilenmiştir (Akın, 2004:123). Bu düzenlemeler yapılacak olan yeni seçimde DP'yi tekrardan milletin başına getirecektir.

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimler sonrası DP oy oranını artırarak tekrardan iktidara gelmiştir. Bu kez DP'nin sandalye sayısı 503 olmuş CHP ise sadece 31 sandalye kazanmıştır (Sandıkçı, 2006: 8). Celal Bayar ise yeniden cumhurbaşkanı seçilmiştir. İkinci kez iktidara gelmiş olan DP hükümetinde, Celal Bayar hükümeti kurma görevini yeniden Adnan Menderes'e vermiş ve Menderes kabinesini açıklamış, yapılan oylama sonucu 491 oyla güvenoyu alarak göreve başlamıştır (Sandıkçı, 2006: 8).

DP'nin gün geçtikçe otoritesini ve baskısını artırmasıyla DP kentlilerin ve üniversite üyelerinin desteğini kaybetmiştir. Kırsal kesimin desteğini ise kazanmaya devam etmiştir (Sandıkçı, 2006: 8). DP gün geçtikçe sert uygulamalarını artırmış ve muhalefetin elini kolunu bağlamıştır. Muhalefet partisinin radyodan yararlanmasına son vermiş, kendisine oy vermediği gerekçesiyle Kırşehir ilini ilçe düzeyine indirerek Nevşehir'e bağlamıştır. Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay'da görevli bürokratların çoğunu zorunlu olarak emekliye sevk etmiş ve Tasfiye Kanunu denilen yasayı çıkartmıştır. DP'nin bu tutumu kendisine olan güvensizliğini ortaya koymaktadır. CHP ve gençlik örgütleri Ankara ve İstanbul'da yürüyüşler ve gösteriler yapmaktadır. Bu ise halkta meydana gelen huzursuzluğun bir göstergesidir (Sandıkçı, 2006:9). Menderes'in zamanla kurduğu bu baskıcı tutum, basına ispat hakkı verilmesini isteyen partililerce

arasının açılmasına neden olmuştur. Partiden ayrılan bir grup milletvekili, Hürriyet Partisi adında yeni bir parti kurmuş ve bu parti ana muhalefet partisi konumuna gelmiştir. HP daha çok akademisyenler kulübü olarak tanınmaktadır. Menderes'in yanında ve DP'de önemli bir yerde olan Fuad Köprülü de zamanla HP'yi desteklemiştir. Fakat HP ilk seçimlerde istediği başarıyı elde edememiş, bir süre sonra da CHP'ye katılmıştır (Sandıkçı, 2006: 27).

Dördüncü kez kabinesini kuran Başbakan Menderes bir dizi sıkı önlem daha almıştır. Özellikle basına kısıtlama getirmiş, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na uymayanlara ağır cezalar getirmiştir. DP'ye olan güvensizliğin artması, Menderes'i halka tekrar yöneltmiş ve özellikle kendi bölgesi olan Ege'de mitingler düzenlenmeye başlamıştır (Sandıkçı, 2006:9). Bu mitingler, yapılacak olan seçimlerin çalışması anlamına da gelmektedir. 1957 seçimlerinde büyük oy kaybı yaşamış olan DP Celal Bayar'ı yeniden cumhurbaşkanı seçmiştir. Yaşanan oy kaybı aynı zamanda CHP'nin vekil sayısını da artırmıştır. CHP milletvekili sayısını 178'e çıkartmıştır. Bu durum DP'yi daha da tedirgin etmiş iktidar-muhalefet ilişkisini daha da germiştir. CHP'nin çalışmalarının kısıtlanması amacıyla meclis iç tüzüğünde değişiklikler yapılmıştır (Sandıkçı, 2006: 9). 1957 seçimleri DP'nin gerilemesinin bir işaretidir. DP, olaylara hâkim olmaya devam etmiş fakat daha popülist ve dini siyasete alet eden politikalar gütmeye devam etmiştir (Ahmad, 2010: 139).

1957–1960 arasında hem iktidar hem de muhalefet tarafından iki grup kurulmuştur. Bu durum cepheleleri daha da keskinleştirmiştir. Muhalefet kanadı, Milli Muhalefet Cephesi'ni kurarken iktidar ise Vatan Cephesi'ni kurmuştur. Böylece siyasi mücadele daha da artmıştır. Bundan sonra DP halkı ikiye bölmek ve ayırmacılık yapmakla suçlanmıştır (Kılıç, 2008: 45). Artan ekonomik sıkıntılara çare bulunamaması Menderes ve hükümetini zor duruma sokmuş, bu da muhalefete ve İnönü'ye olan saldırıları artırmıştır. Ülke genelinde iç karışıklığın artması, halkın adeta bölünmesi, Menderes'i ve hükümetini malûm sonuca doğru hızla götürmektedir.

CHP'ye dönük araştırmalar yapmak üzere Tahkikat Komisyonu kurulması tepkileri iyiden iyiye artırmış ve bu komisyona olağanüstü yetkiler verilmesi kuvvetler ayrılığı ilkesine ters düşmüştür. Bu durum bilim çevrelerini de rahatsız etmiştir. Menderes'in son döneminde iktidar-muhalefet arasındaki gerginliğin üniversitelere sıçraması, öğrenci olaylarının önüne geçilememesi, bazı öğrencilerin tank altında yaşamını yitirmesi ülke genelinde durumun ciddiyetini göstermektedir (Akça, 2007:

15). 1957 seçimlerinden sonra siyasal alanda gerilim oldukça artmıştır. CHP ve iktidar arasındaki gerilim bu kez ordu eksenli devam etmektedir. DP'liler CHP'yi askeri darbe planlamakla suçlamış ve muhalefetin zarar verici faaliyetlerini araştırmak üzere komisyon kurmuşlardır. 24 Mayıs 1960'ta komisyon çalışmalarını tamamlamış ve bunun üzerine Menderes, 1960'ın eylül ayında erken seçimlere gidileceğini ilan etmiştir. Fakat bu açıklamalar darbenin gerçekleşmesini engelleyememiş ve DP'den soyutlanarak farklı düşünmeye başlayan bir grup subay 1957'den itibaren darbe planı yapmaya başlamışlardır (Ahmad, 2010: 140–141).

Orduda meydana gelen memnuniyetsizlik, partiler arası çekişmeyi yansıtan bir hâl almaya başlamıştır. Subaylar, siyasette olan biteni CHP ve CHP taraftarı basın tarafından öğrenmiş ve bu şekilde görmeye başlamışlardır. Darbeden sonra da olası çözüm önerilerini DP aleyhtarı aydınlardan almışlardır (Ahmad, 2010: 143).

2.4.1. Demokrat Parti Dönemi Milli Eğitim Politikası

Siyasal iktidarlar konjonktürel olarak tüm politikalarında olduğu gibi eğitim politikasında da değişime gitmektedir. 1923'ten itibaren eğitimde kıstas alınan ulusçuluk ilkesi 1947 itibariyle yumuşatılmaya ve değiştirilmeye başlanmıştır. Atatürk ilkeleri ve devrimleri etrafında şekillenen vatandaş yetiştirme amacı, yerini Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı esaslar çerçevesinde vatandaş yetiştirme amacına bırakmıştır. Özellikle en son kurulan CHP hükümeti, vicdan hürriyeti ve bunun savunulması konusunu sıkça dile getirmeye başlamıştır (Akça, 2007: 19). CHP'nin eğitim konusundaki bu tavır değişimini dünya genelindeki demokrasi isteklerinin Türkiye'de de etkisini göstermesine ve çok partili mücadelenin etkisine bağlayabiliriz. Kesintisiz olarak 1923'ten 1950'ye kadar iktidarda kalmış olan CHP'nin bu tavır değişimini yine olası iktidar değişikliğine karşı “direnc” unsuru olarak görebiliriz. Bu durumun ilk somut örneği, 1949'dan sonra ilkokulların dört ve beşinci sınıflarında okutulan seçmeli din dersidir.

Çok partili sisteme geçilmesi sonucu iktidar olan DP hükümeti, kuvvetli bir halk desteği almıştır. Bununla birlikte 1950 sonrası hükümetlerde de “muhafazakâr milliyetçilik”, temel ideolojik duruş olmuştur. Hükümetlerin ideolojik duruşu ve uygulamaları, eğitim politikasında da etkili olmaktadır. Bu dönemde, Milli Eğitim Bakanlığı, kalkınmada kaynak gücü oluşturma, eğitim ve öğretimin kırsal bölgelere

taşınması, milli manevi değerlerin asıl işlevlerini yerine getirmesi gibi konularda çalışmıştır (Akça, 2007: 20).

Manevi değerlerin asıl işlevini yerine getirme konusunda DP dini eğitimi tekrar serbest bırakmış ve dini eğitim politikasını değiştirmiştir. Gelecek kuşakların milli ve insani değerlerle donatılması DP'nin eğitim politikası içinde önemli bir yere sahiptir. Eğitimin temel unsuru olan öğretmenlerin de tek bir çatı altında birleştirilerek ideolojik duruşlardan korunması gerektiğine değinilmiş ve Köy Enstitüleri'ne karşı çıkmıştır (Kılıç; 2008: 47). DP dini eğitim politikasını değiştirerek din derslerini okullara seçmeli olarak koysa da, CHP tarafından lâiklik ilkesine aykırı davranmakla suçlanmıştır. Dönemin hukukçularından olan Prof. Dr. Ali Fuat Başgil Zafer gazetesinde eleştirilere yanıt vermiştir (Albayrak, 2004: 371). Başgil, gazetede yazısında şöyle söylemiştir:

“Mekteplerde mecburi din dersleri, Medeni Kanun'un Müslüman velilere tanıdığı bir hakkın istimaline imkân vermektten ibarettir. Zaruret memnu olan şeyleri bile mübah kılar...”(Zafer Gazetesi 30 Ekim 1950).

Başgil, çocuğun dini eğitimini belirleme hakkının Medeni Kanun'un 266'ncı maddesi ile ana ve babaya verildiğini söylemiş devletin bu yolu izlemesinin lâikliğe aykırı değil, aksine devlet için borç olduğunu savunmuştur (Zafer Gazetesi 30 Ekim;5 Kasım 1950). 23 Aralık 1951'de düzenlenen Ahlâk Kongresi'nde de bazı istekler gündeme gelmiştir. Bu kongrede kız ve erkek okullarının ayrılması ve din dersi saatinin artırılması istenmiştir (Kılıç, 2008: 83).

DP hükümetinin Milli Eğitim Bakanı Tefvik İleri 13 Ağustos 1951'de Antakya Kongresi'nde yapmış olduğu konuşmada din eğitimi ile ilgili olarak şöyle söylemiştir:

“ Şahsen bakanlığımızın iyi bir istikamette ileri götürmeyi hedef tuttuğu mesele de dindir. Beş sınıflı ilkokulların dördüncü ve beşinci sınıfları ile köy okullarının üçüncü sınıfında din dersini mecbur tuttuk. Yeni yetişecek öğretmenlerimizin bu işi öğrenerek mezun olmaları ortaokul mezunlarının alınacağı İmam-Hatip okullarını da önümüzdeki sene açacağız. Bu İmam-Hatip okullarında ders müddeti dört sene olacaktır. Buna nazaran genç ve münevver din adamları yetiştireceğiz” (Çongur, 1987: 16). DP'nin uygulamalarından rahatsız olan muhalefet partisi CHP ise, DP'yi lâiklik ilkesinden taviz vermekle suçlamıştır.

Menderes ve İnönü'nün lâiklik konusundaki fikirleri oldukça farklıdır ve lâiklik ihtilafı konulardan biridir. Lâikliğin tanımı konusunda iktidar ve muhalefet arasında

herhangi bir tezat bulunmazken, DP'nin uygulamaları CHP tarafından tanıma aykırı uygulamalar olarak görülmüştür. Menderes'e göre lâiklik yanlış anlaşılmiş, yanlış uygulanmış ve nihai sonuç olarak da bir din düşmanlığı ortaya çıkmıştır. Menderes lâikliğin din düşmanlığı olarak algılanmasından oldukça rahatsızdır. Lâiklik Menderes'e göre asla müdahaleci değildir ve inanan insanların Allah'a ibadet etmekte tamamen serbest olmalarını gerektirir. Bu açıklamalar İnönü'yü rahatsız etmektedir. Menderes'in açıklamalarından sonra İnönü, Menderes'i birçok kez uyarmıştır. İnkılâpların bir bütün olduğunu ve lâikliğin kesinlikle yanlış anlaşılmadığını savunmuştur. Menderes'in bu açıklamalarını oy avcılığı olarak nitelendirmiştir (Demir, 2011: 61–62).

Çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte CHP de din eğitimi konusunda adımlar atmaya başlamış ve bazı dini kısıtlamalar kaldırılmıştır. İlkokullara din dersi koyulmuştur. İmam Hatip Okulları, İlahiyat Fakültesi ve türbeler açılmıştır. 1950 seçimlerinden önce CHP'nin dine bakışında ve uygulamalarında değişiklik olduğu görülmektedir. Bu değişim DP karşısında bir seçim yatırımı olarak görülmektedir (Demir, 2011: 62). İmam Hatip Kursları'nın İmam Hatip Okulları haline getirilmesi konusunda DP grubundan bazı üyeler itiraz etmişler, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin Ortaokullarda din dersi konulmasına yönelik araştırma yapmasını eleştirmişlerdir. Grup üyelerinden Cezmi Türk, din dersi konulması kararının grupta alınması gerektiğini vurgulamıştır. Kendilerine oy veren seçmenlerin namaz kılanlara, fatiha okuyanlara oy vermediğini söylemiş, böylece din dersinin şart olmadığını savunmuştur. Bu görüşün yanı sıra yine DP grup üyesi ve Ankara milletvekili olan Ömer Bilen de, okullardaki din derslerine taraftar olduğunu söylemiş ve ahlâki eğitimin Kur'an ahlâki ile verilebileceğini savunmuştur. Bilen'in sözleri bazı üyeler tarafından tepki görmüştür. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri ise din derslerinin işi bilenler tarafından verileceğini ve okullara mollaların sokulmayacağını söylemiştir (Albayrak, 2004: 372).

DP iktidarı döneminde Köy Enstitüleri ile ilgili uygulamalar oldukça dikkat çekmiştir. DP Köy Enstitüleri'nin komünizm yuvaları olduğunu savunmuştur. Köylüyü yetiştirmek ve eğitmek maksatlı CHP tarafından kurulmuş olan Köy Enstitüleri zamanla halkın tepkisini çekmeye başlamıştır. Yozlaşmanın başlaması, kültürel yapıya ters uygulamaların baş göstermesi, kırsal kesimin hoşuna gitmemiştir. Köy Enstitüleri'nde yetişen gençlerin zamanla bir parti ideolojisine hizmet ettiklerini fark etmeleri ve bundan vazgeçerek sınıf ruhu oluşturmaları Köy Enstitüleri'ni kuran CHP'yi rahatsız

etmiştir. Bozulmaların yaşanması DP'yi Köy Enstitüleri'ne karşı önlem almaya itmiştir. Komünizmin artık gözle görülür biçimde gençleri etki altına alması Köy Enstitüleri'nin kapatılma sürecini başlatmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, bu durumda İsmail Hakkı Tonguç'un tesirinin olduğunu iddia etmiştir. Özellikle öğretmenler arasındaki fark, bakanı oldukça rahatsız etmiş ve Köy Enstitüleri'ni islah etmeyi amaçlamıştır (Albayrak, 2004: 374–375).

Köy Enstitüleri ile ilgili olarak İleri'nin uygulamaları oldukça dikkat çekmiş ve tepki görmüştür. Bunlardan biri kız öğrencilerin bir araya toplanıp İzmir Kızıllıçullu'da bir okula yerleştirilmesi ve öğretmenlerinin de kadınlardan seçilmesidir. Yine İleri'nin bakanlığı döneminde Köy Enstitüleri'nden mezun olan ve hakkında komünist olduğu söylentisi çıkan birçok öğretmen sürgün edilmiştir (Albayrak, 2004: 375). 1950–1951 eğitim-öğretim döneminde Köy Enstitüleri'ne haftada bir saat din dersi koyulmuştur. Köylünün okul yapma sorumluluğu kaldırılmış ve Köy Enstitüleri şehirlilere de açılmıştır. Bundan sonra Köy Enstitüleri yalnızca öğretmen yetiştiren kurumlar olarak çalışmaya devam edecektir. Tevfik İleri döneminde yapılan bir dizi değişiklik CHP tarafından oldukça sert tepki görmüştür. CHP özellikle Köy Enstitüleri'nin yalnızca köy halkına hitap etmesini istemiştir. Fakat DP bu uygulamadan vazgeçmemiş ve İleri Köy Enstitüleri'ni bir konuşmasında şöyle nitelendirmiştir:

“Köylerimizin muhtaç bulunduğu sanat erbabını yetiştirmek gibi munzam bir vaziyeti de yapabileceği zannedilmiş olan bu müesseseler, böyle bir hedefi daha önceden terk etmiş, müstahsil ve sanatkâr öğretmen tipi, mucitlerinin hayali olmaktan ileri geçememiştir”(Albayrak, 2004: 376). Bakan İleri'nin bu sözlerinden anlaşılan odur ki; öğretmen yetiştirmek maksadı ile Köy Enstitüleri'ni kuran CHP, bu maksadına ulaşamamıştır. Zamanla yapılan birçok değişiklikle birlikte Köy Enstitüleri kurulduğu ilk dönemden oldukça farklı bir hal almıştır.

Köy Enstitüleri kız ve erkek olarak ayrılmış ve enstitülerin eğitim süresi altı yıla çıkarılmıştır. Amerikalı eğitim uzmanı Kate V. Wofford hazırladığı raporda Köy Enstitüleri'ni “şehir dışı ilk öğretmen okulu” diye tanımlamıştır. 1954'te çıkarılan 6234 sayılı yasa ile Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları birleştirilmiştir. CHP döneminde kurulmuş olan Köy Enstitüleri bir nevi partiler arası çekişme malzemesi haline gelmiş olup Tevfik İleri zamanında kaldırılmıştır. Enstitülerin tamamen kaldırılmış olması köy çocuklarının tekrar eğitimden yoksun duruma düşmesine neden olmuştur (Albayrak,

2004: 377). Köy Enstitüleri meselesi iki parti arasında çekişme meselesi olurken birçok köy çocuğu eğitimsiz kalmıştır.

DP üniversitelere özerklik tanımış bunu da parti programının 38'inci maddesine eklemiştir. DP parti programında üniversite özerliğine yer veren ilk partidir. Programın 38'inci maddesi üniversitelerin ilmi ve idari muhtariyete sahip olması gerektiğini söyler (Albayrak, 2004: 378). Üniversitelerin ilmi ve idari yönden özerkliğe sahip olması gerektiği savunulmuştur. Bu görüş birçok aydın tarafından kabul görmüş hatta muhalefet tarafından dahi destek bulmuştur. DP, üniversiteler ile arasının açılmasını hiçbir zaman istememiştir. İktidarın ilerleyen dönemlerinde çıkardığı bir yasa ile öğretim üyelerinin siyasi kuruluşlarda görev almasını yasaklayan DP üniversitelerden ilk tepkisini almıştır. Bu durum CHP'nin de muhalefet olarak elini güçlendirmiştir. Öğretim üyelerine karşı yapılan muameleler bilim çevrelerinden oldukça sert tepkiler almıştır (Albayrak, 2004: 380). İktidarın uygulamalarına, bazı öğretim üyeleri tarafından sert tepkiler verilmiştir. Örneğin, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, "Muhtariyetini Savunan Üniversitemiz" başlıklı yazısında şöyle söylemiştir:

"Memleketin dertleri ve davaları hakkında kanaatlarını tam bir serbestlikle söylemek, üniversite hocası için yalnız bir hal değil, kaçınılmaz bir vazifedir" (Albayrak, 2004: 380).

DP iktidarının üniversitelerle ve aydınlarla ilişkisi oldukça inişli çıkışlıdır. Hükümet ve özellikle Başbakan Menderes kendisine yapılan olumlu eleştirileri kabul ederken olumsuz eleştirilere gereğinden fazla sert karşılık vermiştir. Bu durum muhalefetin elinde her zaman için koz olarak kullanmaya müsait malzemeler oluşturmuştur.

DP yükseköğretim alanında birçok yenilik yapmıştır. Atatürk Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, ordunun ihtiyacını karşılamak üzere sağlık personeli yetiştiren Gülhane Askeri Tıp Akademisi kurulmuş ve çok sayıda yüksekokul açılmıştır (Albayrak, 2004: 384). Mesleki ve teknik eğitim ise, liberalizm çerçevesinde şekillenmiştir. Özellikle teknik okulların ve teknik cihazların yurdun birçok yerine yayılması görüşü hâkimdir (Kılıç, 2008: 48). Teknik eğitim konusundaki ihtiyaçlar ekonomik ihtiyaçlarla paralel seyretmiştir. 1950-51 döneminde Mesleki ve Teknik okulların sayısı artırılmış ve öğrenci sayısı da %203,7 artarak 108.000'e

çıkmiştir. DP orta dereceli okullara oldukça önem vermiş ve İmam Hatip Okulları'nı kurmuştur. İlk aşamada birer kurs olarak açılan İmam Hatip kursları zamanla okullara dönüştürülmüştür. Ortaokul üzerine meslek okulları haline getirilmiş ve Arapça dersi verilmesine karar verilmiştir. İlk İmam Hatip Okulu da Konya'da açılmıştır (Albayrak, 2004: 378).

DP dönemi hükümet programında eğitim ve kültür konusu fazlaca yer almamış olsa da, bu konuya pratikte oldukça önem verilmiştir (Albayrak, 2004: 384). Bu dönemde Amerika ile olan müzakereler ve ilişkiler, milli eğitim politikasını da yönlendirmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra artmaya başlayan Sovyet tehdidi, Türkiye'nin Amerika'ya yaklaşmasına neden olmuştur. Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla birlikte bu yakınlık doruk noktasına ulaşmış Amerika'dan eğitim uzmanları Türkiye'ye gelerek Türk eğitim sistemi ile ilgili raporlar hazırlamışlar; eğitim sisteminin Amerikan eğitim sistemine göre düzenlenmesini gerçekleştirmişlerdir (Kılıç, 2008: 84).

DP döneminde eğitimdeki plansızlık ve istikrarsızlık en büyük sıkıntıyı oluşturmuştur. Milli eğitim bakanlarının sıkça değişmesi gerçekleştirilmek istenen düzenlemelerin aksamasına neden olmuştur. Tefik İleri, mecliste yapmış olduğu konuşmasında icraatların bakanlara göre değişmemesi gerektiğini söylemiştir. Plansız ve acele biçimde gerçekleştirilmek istenen değişimler ve yenilikler zemini hazır olmayan bir eğitim sisteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı'na ayrılan bütçenin artırılmış olması da yeterli olmamıştır (Kılıç, 2008: 86).

2.4.1.1. V. Milli Eğitim Şûrası

Türkiye'nin yeni bir döneme girdiği siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan yeniliklerle tanıştığı bir dönemde DP ilk milli eğitim şûrasını toplamıştır. DP iktidarı eğitim ve öğretimde birçok yeni uygulamalar başlatmış Milli Eğitim Bakanlığı da DP'nin istekleri doğrultusunda çalışmalar yapmıştır (Dinç, 2008: 1). DP CHP'nin uzun süreli iktidarından sonra iktidara gelmiş ve milli eğitim politikalarını da kendi parti programı ve ideolojisi kapsamında yeniden düzenlemiştir. DP iktidarı boyunca iki kez Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Bunlardan ilki Beşinci Milli Eğitim Şûrası'dır. 14 Şubat 1953'te toplanan V. Milli Eğitim Şûrası'na dönemin Milli Eğitim Bakanı Tefik İleri başkanlık yapmıştır. İleri, şûranın açılış konuşmasında şöyle söylemiştir:

“Sayın Şûra Üyeleri, Şûra bu içtımında, Türkiye’de ilköğretim mevzusunu müzakere edecektir. Milli eğitimimizin türlü meseleleri arasında ilköğretim birinci derecede ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Bu öğretimi kemiyet ve keyfiyet bakımından bir an evvel en ileri bir şekilde memleketin en uzak köşelerine kadar yaymak mecburiyetindeyiz” (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], TTKB V.Milli Eğitim Şûrası: 1). İleri’nin açılış konuşması şûrada ilköğretim meselesi üzerinde dikkatle durulacağını göstermektedir.

V. Milli Eğitim Şûrası’nın gündemi şu konuları içermektedir:

1- Okul öncesi eğitim ve öğretimin anaokulları için hazırlanmış olan program ve yönetmeliğın incelenmesi

2- İlkokullarda sağlık konusu ile ilgili alınması gerekli tedbirlerin tespiti

3- İlköğretim kanununun tasarısının incelenmesi ve mecburi ilköğretimin planlanması

4- İlkokul programının yeniden gözden geçirilmesi

5- Yeni ilkokul yönetmeliği tasarısının incelenmesi

6- İlkokullara öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen okulları ile Köy Enstitüleri yeni öğretim programı ve meslekte olgunlaşma konularının incelenmesi

7- İlkokul öğretmenlerini ilgilendiren diğer konular ve genel olarak ilköğretim sorunları (MEB TTKB V. Milli Eğitim Şûrası, 1953: 1).

V. Milli Eğitim Şûrası’nın gündem başlıklarına baktığımız zaman genel olarak ilköğretim ile ilgili düzenlemelerin yapılmak istendiği görülmektedir. DP iktidarı döneminde yapılmış olan her iki milli eğitim şurası da tek bir konu üzerinde derinlemesine yapılmıştır. Bakan İleri de yapmış olduğu konuşmasında ilköğretimin zorunlu olması gerektiğini ve memleketin her yerine ulaştırılması gerektiğini söylemiştir (Kılıç, 2008: 87). CHP’nin eğitim politikaları DP’nin uygulamaları ile sekteye uğramıştır. Geçmiş dönemlerle hesaplaşma mantığı ile hareket edilmesi eğitimde niteliğın düşmesine neden olmuştur. Okul sayısındaki ve materyallerdeki artış dikkat çekici biçimde artarken aynı durum eğitimin niteliğında görülmemiştir (Dinç, 2008: 1).

Okul öncesi eğitim ve öğretim konuları gündemin önemli maddelerindedir. Özel eğitime muhtaç çocuklar, ilkokullarda sağlık konusu, mecburi ilköğretim konuları

şûrada görüşülmüştür (Eriş, 2006: 49). V. Milli Eğitim Şûrası'nda sekiz ayrı konu ele alınmıştır. Okulöncesi eğitim ve öğretiminin anaokulları için hazırlanmış okul programının incelenmesi, ilkokullarda sağlıkla ilgili alınması gereken önlemler, özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için hazırlanan raporun incelenmesi, korunmaya muhtaç çocuklar için hazırlanan kanunun görüşülmesi, zorunlu ilköğretimin planlanması, ilkokul programının gözden geçirilmesi, öğretmen okulları ve Köy Enstitüleri'nin programının incelenmesine dair birçok konu şûra gündemini oluşturmuştur. Bu konuların her biri için ayrı ayrı komisyon oluşturulmuş her komisyon araştırmalarını yaparak raporlarını şûraya sunmuştur (Eriş, 2006: 50).

Okulöncesi için kurulan komisyon anaokulu eğitim öğretim programını inceleyerek değişiklik yapmıştır. İlkokul komisyonu sağlık sorunlarına, beslenmeye dair sorunların halledilmesi ve hijyen şartlarını araştırmıştır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukların tespitine karar verilmiş ve rapor şûraya sunulmuştur (Kılıç, 2008: 88). Şûranın en önemli konusu zorunlu İlköğretim Kanunu Tasarısı'dır. Kanun tasarısını inceleyen komisyon üzerinde değişiklik yapmıştır. İlkokulu olmayan köylere ve ücra köşelere okul açılması ve pansiyon kurulması için öneride bulunmuştur. Köy okullarını inceleyen komisyon Wofford'un hazırladığı raporu da değerlendirmeye almıştır. Wofford'un önerdiği köy okullarının sınıfların gruplar halinde birleştirilmesi ve derslerin üniteler halinde senelere göre işlenmesi önerisi kabul edilmiştir (Kılıç, 2008: 89).

Menderes Hükümeti'nin ikinci döneminde vatandaşa okuma-yazma öğretmek amacıyla valilikler tarafından Okuma Odaları açılmıştır. 6234 sayılı kanun ile Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okulları birleştirilmiştir. Resim, müzik gibi dersler alan öğretmenleri tarafından verilmeye başlanmıştır. Sanat eğitimine özel önem verilmiştir. Bu dönemde alınmış olan kararların tamamı daha sonra da uygulanmıştır (Eriş, 2006: 51).

2.4.1.2. VI. Milli Eğitim Şûrası

1950'den sonra ekonomik ve teknik anlamda Amerika ile ilişkilerin geliştirilmesi ve büyümeye dönük adımlar atılması, teknik bakımdan kalifiye eleman ihtiyacını artırmıştır. Ortaöğretim ve yükseköğretimde mesleki ve teknik eğitim yönünde hedeflerin planlanmasını gerektirmiştir. Ayrıca vatandaşın da el becerisini

geliştirmek ve geçimini sağlamak üzere halk eğitiminden geçmesi yönünde talepler artmıştır (Kılıç, 2008: 89).

VI. Milli Eğitim Şûrası 18–23 Mart 1957 tarihleri arasında dönemin Milli Eğitim Bakanı Ahmet Özel başkanlığında toplanmıştır. Özel açılış konuşmasında şöyle söylemiştir:

“VI. Maarif Şûrası'nın mesleki ve teknik öğretim ile halk eğitimi mevzularının görüşülmesine tahsis etmeyi faydalı bulduk”(MEB TTKB VI. Milli Eğitim Şûrası, 1957: 1).

VI. Milli Eğitim Şûrası'nda da tek bir konu üzerinde durulmuş ve derinlemesine incelemeler yapılmıştır. Şûranın konusu, mesleki teknik öğretim ve halk eğitimidir.

VI. Milli Eğitim Şûrası'nda alınan kararlar şu şekildedir:

1. Yapı ve sanat enstitülerinin birinci devrelerinin ilk iki sınıfında atölye çalışmalarının o yaş çocuklarının özelliklerinin dikkate alınarak hazırlanması
2. Enstitü kısımlarının öğrenim sürelerinin üç çıkarılarak sanat liseli haline getirilmesi
3. Bu okullara, Yabancı Dil, Müzik ve Beden Eğitimi derslerinin ilave edilmesi
4. İlkokul mezunları için çırak okulları açılması
5. Gündüz tekniker okullarının 2 yıl, akşam tekniker okullarının 3 yıl öğrenim süresinin olması

Endüstrileşme ve sanayileşmenin hızlı bir biçimde yol alması DP'yi teknik eğitim konusunda düzenlemeler yapmaya sevk etmiştir. İlkokulu bitirmiş olan halktan kişilerin de çıraklık eğitimi alarak sanayiye ve ekonomiye katkıda bulunmaları sağlanmış ve ayrıca donanımlı eleman ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır (Kılıç, 2008: 90–92). Şûrada alınan kararlardan mesleki ve teknik öğretim bakımından yeterli elemanın olmadığı anlaşılmaktadır.

Şûrada gündemle ilgili dört ayrı komisyon oluşturulmuştur. Erkek Teknik Öğretim, Kız Teknik Öğretim, Halk Eğitimi Komisyonu ve Ticaret Öğretim komisyonu kurulmuştur. Komisyonlar raporlarını şûraya sunmuş ve alınan kararlar kabul edilmiştir. İlkokul mezunları için çırak okulları açılmasına karar verilmiş enstitü kısımlarının öğrenim süresinin üç yıla çıkarılmasına karar verilmiştir.

Halk eğitiminin amaçları konusunda kararlar alınmıştır. Kız Teknik Okulları'nın iki devreli olması görüşülmüş ve kabul edilmiştir (Dinç, 2008: 1).

Halk Eğitimi Komisyonu, halk eğitiminin amaçlarını belirleyerek bu doğrultuda kararlar alınması yönünde rapor sunmuştur. Komisyonun belirlediği amaçlar okuma-yazma oranının artırılması, cehaletin tasfiyesi, ahlâk terbiyesi, milli birliğin ilerlemesi, tarih ve tabiat sevgisi, hizmet ülküsünün gelişmesi, iç ve dış turizm bilgisi vermek yönündedir. Ayrıca şûra, halk eğitimi konusunda kararlar alması bakımından yapılmış olan ilk şûra olma özelliği taşımaktadır. Halk eğitimi, okuma-yazma çağını geçmiş ve aynı zamanda mesleki eğitimden de yoksun vatandaşlara verilmek üzere düzenlenmiştir (Dinç, 2008: 1).

2.4.2. Demokrat Parti Dönemi Tarih Eğitimi ve Kültür Politikası

1949'da toplanan IV. Milli Eğitim Şûra'sında Kemalizm yanlısı tarih yaklaşımının korunduğu görülür. Bu da Türk tarih tezinin yıllar sonra dahi etkileme gücünü gösterir. Fakat 1947'den itibaren batı tarihine yer veren hümanizm etkili ders kitapları hazırlanmaya başlanmıştır. Batı taraftarı olan DP, batı ile olan ilişkilerin düzeltilmesi ve batıya yaklaşmanın kolay olması için batı tarihinin öğretilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu durum Türkleri Asya kökeninden uzaklaştırmış ve Anadolu'da yaşamış bir millet ve Akdeniz tarihinin bir parçası olarak tarih ders kitaplarına taşımıştır (Copeaux, 2006: 116).

Bu dönemde tarih eğitiminde yeni bir sayfa açılmış ve Tek Parti döneminin uygulamalarından farklı olarak ders kitaplarında hümanizm etkisi görülmektedir. Özellikle Niyazi Akşit ve Emin Oktay tarafından hazırlanan ders kitaplarının bir cildi Antikçağ dönemine ayrılmıştır. Hümanizm akımının ders kitaplarına girmesine yönelik olarak 1976'da İbrahim Kafesoğlu'ndan bir tepki gelmiş ve Türkçülük yalnızca tarih tezi ile olmamakla birlikte milli kültür de ders kitaplarına eklenmiştir (Copeaux, 2006: 117).

1950–1960 arası DP dönemi lâikliğin ciddi biçimde gerilediği bir dönemdir. Ayrıca bu dönemde Anti-Kemalist grupların da ortaya çıktığı görülür. Anti-Kemalist görüş kaynağını Atatürk'ün başlatmış olduğu Kemalizm karşıtlığını önleme çabalarından almaktadır (Berkes, 1982: 149–150). Lâikliğin gerilemesi ders kitaplarında görülür. Örneğin Akşit-Oktay'ın hazırlamış olduğu ders kitabında, İsa'nın çarmıha gerilişini gösteren tablonun büyükçe fotoğrafının yer almış olması bunun somut bir

göstergesidir. Bu döneme kadar böyle bir uygulama görülmemiştir (Copeaux, 2006:119). DP iktidarı döneminde tarih eğitimi, hümanizm etrafında şekillenmektedir. İnkılâp Tarihi ile ilgili olan konular genellikle kitapların sonuna eklenmiştir. Özellikle Avrupa Tarihi ile ilgili konulara sıkça yer verilmiştir (Köremez, 2005: 74).

Özellikle Lise IV. Sınıflarda İnkılâp Tarihi okutulmaması ve İnkılâp Tarihi konularına hiç yer verilmemesi oldukça dikkat çekicidir. Bu durum aynı zamanda milliyetçiliğin de geri plana itildiğini gösterir. DP her ne kadar genel politikalarında hümanizme karşı millileşme çabaları içine girmiş olsa da politikalar hayata girmemiş ve ders kitaplarına yansımamıştır. Sadece Türk tarihi ile ilgili olan konuların miktarı bir parça artırılmıştır (Köremez, 2005: 75).

2.5. DEMOKRASİDEN DARBEYE 27 MAYIS 1960

Siyasetin ve bürokrasinin iç içe olduğu merkez, toplumun değişiminde belirleyici unsur olan yukarıdan-aşağı değişim sürecinde (Taslaman, 2011: 163-165), etkin rol oynamaktadır. Yukarıdan aşağı değişim dönemleri darbe dönemleridir. 1946'da çok partili yaşamın hayata geçmesi ve halkın seçim sistemi üzerindeki etkisinin artması çoğunluğu merkezde olan gücün çevreye kaydığını göstermektedir. Devletin ekonomi ve ekonomi dışında gücünün dağılmaya başlaması sonucunda darbeler meydana gelmiştir. Darbelerde ordu siyasi iktidarı ele geçirmiş olur ve yapılan yeni anayasalar ve alınan kararlar ile devletçilik güçlendirilir (Taslaman, 2011: 163–165).

27 Mayıs 1960 Darbesi de, ekonomik, sosyal, siyasi ve eğitim ile ilgili etkenlerin merkezden çevreye kayması sonucu meydana gelmiştir. İktidarın elinde bulunan eğitim, siyasi ve sosyal kanaatler darbe ile “en merkez” olan askere geçmiş olur. Türkiye’de demokrasinin yerleşmesi ve kurumsallaşması sürecini trajik ve radikal bir biçimde kesintiye uğratan 27 Mayıs’ın (Dursun, 2001) nedenleri ve tetikleyicisi mevcut iktidar partisinin siyasi duruşunun temelleridir. DP’nin ilk icraatlarından olan ve darbeyle iktidardan düşürülmesine neden olan temel gerekçelerden biri Arapça ezan yasağının kaldırılması ve DP’nin Atatürk devrimlerinden uzaklaşmasıdır (Mazıcı, 2011: 256). İnönü 1 Ocak 1960’ta Bilecik’te dinin siyasete alet edilmesini ve tedirginliğinin nedenini şöyle ifade etmiştir:

“Dinin, siyasete en yaldızlı şekilde alet edilmesi yüzünden memleketin iki defa battığını görmüş olan benim gibi bir adamın, din istismarcılarının zararı karşısında duyduğu heyecanlı hassasiyeti, vatandaşlarımın anlamasını isterim. Bu hakkımdır...”

İnönü de eski bir asker olarak dinin siyasete alet edilmişinden rahatsız olduğunu ifade etmiştir.

Genellikle 31 Mart sonrası meydana gelen askeri darbelerin temel nedenlerinden biri “irtica” adıyla takdim edilmiştir. İslamcı duruş sergileyen siyasal iktidarlar, dini kullanarak halkı tahrik eden ve ilk fırsatta, modernizm yolunda edinilmiş kazanımları ortadan kaldırmak isteyenler olarak nitelendirilmiştir. Dinin siyasete girişini dengelemek isteyen ve siyaseti ele geçirmesine mani olmak isteyen ilerleme taraftarı ordu da siyasete müdahale etmektedir (Yılmaz, 2005: 632).

27 Mayıs darbesine giden süreçte sorun teşkil eden en önemli alan iktidar-muhalefet ilişkilerinden doğmuş ve bu ilişkinin seyri darbe sürecine katkı sağlamıştır (Dursun, 2001: 26). Askeri darbelerin genellikle çıkış noktası iktidar-muhalefet çatışmasıdır. 27 Mayıs’ın nedenlerinden biri de ordunun DP iktidarı tarafından aşağılanması ve geri plana itilmesidir. Fakat bu neden, direkt olarak etkili olmayıp dolaylı nedenlerden biridir. 27 Mayıs DP iktidarının son döneminde belirti göstermiş olsa da darbenin zemini on yıllık bir birikimin neticesidir (Özdağ, 2004: 55).

“27 Mayıs 1960 Darbesi’ni takip eden süreç Türk siyasal, toplumsal ve ekonomik hayatında yeni bir dönem başlatmıştır. Askeri cunta yönetimini oluşturan 38 subaydan çok azı Türkiye’nin siyasi geleceğine dair bir öngörü sahibi olarak göreve gelmiştir (Ahmad, 2010: 147).” Milli Birlik Komitesi Başkanı Org. Cemal Gürsel Türk milletine hitaben 27 Mayıs 1960 tarihinde Ankara’da yapmış olduğu konuşmada darbenin nedenlerine değinmiştir. Gürsel, DP iktidarının takip ettiği politikayı hırslı olarak nitelendirmiş, memleketin tamamını tehdit eden afet olarak tanımlamıştır. Bu nedenlerden ötürü Türk Silahlı Kuvvetleri müdahalede bulunmuş ve 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren de idareyi ele almıştır (Resmi Gazete, 1 Temmuz 1960). 27 Mayıs’ı gerçekleştiren grup, 10 Haziran 1935 tarihinde çıkarılan 2771 sayılı “Ordu Dâhili Hizmet Kanunu” gereğince darbenin gerçekleştirildiğini söylemiştir. Türk ordusu 27 Mayıs’ı bir vazife olarak görmektedir (Burçak, 1988: 37).

27 Mayıs darbesinden tam on yıl önce Menderes, kabinesinin programını okurken “millete mal olmuş inkılâplarımızı muhafaza edeceğiz” (Özdağ, 2004: 55), demiş ve bu şekilde Kemalist devrimi yumuşatmış, Atatürk devrimlerini ilke edineceğinin sinyalinin vermiştir. Menderes her ne kadar bu şekilde konuşmuş olsa da hükümet programını okurken Atatürk’ün ismini bir kez bile geçirmemiş (Özdağ, 2004:

55) ve dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. Darbeye zemin hazırlayan nedenler böylece baş göstermiştir.

DP hükümeti iktidara gelir gelmez muhalefet tarafından dikkat çekici üç önemli karar almıştır. Bunlardan ilki Atatürk döneminde kabul edilen Türkçe ezan uygulamasının kaldırılmasıdır. İslâm geleneğine göre ezanın Arapça okunması gerektiği savunulmuş ve Türkçe ezan uygulamasına son verilmiştir. Diğer uygulama ise din eğitimi ile ilgilidir. Her türlü din eğitiminin lâikliğe engel teşkil ettiği gerekçesiyle kaldırıldığı bilinmektedir. DP, bu uygulamayı da kaldırmış ve ilkokul dördüncü sınıftan itibaren din eğitimi velilerin isteğine bağlı olarak seçmeli ders olarak programlara eklemiştir. Son olarak İnönü döneminde anayasaya eklenen bir dizi anlaşılmaz maddenin sadeleştirilmesi gerçekleştirilmiştir (Başgil, 2011: 72). Halkın büyük kesimi bu uygulamaları onaylamış ve bunları takdir etmiş olsa da CHP içinde itirazlar olmuş ve DP-CHP çatışması başlamıştır. CHP bu uygulamalardan sonra DP'yi Atatürk'ün eserini ortadan kaldırmakla suçlamıştır. Aynı zamanda DP iktidarını gerici olmakla nitelendirmiştir. (Başgil, 2011: 72).

CHP'nin yayın organı olan Ulus gazetesi, DP hükümetini lâiklik karşıtı güçlere taviz vermekle suçlamıştır. Hatta Menderes hükümeti lâiklik karşıtı unsurlara tedbir alınca bunu fırsatçılık olarak yorumlamıştır. DP'nin irtica yanlısı olduğu söylenen Millet Partisi'ni kapatması CHP ve Ulus gazetesi tarafından eleştirilmiş ve özgürlüklere engel olarak yorumlanmıştır. Bu durum CHP tarafından lâikliğe sadık kalmamakla suçlanan DP ve Menderes tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır (Demir, 2011: 78).

CHP'nin yapmış olduğu bu açıklamanın ardından Menderes DP grup toplantısında şöyle söylemiştir:

“ İnönü, bu memleketin kâhyasıdır. Çünkü zembille gökten bu memleketi idare etmek için gönderilmiştir. Çünkü onlar bu memleketin sahibidir. Herhangi bir hadise çıktığı zaman bir minbere çıkıp yüksekte seslerini işittireceklerdir. Halk Partisi dün akşam neşrettiği tebliği ile inkılâp bekçisi bayrağını bir hamlede elinden düşürmüş bulunuyor.” Menderes bu sözlerinin ardından İnönü hakkında ağır ithamlarda bulunmuş ve İnönü ile Menderes'in arası açılmıştır (Demir, 2011: 78–79).

DP'nin İmam Hatip liselerinin sayısını artırması, radyoda Kur'an okutması, hacca gidiş konusunda kolaylıklar sağlaması, dini siyasete alet ettiği iddialarının güçlenmesine neden olmuştur. Fakat Menderes bu uygulamaları lâikliğin bir gereği

olarak gördüğünü söylemiştir (Demir, 2011: 65). CHP DP'yi Atatürk inkılâplarına sadık kalmamak ve hatta ihanet etmekle suçlamış olsa da Menderes, Atatürk inkılâplarının bekçisinin CHP değil Türk milleti olduğunu söylemiştir. DP döneminde Atatürk'e karşı bir hassasiyet gelişmiş, Atatürk'ü Koruma Kanunu çıkarılmış, paralara Atatürk'ün resmi basılmış ve devlet dairelerinde Atatürk'ün resmi yeniden yer almıştır (Demir, 2011: 66). Ayrıca Atatürk'ün naaşı Anıtkabir'e nakledilmiştir. Bu uygulamalar, DP'nin İnönü'ye "karşı" yapmış olduğu uygulamalar olarak görülebilir. Zira DP Atatürk inkılâplarına sadık kalmak gibi bir durumu kendisine hedef edinmemiştir. Menderes'in ilk grup toplantısında Atatürk'ten hiç bahsetmemiş olması hatırlanmalıdır.

CHP ve DP arasındaki münakaşa ve zıtlasma genellikle İnönü ve Menderes üzerinden devam etmiştir. Dönem dönem iki liderin arasında samimi rüzgârlar esse de bu durum istikrar göstermemiştir (Demir, 2011: 136). Dönemin önemli gazetecilerinden Ahmet Emin Yalman'ın saldırıya uğraması iki liderin arasını tekrardan açmıştır. Yalman lâiklik ve irtica konusunda hassasiyet sahibi bir gazetecidir. Saldırıya uğramış olması iç politikada sıkıntı yaratmıştır. Menderes, dini hassasiyetleri kullanarak yayın yapan gazetelere ve siyasi yapılara karşı tavır almıştır (Demir, 2011: 69).

DP iktidarının ilk döneminde oldukça başarılı işler gerçekleştirmiş ve özellikle kırsal kesimlerde tarımsal verim oldukça artmıştır. Şehirleşme ve sanayileşmede de önemli adımlar atılmıştır. 1954'te yapılan ikinci seçimlerde DP muhalefete muazzam bir fark atmış ve 504 sandalyeyle meclise girmiştir. Bu başarı halkın CHP'den büyük bir kopuş yaşadığını göstermektedir (Başgil, 2011: 97).

DP'nin yeniden iktidar olmasının ardından birkaç yıl devam eden kuraklık başlamış, bu da devamında ekonomik krizi getirmiştir. Tarımsal üretim aksamış, traktör ve makineler bakımsızlıktan yıpranmıştır. Tarımda meydana gelen kriz ihracatın durmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda ödeme dengesi bozulmuş, Merkez Bankası yabancı alacaklıların isteklerini karşılayamamıştır. Ülke ekonomisi 1944'lü yıllardan bile acınası hale gelmiştir. Fakat bu kötü gidişata rağmen Menderes ülkenin birçok yerinde dev inşaatlar yaptırmaya devam etmiş, bu durumu zaman zaman kamu yararı adına baskı ile uygulamıştır. İmar çalışmalarının uzun zaman devam etmesi ve halkın çoğunun evsiz kalması sıkıntıyı daha da artırmıştır. CHP ise DP'yi bu başarısızlıklarından dolayı eleştirmiş ve seçimdeki başarısızlığını bu yoldan gidermeye gayret etmiştir (Başgil, 2011: 99).

İnönü döneminde her yıl hazineden ve belediyelerin hesaplarından CHP'nin kasasına milyonlarca lira aktarılmıştır. Gerekçe olarak da ülkenin kültürel ihtiyaçları öne sürülmüştür. CHP bu şekilde oldukça zenginleşmiş ve servetinin çoğunu parti propagandası için kullanmıştır. Özellikle “Halk Evleri” lokalleri CHP'ye hizmet veren yerlerdendir. DP döneminde ise CHP'nin mallarına el konulmuş ve hazineye devredilmiştir (Başgil, 2011: 99). Aynı zamanda 1952'de de Cemiyetler Kanunu'nda değişiklik yaparak siyasi partilerin hedefleri dışında gayrimenkul edinmesinin önüne geçilmiştir (Özdağ, 2004: 56). DP'nin CHP'ye olan bu tavrı muhalefete baskı olarak görülmektedir ama esas baskısını 1954'ten itibaren yapmaya başlamış, ilk sinyalinin de 1952'de vermiştir. Milletvekili ve Gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın'ın Ulus gazetesinde çıkan yazısından ötürü dava açılmış ve Yalçın'ın dokunulmazlığının kaldırılması konusu komisyonda görüşülmüş, DP dokunulmazlığın kaldırılması için oy kullanmıştır. DP dokunulmazlığı bir baskı unsuru olarak kullanmıştır (Özdağ, 2004: 56).

DP'nin seçmene de zaman zaman cezalar verdiği görülmektedir. 1954 seçimlerinden sonra DP farklı bir uygulama başlatmış ve oy oranının az olduğu illeri ilçeye çevirmiş ve Malatya gibi CHP'nin kesin kazanması beklenen illeri de ikiye ayırmıştır. Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne oy veren Kırşehir de ilçe yapılmıştır (Özdağ, 2004: 59). DP'nin baskıcı politikası yalnızca ana muhalefet partisine dönük değildir. Menderes ve partisi iktidar olmasının önündeki engelleri ve zamanla engel teşkil edebilecek tehlikeli durumları ortadan kaldırmıştır. Bu ise DP'nin gün geçtikçe tepki toplamasına neden olmuştur.

Devletin önemli bir organı olan bürokrasi ile DP'nin arasının olmaması, ilerde muhtemel tehlikeli durumlara karşı bürokrasi alanında da tedbirler almasına neden olmuştur. 1953'te 6122 sayılı kanun çıkarılmış ve memurların emeklilik süresi 30 yıldan 25 yıla indirilmiştir. 6248 sayılı kanun ise tam bir adaletsizlik örneği göstermektedir. Bu kanuna göre siyasi bir partiden aday olmak isteyen memur, seçimlerden altı ay önce görevinden istifa etmek zorundadır. Muhalefetten aday olup da seçilemeyen bir memur ise tekrar eski görevine dönememektedir. Bu kanunların amacı yerleşmiş olan bürokratik erki kırmak, sıkıntı çıkaran bürokratları tasfiye etmek, bürokrasinin ekonomik statüsünü alta almak ve bürokratik kurallardan korunmaktır. DP'yi rahatsız eden ve önlem almaya iten bir diğer unsur ise üniversitelerdir. İlk olarak öğretim üyelerinin faal olarak politika yapmasına engel olmuştur. DP iktidara gelmeden önce CHP'ye karşı muhalefetin yanında olan aydınlar, 1950'den sonra DP'ye cephe

almaya başlamışlardır. Üniversite hocaları derslerde zaman zaman iktidarı alaşağı edici ve CHP'yi övücü sözler söylemişlerdir. DP ise bu duruma müdahale etmeyi şart görmüştür. 6185 sayılı kanun çıkarılmış ve bu kanunla öğretim üyelerinin aktif siyaset yapmaları yasaklanmıştır. 5 Temmuz 1954'te çıkartılan 6435 sayılı kanun ile de öğretim üyeleri Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınmıştır. Bu engellemelere rağmen üniversiteler muhalif olmayı sürdürmüşlerdir (Özdağ, 2004: 59–60).

1953'ten itibaren basına karşı tedbirler alınmaya başlanmıştır. Örneğin bakanlara yapılan hakaretin takibi şikâyete bağlı olurken, bakandan emir alan savcının takibe geçmesi kararlaştırılmıştır. Basın-hükümet ilişkileri 1954'ten itibaren iyice gerilmeye başlamıştır. Hüseyin Cahit Yalçın 26 ay hapis cezası almış ve tutuklanarak hapsedilmiştir. Bu durum DP'de büyük yaralar açmış ve oldukça büyük tepki toplamasına neden olmuştur. Bedii Faik, Nihat Erim ve Cemal Sağlam gibi kişiler de hapis cezası ve para cezası almışlardır. 1956'ya gelindiğinde basına yönelik baskılar daha da artmıştır. Basınla ve yayınla ilgili işlenen suçların çoğuna hapis cezası getirilmiştir. Gazetecilerin çoğu Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde tutuklu olarak kalmışlardır. 27 Mayıs darbe sabahı ise darbecilerin ilk gittikleri yerlerden biri bu cezaevidir (Özdağ, 2004: 62).

1957 seçimleri Menderes ve DP'de hayal kırıklığı yaşatmıştır. Verilen sözlerin yerine getirilmemesi, artan ekonomik sıkıntılar, parti teşkilatlarında ilgisizlik, DP'yi son döneminde oldukça yıpratmıştır. Özellikle İnönü'nün eleştirilerinde gittikçe sertleşmesi, Menderes ve DP'yi sıkıntıya sokmuştur. İnönü, özellikle DP'nin basın, muhalefet ve bürokrasiye dönük politikalarını eleştirmektedir (Demir, 2011: 163–164). İnönü'nün eski bir komutan olması ve asker tarafından sevilmesi Menderes'in işini daha da zorlaştırmış ve darbeye giden yolda Menderes'i güçsüz bırakmıştır.

Ülke zamanla iki gruba ayrılmış, Menderes kendi safını güçlü kılmak ve taraftar toplamak ve muhalefete karşı üstünlük sağlamak için halk ile işbirliği yapma gereği hissetmiştir. Menderes, muhalefete karşı güç birliği oluşturmak için işbirliği yapmış ve bunun adına da “Vatan Cephesi” demiştir. Zamanla devlet memurlarının da Vatan Cephesi'ne katılması için kanunlarda düzenleme yapılmıştır. Zamanla Vatan Cephesi'ne katılım oldukça artmıştır. Ülkenin hızlı bir biçimde bölünmesi İnönü tarafından olumlu bulunmamış ve Vatan Cephesi'ni sık sık eleştirmiştir. Ülkedeki kavga ortamı derinleşmiş ve kamplaşma artmıştır. Vatan Cephesi'ne katılmış olanların sayısının

abartılması ve bebeklerin dahi kaydının olduğu söylentisi bir süre sonra Vatan Cephesi'nin kapanmasına neden olmuştur (Demir, 2011: 167).

Siyasi kavga zamanla meydanlara da sıçramıştır. 1959'da "ilkbahar saldırıları" adında sokak çarpışmaları görülmeye başlanmıştır. CHP Genel Sekreterliği yönetiminde propagandalar düzenlenmiş ve büyük kitleler halinde gösteriler yapılmıştır. Özellikle İnönü önderliğinde hükümete karşı propagandalar dikkat çekmektedir. Bu protestolar İnönü liderliğinde tüm Ege'de yayılmış ve can sıkıcı birçok olay yaşanmıştır. İnönü'nün Ege'den İstanbul'a dönüşünde arbeye yaşanmış, DP ve CHP'liler arasında sataşma ve kavga çıkmıştır. Bu olay ise daha sonra Yassıada Mahkemesi tarafından İnönü'nün şahsına dönük bir cinayet girişimi olarak yorumlanmış ve bu konu üzerinde uzunca durulduktan sonra birçok insan hapis cezasına çarptırılmıştır (Başgil, 2011: 110–112).

Güney Kore ayaklanması ve 14 Temmuz 1958 Bağdat İhtilali'ne CHP tarafından vurgu yapılmış ve ordu göreve çağırılmıştır. Özellikle üniversite gençliği ayaklanma çıkartmak için teşvik edilmiştir. Yapılan propagandalar etkili olmuş ve 1958'de askeri bir komplo ortaya çıkarılmıştır. General Faruk Güventürk ve Albay Cemal Yıldız'ın da aralarında olduğu dokuz subay bir araya gelmiştir. Maksatları DP'yi devirmek ve iktidarı İnönü'ye vermektir. Fakat komplo, aralarında başarısızlığa uğrayacaklarından korkan Yarbay Samet Kuşçu tarafından ihbar edilmiştir. Konu askeri mahkemeye taşınmış fakat ihbar eden asker dışındaki askerler delil yokluğundan serbest bırakılmıştır. Peşinden gelen olaylarda bu durumun komplo olmadığı açıkça görülmüş ve bizzat Albay Yıldırım ve General Cemal Tural, 27 Mayıs darbesini hazırlayanların başında yer almıştır. Üniversite gençliği ise CHP tarafından organize edilmiş ve CHP İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeki bazı öğretim üyeleriyle işbirliği yapmıştır. Böylece hem ordu hem de gençlik CHP'nin davasına kazandırılmıştır. 27 Mayıs olayları da İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin ayaklanmasıyla başlamıştır (Başgil, 2011: 113–115).

2.6. 27 MAYIS DARBESİ VE 1961 ANAYASASI

Ordu ile DP arasında iletişimi bozan ve köprüleri atan nedenlerden biri "ordunun otonomi kaybı" (Mazıcı, 2003: 557), olarak görülmektedir. DP hükümeti iktidar olana kadar Türkiye'de siyasetin belirlenmesinde ve askerin ön planda tutulmasında sivil-politikacı-aydın kesiminde ordunun öncü rol oynaması gerektiği inancı etkili olmuştur (Mazıcı, 2003: 557). 1950 yılında çok partili hayata fiilen geçen Türkiye'nin demokrasi macerası 27 Mayıs 1960'da DP'ye karşı yapılan darbe ile son bulmuştur. On yıllık bir

iktidarın ardından DP, iktidarını ordu mensuplarından oluşan Milli Birlik Komitesi'ne devretmek zorunda kalmıştır.

1957 yılından itibaren fiilen ordu içerisinde örgütlenmiş bir kesimin DP iktidarını devirmek için aktif biçimde çalıştığına dair kaynaklar mevcuttur. 1957 seçimlerinin hemen öncesinde darbe girişiminde bulunulmak istenmiş fakat ülke sorunları ve teknik nedenler engel olmuştur. 21 Mayıs'ta Harp Okulu öğrencileri tarafından bir eylem gerçekleştirilmiş ve Menderes hükümetinin istifası istenmiştir. Menderes ise bu durumu ciddiye almamış, demokratik rejimle idare edilen ülkelerde bu gibi durumların normal olduğunu söylemiştir. Menderes hükümetinin darbe ile devrilmesinde Menderes'in basiretli davranmayışı ve DP grubunun hataları olduğu kadar İnönü ve CHP'nin de katkısı oldukça fazladır (Demir, 2011: 223–224).

1957 seçimlerinin hemen öncesinde asker İnönü'ye teklif götürmüş ve darbecilerle birlikte işbirliği yapması için konuşmuştur. İnönü bu duruma itiraz etmiş, seçimi zaten CHP'nin kazanacağını söylemiş fakat bu durumu da gerekli mercilere bildirmemiştir. Bir nevi darbe planını ne desteklemiş ne de açığa çıkarmıştır. Bu dönemde Menderes'e birlikte çalışma ve uzlaşma haberleri göndermiş fakat yanıt alamamıştır. Sokaklarda gerçekleşen protestolarda İnönü bizzat ortamı gerici hareketlerde bulunmuş ve dış basına bu yönde beyanatlar vermiştir. Böylece batı kamuoyunun desteğini almış ve hükümeti de zor durumda bırakmıştır. İnönü'nün 18 Mayıs'ta mecliste yaptığı konuşmada, “şartlar olgunlaştığı zaman milletler için ihtilâl meşru haktır” demesi asker tarafından mesaj olarak alınmış ve çalışmalar başlatılmıştır. İnönü darbenin gerçekleşmesine hiç şaşırmamış ve ihtilâlin neresinde olduğu sorulduğunda ise; “İhtilâlin ne içindeyiz, ne dışında” cevabını vermiştir. Darbenin gerçekleştiği daha ilk günden itibaren ise CHP, İnönü ve ordu bütünlük arz etmiştir (Demir, 2011: 225–226).

DP hükümeti bakanlarından Rıfıkı Salim Burçak, “On Yılın Anıları” adlı kitabında CHP'yi yıkıcı faaliyetlerinden ötürü eleştirmiş ve bu faaliyetleri ile darbeye nasıl zemin hazırladığını anlatmıştır. DP'ye karşı tezgâhlanmış olan “DP gençleri öldürüp kıyma makinelerine gönderdi. Kars ve Ardahan'ı Ruslara sattılar.” gibi yalanları hatırlatmakta, darbeyi yapanlar CHP'yi kendi yanında görmese darbeye cesaret edemezlerdi demektedir (Akyol, 2010: Milliyet Gazetesi.). Nitekim 27 Mayıs darbesini takip eden günlerin gazete manşetleri Rıfıkı Salim Burçak'ın iddialarını desteklemektedir. Darbeden bir hafta sonra Hürriyet gazetesinin manşetten verdiği

haberde şöyle yazmaktadır: “Cesetlerin makinede kıyılıp toz haline getirildiği ihbar edildi. Halktan aramalar için yardım isteniyor” (Hürriyet Gazetesi, 1960).

Ankara ve İstanbul’da darbe taraftarı ve cunta mensubu 60 kadar subay ve yine bu subaylara destek veren 150 subay önemli bir engelle karşılaşmadan darbeyi gerçekleştirmiştir. Birkaç saat içinde yönetime el koymuşlardır. Darbeyi ilk olarak hayata geçiren subay sayısı az olsa da darbe sabahı bütün asker bu harekâta destek olmuştur. Darbeden bir gün önce Menderes, adına düzenlenen bir yemeğe katılmış ve burada öğretim üyelerine öfke kusan bir konuşma yapmıştır. Aynı günün sabahına doğru bir telefon gelmiş ve başbakanlık binasının işgal edildiği haberi Menderes’e verilmiştir. Bunun üzerine Menderes valiyi, Yurtiçi Savunma Komutanı’nı ve Üs Komutanı’nı çağırılmış fakat üs komutanı bu çağrıya cevap vermemiştir (Özdağ, 2004: 232–233).

Menderes’i havaalanından almak üzere bir grup subay görevlendirilmiş ve Menderes’i alan uçak Ankara’ya doğru hareket etmiştir. Menderes ve yanındakiler Ankara’ya giderken, aynı zamanda bir başka uçakta Ankara’ya önemli bir yolcu taşımaktadır. Bu kişi Cemal Gürsel’dir ve karargâha gitmektedir. Harekât gerçekleşmiş, iktidar askere devredilmiş ve Orgeneral Cemal Gürsel de Ankara’ya gitmiştir (Özdağ, 2004: 234).

MBK Başkanı Cemal Gürsel, 27 Mayıs 1960 darbe günü Ankara radyosundan bir konuşma yapmış ve konuşmasında Türk milletine hitaben şöyle söylemiştir:

“Türkiye’de iktidarda bulunan DP’nin takip etmekte olduğu hırslı politika, memleketin bütünlüğünü tehdit eden korkunç bir afet halini almak üzere bulunmasından dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri müdahalede bulunmak lüzûmunu hissetmiş ve hükümet idaresini bugün 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren ele almıştır” (Resmi Gazete, 1960: S:10540).

Yaklaşık olarak 30 kişilik bir subay grubundan oluşan MBK, darbe gerçekleştikten sonra bir süre ülkeyi yönetmiştir. MBK’nin içinde Cemal Gürsel gibi başarılı ve kıdemli subaylar bulunmaktadır. Genel olarak darbeyi MBK üyeleri gerçekleştirmiş fakat darbe, bütün ordu tarafından da desteklenmiştir. Her ne kadar darbeyi bütün ordu desteklemiş olsa da MBK bütün orduyu temsil etmemektedir. 1961 yılına gelindiğinde subaylar arasında MBK’ye karşı rahatsızlıklar başlamıştır. Bu durum ordu içerisinde hiziplerin sayısının artmasına neden olmuş ve hatta 1961 Anayasasından

sonra da 1963'e kadar ayrı hizipler tarafından dönem dönem darbe girişiminde bulunulmuştur (Zürcher, 2005: 356).

Darbeden önce asker grup toplantısı yapmış ve darbeden sonra başlamak üzere bir görev dağılımı yapılmıştır. Yargıtay, Danıştay ve Askeri Temyiz Mahkemeleri üyeleri ile bir grup DP taraftarı olmayan akademisyen bir araya gelmiş ve darbeden sonra başlamak üzere görev dağılımı yapılmıştır. Darbenin ertesi günü subaylarla toplantı yapılmış ve toplantı salonuna gelen Gürsel, yeni kurulacak olan hükümette akademisyenlere önem vermiş ve onların tutacağı işğa ihtiyaçları olduğunu söylemiştir. Özellikle hukuki konularda üniversite hocalarından görüşler almış ve yetki sınırlarını sormuştur. Profesörlerle yapılan toplantıdan sonra hükümetin nasıl kurulacağı üzerinde görüşülmüş ve içlerinde Alparslan Türkeş'in de olduğu bir grup subay, askeri hükümet modelini istemişlerdir. Bu isteğe bazı subaylar karşı çıkmış ve bakanlıkların uzmanlık isteyen mevkiler olduğunu ve bunu uzman kişilerin yapması gerektiğini savunmuşlardır. Yine de milli savunma, içişleri ve ulaştırma bakanlıklarına subaylar atanmıştır (Özdağ, 2004: 237).

MBK üyelerinden söz sahibi olan askerler gerçekte demokrasiden yana olan, askeri idareyi bir süre sonra sivil idareye devretmek eğiliminde olan kişilerdir. Bununla beraber yeni anayasa çalışmaları başlamış ve bir grup anayasa profesörü yeni bir anayasa hazırlamıştır. Profesörlerden oluşan grubun amacı, bir ay içerisinde anayasayı hazırlamak olmuştur. Fakat görüş ayrılıklarından dolayı bu süre uzamıştır. Üyeler arasındaki görüş ayrılığının ilk nedeni, siyasilerin hareket alanı ile ilgilidir. Bir grup akademisyen siyasilerin hareket alanını sınırlı tutmaktan yana iken, bir grup daha fazla özgürlük verilmesinden yana olmuştur. MBK ve CHP tarafından oluşturulan iki grup da anayasa uzmanlarına görüşlerini bildirmiş ve toplantılar yapmışlardır (Zürcher, 2005: 356–357). 1961 Anayasası 272 üyeden meydana gelen MBK döneminde meclis vazifesi gören Kurucu Meclis tarafından hazırlanmıştır (Shaw ve Shaw, 2010: 488 Tartışmaların sonucunda 1924 Anayasası'ndan biraz farklı bir anayasa ortaya çıkmıştır (Zürcher, 2005: 356–357). 1961 Anayasası, 1924 Anayasası'ndan farklı nitelikler göstermektedir. Parlamento iki meclislidir ve TBMM dört yılda bir yapılan seçimlere göre 450 milletvekilinden meydana gelmektedir. Üst meclis özelliği gösteren senato, iki yılda bir yenilenmekte ve 150 senatörden oluşmaktadır. MBK'nin bütün üyeleri yaşamları boyunca senatör olarak atanmışlardır (Ahmad, 2010: 151). 1961 Anayasası ile

oluşturulan MGK ile askerın siyasetteki konumu kalıcı ve devamlı bir hale getirilmiştir (Altınay, 2009: 1245).

6 Ocak 1961’de başlayan yeni anayasa çalışmaları dört ayda tamamlanmış ve halkoyuna sunulmuştur. % 60.4 oranında evet oyu ile kabul edilmiş ve 1980’e kadar Türkiye, bu yeni anayasa ile yönetilmiştir. 1960 Anayasası’nın özelliği, ilk defa bir kurucu meclis tarafından hazırlanmış olması ve halkoyuna sunulurak meşrulaştırılmış olmasıdır (Kirez, 2008: 21). 27 Mayıs ve sonrasında hazırlanan anayasa halkın desteği ile kabul görmüştür. DP iktidarının meşruiyetini kaybettiği ve halk nazarında artık kabul görmediği aşıkârdır. 27 Mayıs halk tarafından kurtuluş günü olarak görülmüştür.

Haldun Taner 29 Mayıs 1960’ta Tercüman gazetesindeki “27 Mayıs Mucizesi” başlıklı yazısında DP’nin ortaya koyduğu olumsuzluğu ve halkın isyanını şöyle dile getirmiştir: “ Buz devrindekiler misali yıllar süren bir kara kıştan bahara yeni çıkmışlığın sarhoşluğu içindeyiz. Gün günden ciğerlerimizi uyuşturan, uzuvlarımızı donduran, mantığımızı baltalayıp düşünce melekelerimizi dumura uğratan, bizi nihayet canından bile bezdirecek hale getiren zorbalık rejiminin o zehirli havası şimdi, ışık dolu, umut dolu, canlı dinamik taptaze bir bahar rüzgârı ile bütün yurt sathından silip süpürölmek üzeredir” (Ak Devrim, 1960: 203).

Aydemir Balkan 11 Haziran 1960’ta Cumhuriyet gazetesinde yazdığı yazısında genç subayların ve gençlerin darbeye destek vererek Atatürk’ün intikamını nasıl aldığını şöyle anlatmıştır:

“Gençlik, Atatürk’ün gençliği atasının intikamını almıştır... Genç üniversiteliler, genç Harbiyeliler, genç subaylar vurdukları yumrukla ezilen, kahredilen, tahkir edilen bütün bir kitlenin âhını da almışlardır. Evet, 27 Mayıs, gençliğin günüdür, gençliğin zaferidir, var olsunlar... Onlar olmasaydı?... İstanbul’da, Beyazıt’ta göğüslerini açıp ateşe yürüyen Atatürkçü gençler olmasaydı, Ankara’da yasağa ölüm emrine rağmen “Hürriyet” diye çırpınan Atatürk üniversiteleri olmasaydı, caddelere inip “İnkılaplar!...” diyen genç Harbiyeliler olmasaydı ve nihayet, nihayet komutanlarını harekete geçmeye ikna hatta mecbur eden inkılapçı genç subaylar olmasaydı, 27 Mayıs olmazdı...” (Ak Devrim, 1960: 128). 27 Mayıs bir inkılâp hareketi olarak görölmüş ve toplumun büyük kesimi tarafından destek görmüştür.

1960 darbesi ve sonrasında hazırlanan anayasa, bize halkın tamamının olmasa da çoğunluğunun darbeyi ve yeni anayasayı desteklediğini göstermektedir. Çünkü yeni

anayasaya verilen evet oyu oranında, darbenin taraftar bulduğunu söyleyebiliriz. Özellikle darbeden önceki birkaç yıl boyunca ülkede meydana gelen karışıklıklar, doğal olarak halkın darbeyi desteklemesine neden olmuştur. Çünkü 7 yıldır istikrarlı bir büyümeye ve gelişmeye alışmış olan halk, darbeden önceki son 3 yılda meydana gelen karışıklığa bir nevi darbeye destek vererek itiraz etmiş olabilir.

27 Mayıs rejimi, temeli değişmemekle beraber siyasal yaşamda büyük değişiklik meydana getirmiştir. DP, siyasetten bertaraf olmasına rağmen, siyasal tabanı yeni DP'liler için önemini muhafaza etmiştir. 1961'de siyasal faaliyetlerin serbest bırakılmasının hemen ardından DP benzeri partiler kurulmuştur (Ahmad, 1994: 192).

2.7. CEMAL GÜRSEL HÜKÜMETİ EĞİTİM VE KÜLTÜR POLİTİKASI

27 Mayıs sonrası kurulan Cemal Gürsel hükümetinin politikalarına baktığımız zaman DP döneminden kalma bazı uygulamalar devam ederken buna ilaveler yapıldığı görülmektedir. Yüksekokullarda ve üniversitelerde okutulmakta olan İnkılâp Tarihi dersine ilave olarak 27 Mayıs darbesinin önemini anlatan bir metin eklenmiştir. Okur-yazar oranının artırılması ve sorununun çözülmesi için yedek subayların öğretmenlik yapması uygulamasına başlanmıştır. Ücra kesimlerde bilinçlenmenin artırılması için buralara gazete gönderilmiştir. İlköğretim öğrencilerine ders kitapları ücretsiz olarak dağıtılmış, eğitim konusunda her kesime hitap edilmiştir. Özellikle 1963 yılında kurulan onuncu İsmet İnönü Hükümeti'nin parti programında Atatürk ilkelerine ve batı uygarlığının temel ilkelerine bağlı bir sosyal yapı hedeflenmiş ve milli eğitime, milli ve kültürel değerleri yaratacak ve ilerletecek bir misyon yüklenmiştir (Kirez, 2008: 23).

Cemal Gürsel hükümeti döneminde MBK ve MEB inkılâbın sebeplerine halka anlatmak amacıyla işbirliği yapmıştır. İlk ve orta dereceli okullarda Tarih derslerinde 27 Mayıs'ın önemini ne açıdan anlatılması gerektiği Tebliğler Dergisi'nde açıklanmıştır (Koçak, 2010: 1117).

1961 Anayasası eğitimde ve bilim anlayışında özgürlükçü bir yapı benimsemiştir. Cemal Gürsel hükümetinin eğitim politikaları bununla bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Anayasası, İnsan Hakları Beyannamesi ve hukuk

kuralları Cemal Gürsel hükümetinin eğitim politikalarında ölçüt alınan değerlerdir. Eğitim konusu, hükümet tarafından en önemli konu olarak belirlenmiş ve hatta “baş dava” olarak nitelendirilmiştir. Hükümet teşkilat olarak milli eğitimi içinde bulunduğu istikrarsız durumdan kurtarmayı amaçlamıştır. Milli eğitimde en üst düzeyde başarı hedeflenmiştir (Akça, 2007: 32–33). MBK’nin eğitim anlayışına baktığımız zaman, ulusalcı bir eğitim anlayışı görülür. DP döneminde, Halkevleri ve Halk Odaları’nın kapatılması milli eğitime zarar vermiştir. Bu nedenle MBK, Köy Enstitülerinin bu eksikliği gidereceğini düşünmüştür. Özellikle Cemal Gürsel, öğrencilerin vatansever, ülkesine karşı sorumlu olması ve halkın tamamının eğitim alması konusunda özen göstermiştir (Akça, 2007: 33).

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz, eğitim konusunda yaşanan sorunların yabancı uzmanlar tarafından incelenip bir rapor halinde sunulmasını istemiştir. Özellikle bu komisyon eğitim sorunlarını bilimsel açıdan inceleyecek ve gerekli çözüm önerilerini bakanlığa sunacaktır. 14.08.1959 tarihinde ve 360 F.F. 852 sayılı kanun ile uygulamaya geçirilen Milli Eğitim Komisyonu üyelerinden Philip H. Coombs, Champion Word ve Louis Smith, Türkiye’de öğretmen sıkıntısını bir bütün olarak ele almak gerektiğini bildirmiştir. Eğitimin farklı alanlarında, alanında uzman kişilerden oluşturulacak bir heyetin gerekliliğini bildirmişlerdir. Böylece yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan Milli Eğitim Komisyonu adında bir komisyon oluşturulmuştur (Akça, 2007: 34).

1960 darbesinden sonra kurulan MBK ve Cemal Gürsel hükümeti, DP hükümeti politikasından farklı olarak eğitim konusunda darbe eksenli bir model benimsemiştir. MBK’nin eğitime önem vermesi ve gençlerin yetiştirilmesinde ideolojik olarak yönlendirmeye gittiği görülmektedir. Cemal Gürsel hükümeti döneminde ve daha sonra kurulan hükümetlerde görev başına gelen milli eğitim bakanlarının öğretmenlerden istediği ve çok önemli gördükleri konu, 27 Mayıs darbesinin halka anlatılması ve darbenin ana fikrinin benimsetilmesidir. Bu amaç gerçekleştirilirken de tarih dersinin kullanılması uygun görülmüştür. Bu dönemin Milli Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz’un öğretmenlerden özellikle bunu istediği bilinmektedir. 27 Mayıs’ın önemini ve amacını halka anlatmalarını istemiş ve her seferinde buna vurgu yapmalarını önemle hatırlatmıştır. Darbenin önemini anlatırken de, Türk milletinin tarihi boyunca iki kez kurtuluşu yaşadığını, bunlardan ilkinin 19 Mayıs 1919 tarihinde, diğerinin ise 27 Mayıs 1960 tarihinde olduğunu söylemiştir (Akça, 2007: 34–35).

Yavuz'un 1960 darbesini 19 Mayıs 1919 ile denk tutması, dönemin MBK'nin ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın darbeye ne kadar inandıklarını ve ülkenin selameti için, gençlerin geleceği için darbeyi ne kadar gerekli gördüklerini ortaya koymaktadır.

Cemal Gürsel hükümeti eğitim politikası içinde, ezbere dönük eğitim sistemini ortadan kaldırmak ve eleştirel kabiliyeti yüksek nesiller yetiştirmek hedeflenmiştir. Ayrıca pratikte işe yaramayan bilgilerin müfredattan çıkartılması da hedeflenen amaçlar arasındadır. Yine bu dönemde DP iktidarından kalan bütün belge ve dokümanlar toplatılmıştır. Bu dokümanların birçok yerinde Atatürk devrimlerini inkâr eden yazılar olması nedeniyle ve DP propagandası olduğu gerekçesiyle bu belgeler toplatılmıştır. Bu dokümanların içerisinde "Bir İktidarın On Yılı" adlı dergi ve "Yeni Türkiye Takvimi" bulunmaktadır (Akça, 2007: 35). Ayrıca yeni sistemde darbe eksenli icraatlara yer verilmiştir. Özellikle tarih dersi aracılığı ile öğretmenlere yeni bir misyon yüklenmiş ve darbenin halka anlatılması önemli görülmüştür.

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra yapılan ilk milli eğitim şurası VII. Milli Eğitim Şurası'dır. Şûrada alınan kararlar milli eğitimin temel ilkelerine ve demokratik eğitim anlayışına atıfta bulunmaktadır. Kişi hürriyeti, din ve inanç hürriyeti, toplumsal davranış kuralları şûranın değindiği konular arasındadır (Üzen, 1998: 22). Halk eğitimi komisyonunun hazırladığı raporda, halkın okuma-yazma oranına dikkat çekilmiş ve okur-yazar sayısının artmasını teşvik edici ve mesleğe yönlendirici çalışmaların gerekliliğine değinilmiştir. Ayrıca Atatürk devrimlerini ve demokratik yaşam biçimini benimsemek ve yaygınlaştırmaktan da bahsedilmiştir (Üzen, 1998: 23).

27 Mayıs sonrasında toplanan VII. Milli Eğitim Şurası genel görüşlerin yanı sıra, demokratik bir nitelik de sergilemektedir. Hümanizmin etkisi şûrada alınan kararlarda göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra Atatürk devrimlerine vurgu yapılmış olması genel eğitim anlayışından vazgeçilmediğini ve milliyetçi eğitim anlayışının devam ettiğini de göstermektedir.

2.7.1. 1961 Anayasası'nın Eğitim İle İlgili Maddeleri

Çok partili hayata fiilen geçilmesi ile birlikte iktidar olan DP, iktidar olduğu 10 yıl boyunca, diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da birçok değişime ve yeniliğe imza atmış tek parti dönemi eğitim politikasına kısmen son vermiş ve eğitime kendi ideolojik duruşuna göre ilaveler yapmıştır.

Özellikle İnönü döneminde eğitim politikası olarak uygulanan hümanist eğitim anlayışının uygulanmasına son vermiş ve daha çok Atatürk dönemi eğitim politikasında ölçüt alınan milliyetçilik fikrine dönüş yapmıştır. Ayrıca yine bu dönemde, din eğitimine önem vermiş ve ilköğretim programına din dersi ilave edilmiştir. DP din eğitimini serbest bıraktığından ötürü lâiklik ilkesini çiğnemekle suçlanmıştır (Albayrak, 2004: 367–369).

27 Mayıs darbesi sonrasında ülke yönetiminin, MBK' ye geçmesi ile beraber eğitimde yeni uygulamalara geçildiği bilinmektedir. Darbeden sonra hazırlanan 1961 Anayasası'nda, eğitim ve bilim anlayışı belirlenmiş ve bundan sonra hayata geçirilecek olan eğitim politikası yeni anayasaya göre hazırlanmıştır.

1961 Anayasası'nın eğitim-öğretim ve bilim anlayışı, lâik, özgürlükçü ve sosyal devlet anlayışı ile uyumluluk göstermektedir. Özellikle durgun ve hiçbir faydası olmayan eski eğitim anlayışına son verilmek istenmiş ve eğitimden üst düzeyde verimlilik alınması hedeflenmiştir (Akça, 2007: 44). 27 Mayıs darbesinden sonra kabul edilen 1961 Anayasası, düşünce özgürlüğü alanında 1924 Anayasası'na göre daha serbesttir. Araştırma, yayın yapma ve eğitim-öğretim konusunda daha özgür bir yaklaşım benimsemiştir. Eğitim ve öğretimde Türk milliyetçiliğini ön plana almış ve Atatürk ilkeleri doğrultusunda eğitim ve öğretimi denetlemeyi öngörmüştür. Eğitimde resmi veya yarı resmi bir ideoloji benimsememiş ve dayatmamıştır. Din eğitimini kişilerin isteğine bırakmış ve herhangi bir mecburiyet getirmemiştir. Bilim ve eğitim anlayışında çağdaş olmayı ölçüt almış ve bu ölçüte uymayan eğitim kurumlarının açılmasını engellemiştir. Üniversitelerin özerk bir yapıya kavuşturulması ile beraber öğretim üyelerinin görevlerinden uzaklaştırılmayacaklarını hükmetmiştir (Kaplan, 2003: 794).

Darbe yönetimi olan MBK'nin, anayasa alanında akademisyenlerle beraber hazırlamış olduğu 1961 Anayasası, 1924 Anayasası'na göre esneklik göstermekte ve eğitimle ilgili birçok madde içermektedir. 1961 Anayasasının 19'uncu, 21'inci, 50'inci ve 120'nci maddeleri eğitim konusunda hükümler içermektedir. Anayasanın eğitim ile ilgili maddelerine baktığımız zaman şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: 1961 Anayasası'nın 19'uncu maddesi din ve vicdan hürriyetini düzenlemiş din hürriyeti kısıtlanmamıştır. DP'nin din eğitimi alanında ve sosyal yaşamda kaldırmış olduğu kısıtlamalara halkın olumlu cevap vermiş olması 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren yeni siyasi iktidara ipucu niteliğindedir.

“Din eğitimi ve öğrenimi ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır” (1961 Anayasası md.19). Din eğitimi kişinin ve ailesinin isteğine bağlı olarak serbest bırakılmıştır. 21. maddeye baktığımız zaman bilim ve sanat hürriyetinin anayasa ile güvence altına alındığı görülmektedir. “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir” (1961 Anayasası md.1). Bilimsel çalışmalar ve bilimsel araştırmalar kişinin eğitim ve öğrenim hakkı ile doğrudan bağlantılı olduğu için, kişinin bu alandaki hakkı da anayasa ile güvence altına alınmıştır.

1961 Anayasası'nın 50'nci maddesinde eğitim ve öğretimin devlet eliyle yapılacağı hükmü vardır. “Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını karşılama devletin başta gelen ödevlerindedir. İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır. Devlet maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” (1961 Anayasası md.50). 1961 Anayasası, eğitim hususunda sosyal devletin özelliğini göstermektedir. Eğitimin maddi olarak devlet eliyle gerçekleştirilmesi, kız ve erkek bütün vatandaşların ilköğretimden sorumlu tutulması ve öğrencilere burslar verilmesi, 1961 Anayasası'nda eğitime verilen önemi göstermektedir.

Anayasa'nın 120'nci maddesi, eğitimin yükseköğretim aşaması ile ilgilidir. “Üniversiteler, ancak devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişilerdir. Üniversite özerkliği, bu maddede belirtilen hükümler içinde uygulanır ve bu özerklik, üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaz” (1961 Anayasası md.120). Anayasanın bu maddesi yükseköğretimin de devlet eliyle yapılacağı ve üniversitelerin yalnızca devlet eliyle kurulacağına işaret etmektedir. İlköğretim hususunda ve ihtiyacı olmayan öğrencilere burs verme konusunda sosyal devlet anlayışının etkisi görülmektedir.

2.8. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma konusu ile ilgili yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur.

Copeaux, (2006) tarafından hazırlanan “Tarih Ders Kitaplarında (1931–1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine” adlı çalışmada okullarda verilen tarih

eğitimi, tarih tezinden başlayarak ders kitapları ve materyaller çerçevesinde araştırılmıştır. Tarih yazımının geçirdiği aşamalar incelenmiş, Kemalizm'in tarih eğitimindeki etkisi "Tarihte Darbe" başlığıyla ortaya koyulmuştur. Tarih dersi syoleminin üretildiği kurumlar ele alınmış ve tarih bilinci oluşturma noktasındaki etkileri incelenmiştir. Kemalizm'in ve tarih tezi kuramının ifade edildiği resmi ve kültürel yayınlar da tarih eğitimi kapsamına alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, Kemalist syolemin "Orta Asya" ile tarihi ve kültürel bir bağ kurmaya çalıştığı ortaya koyulmuştur.

zbaran, (2003) tarafından hazırlanan "Güdümlü Tarih" adlı çalışmada eğitim politikaları ve medyanın etkisi altındaki tarih eğitimi incelenmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e dek tarih anlayışı, tarih eğitiminde milliyetçilik ve ötekileştirme problemini konu edinmiştir. Tarih ğretiminin problemleri, tarih eğitiminde MEB'in yeri, ders kitaplarında savaş konusu, tarihçilik ve Türk Tarih Kurumu ele alınan konular arasındadır. Çalışmada, ders kitaplarının içeriğinin ötekileştirmeye neden olması bakımından olumsuz tarafları ortaya koyulmuştur. Ayrıca çeşitli baskın grupların tarih eğitimini biçimlendirme çabalarına dikkat çekilmiştir. Sonuç olarak, tarih eğitiminin ve tarihçilerin baskı gruplarının güdümünden çıkarılarak, ağdaş bir tarih eğitimi verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ersanlı, (1996) tarafından hazırlanmış olan "İktidar ve Tarih-Türkiye'de Resmi Tarih Tezinin Oluşumu" adlı çalışmasında iktidar ve tarih eğitimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Resmi tarih tezinin oluşması ve resmi tarih yazımının nedenleri ile iktidarın tarih yazımı üzerindeki baskısı konu edilmiştir. Türk tarih tezinin ulusal tarih yazımı alanında bir gelenek oluşturamadığı, resmi kimlik syoleminin ortaya çıktığı, eleştirelilik ve bilimsellikten uzak bir tarih yazımı vurgusu yapılmıştır. Tarih yazımında kısa süreli dahi olsa, iktidarların kendi otoritesi ve devamlılığını sağlamak adına müdahaleler olduğuna değinilmiştir. Eserde Osmanlı tarih yazımına, ulusçuluk ve Türkçülük ideolojilerine, resmi tezin meydana geliş sürecinde siyasal çevrelerin ders kitaplarının ve kongrelerin etkisine değinilmiş, dönemin ders kitaplarından örnekler verilmiştir. Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığının Osmanlı ve İslam tarih yazıcılığı ile bağını kopardığını, bu nedenle de genel olarak Türk tarih yazıcılığında bir devamlılık görülmediğini vurgulamıştır. Türk tarih tezinin ulusçuluk bağlamında şekillenmesi, seçkinci bir hareketin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bütün bunlar bir araya geldiğinde Türk tarih tezinin evrensel olamayacağı vurgusu dikkat çekmektedir. Türk

tarikh tezinin, tarih yazımında güçlü bir gelenek meydana getirememesi, çarpıtılmış bir yaklaşımla ulusal geçmişi eksik olarak tanımlaması ve bu nedenle de okur-yazar kesimin çözümleme kabiliyetinden yoksun bir zihniyete sahip olması yazarın çıkardığı sonuçlar arasındadır.

Tekeli, (2011) tarafından sunulan “ Küreselleşen Dünyada Tarih Öğretiminin Amaçları Ne Olabilir?” bildiride ulus devletlerin aşılması süreci içine girmiş olan dünyada, tarih öğretiminin tekrar düzenlenmesi gerektiğine değinilmiştir. Ulus devletlerde verilen tarih öğretim biçimine vurgu yapılmış ve bunun genellikle ulusçu ideolojiler etkisi ile verildiğine değinilmiştir. Küreselleşen dünyada ulusçu ideolojilerin tarih yazımını çağdışı hale getirmesinden bahsedilmiştir. Türkiye’de özellikle 1980 darbesinden sonra tarih öğretiminin bağnazlaştırılma sürecine vurgu yapılmış ve bunda farklı grupların etkisine değinilmiştir. Tarih eğitiminin ilgi kaybetmesinin nedeni olarak ise, resmi tarihin etkisi ele alınmıştır. Resmi tarihin devre dışı bırakılma çabaları sonucunda başka bir resmi tarihin ortaya çıkması, siyasal üstünlüğü elinde bulunduran “siyasal erk” tarafından olmaktadır. Tarih eğitiminin siyasal hareketlerle birlikte verilmesi ise, tarih yazımında ilerlemenin önüne set çekmektedir. Küreselleşme, ulus devletlerin varlığını koruyarak da olsa meydana gelecektir. O nedenle barışçı tarih yazımı çabalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Gerçekleştirilmesi yönünde bazı güçlükler olsa da, bu yönde çabaların devam edeceği ve sonuç alınmaya çalışılacağı yazarın tespitleri arasındadır.

Neumann, (2011) tarafından sunulan “Tarihin Yararı ve Zararı Olarak Türk Kimliği: Bir Akademik Deneme” adlı bildiride son yıllarda tarih ders kitaplarına dönük yapılan eleştirilerden hareketle ders kitaplarının nitelikleri üzerinde durulmuştur. Ders kitaplarının soğuk, şoven, içeriği eskimiş, anlamsız olayların peş peşe anlatıldığına vurgu yapılmıştır. Buca Sempozyumu’ndan çıkan sonuçta tarih eğitimi ve tarih bilimi arasında uçurum olduğuna dikkat çekilmiş, bilimsel araştırmalar ile tarih dersleri arasındaki bağın zayıflığına vurgu yapılmıştır. Tarih derslerinin MEB çatısı altında verilmeye devam ettiği sürece tarihin abidevi olmaya devam edeceği yazarın görüşleri arasındadır. Abidevi tarihin ise doğruluk bakımından tam olmayacağı ve büyüklüğün ispatı üzerinden biçimleneceği, yazarın değindiği bir diğer noktadır. Öğrencinin dikkate alındığı, eleştiri kabiliyetinin güçlendirilmek istendiği, alternatif analizlerin bir arada sunulduğu bir ders programının, sorumluluklarını bilen vatandaşlar yetiştirme yönünde faydalı olabileceği yazarın vurguladığı ve tavsiye ettiği tarih eğitim şeklidir.

Bilgin, (2011) tarafından 1994 Buca Sempozyumu'nda sunulan “Kimlik Arayışı Olarak Resmi Tarih” adlı bildiride tarih eğitimi ve sosyal yaşamın bağlantısı ele alınmıştır. Toplumun tarihini kavraması, sadece tarihsel bir olay olmayıp toplumun kendini ve diğerlerini görme biçimini, kendi hakkındaki imgelerini, inançlarını ve değerleri ile geçmişe bakış tarzını ilgilendiren bir sorun olarak tespit edilmiştir. Bir grup veya topluluk kimliğini tanımlama çabası içine girerken, zorunlu olarak geçmişine bakmaktadır. Kolektif kimlik, kolektif bellekle bağlantılıdır. Kolektif kimliğin oluşturulma sürecinde ise resmi tarih, kolektif kimliğin resmi versiyonu olarak nitelendirilmiştir. Sosyal bellekte yer edinmesi istenen, toplum tarafından üretilmiş, çeşitli kanallarla ilk ve ortaöğretimde okutulan ya da okul dışı medya aracılığı ile işlenip yeni nesillere aktarılan planlanmış bir kimlik versiyonunun söz konusu olması yazar tarafından tespit edilen bir diğer noktadır. Yazar, resmi tarihin dış gruplara karşı iç grup anlayışının bir ifadesi olduğunu söylemiştir.

Aslan, (2011) tarafından 1994 Buca Sempozyumu'nda “Devrim Tarihi Ders Kitapları” adıyla sunulan bildiride 1980’li yıllardan itibaren günümüze kadar gelen resmi söylemin, ortaöğretim ve yüksek öğretimde verilen tarih dersleri aracılığıyla topluma benimsetilmeye çalışıldığına yer verilmiştir. Yazar, Türk toplumunun zihin yapısının ve düşünce sınırlarının biçimlendirilmeye çalışıldığı doğrultusunda yorumlarda bulunmuş ve toplumu dönüştürme aracı olarak da tarih eğitiminin önemine dikkat çekmiştir. Türk devrimi ile oluşturulan yeni devrimden hareketle, tarih öğretiminin yeniden şekillendirilmiş olması yazarın tespitleri arasındadır. Ümmet anlayışına dayalı ideolojik yapı terk edilmiş ve bunun yerine lâik ve ulusal temelli yönetim biçimi ile paralel bir tarih eğitimi oluşturulmuştur. Tarih ders kitapları, yeni rejimin beklentileri ve amaçları doğrultusunda yeniden yazdırılmıştır. Türk Devrimi ve ideolojisini ele alan, “Devrim Tarihi” adıyla okutulan yeni bir kitap hazırlanmıştır. Yazar 1930’lardan günümüze uzanan dönem boyunca en önemli değişimin 1980 darbesinden sonra yaşandığını vurgulamıştır. Darbeden sonra, “Devrim Tarihi” dersleri eskisinden farklı olarak yeniden düzenlenmiş olup, güncel kaygıların da ele alındığı bir Atatürkçülük düzlemine oturtulmuştur. Türk Devrim tarihinin Ulusal Bağımsızlık Savaşı dönemine, toplumsal, ekonomik ve psikolojik boyutları da ele alan geniş bir açıdan bakılması gerektiği yazarın tespitleri arasındadır.

Zürcher, (2005) tarafından hazırlanan “Modernleşen Türkiye'nin Tarihi” adlı yapıtta, Osmanlı'da ilk modernleşme girişimleri, Jön Türk dönemi, tek partili yıllar,

demokrasiye geçiş mücadelesi ve DP iktidarı ile 1980 sonrası Türkiye ele alınmıştır. Yazar, Türkiye’de modernleşme sürecini ele alırken, Osmanlı’nın son döneminden başlamış ve birbiriyle bağlantılı olarak değerlendirmiştir. Türkiye’nin modern tarihinin başlangıç noktası belirlenirken, etkisi evrensel düzeyde olan Fransız Devrimi ile ilişkilendirilmiştir. Yazar, 1870’ten 1908 Meşrutiyet Devrimi’ne kadar olan süreçte, ekonomik büyümenin oldukça yavaş olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda yabancı yatırımcıların olduğu bir dönem olarak da belirlenmiştir. Jn Türk iktidarı döneminde siyasal bakımdan benzer olan iki dönem araştırılmıştır. Bunlardan ilki, İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimi iken, diğeri de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti dönemi­dir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti dönemi zamanla yerini CHP yönetimine bırakmıştır. Bu iki dönem, kültürel milliyetçiliğin, modernleşmenin ve likleştirmeye dönük faaliyetlerin bir arada olduğu bir dönemdir. 1926–1945 arası Kemalizm’in altın ağı, 1945–1950 arası demokrasiye aşama aşama geçiş dönemi, 1950–1960 arası hızlı ve ekonomik kalkınma dönemi, 1960–1980 arası ise siyasal merkezden öte hareketlerin ve partilerin ortaya çıkmasına imkân veren liberal bir dönem olarak tanımlanmıştır.

Karpat, (2012) tarafından hazırlanan “Türk Demokrasi Tarihi” adlı yapıtta Türk demokrasisinin Osmanlı’daki kökenleri, orta sınıf ve demokrasi, cumhuriyet dönemi demokrasi, Osmanlı İmparatorluğu’nda reform hareketleri, ekonomik ve toplumsal değişmeler, çok partili sistemin kuruluş mücadelesi ele alınmıştır. Türkiye’de çok partili sistemin gelişmesi, gelişmeyi etkileyen tarihi, toplumsal ve ekonomik olaylar incelenmiştir. Yazar, cumhuriyet rejiminin zaman zaman bocalamalar geçirse de milli egemenlik gibi sağlam bir zemine dayanmasından dolayı varlığını devam ettirdiği tespitinde bulunmuştur. Karpat, (2012), Türkiye’de demokrasi ve çok partili sistemin kurulmasında, anayasada yapılmış olan değişikliklerin önem arz ettiğini vurgulamıştır. Demokrasinin en önemli şartı, insanların yaşayabilecekleri tek hükümet şeklinin demokrasi olduğunun içselleştirilerek kabul edilmesi gerektiği yazarın önemli tespitlerindedir.

Albayrak, (2004) tarafından hazırlanmış olan “Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti” adlı kitapta, çok partili sistemin gelişimi, ilk muhalefet partisi, DP’nin muhalefet yılları, DP’nin iktidar olduğu parlak dönemler ve DP’nin en zor yılları incelenmiştir. Demokrasi tarihimizde merkezi bürokratik etkinin cumhuriyet kurulduktan sonra da devam ettiği tespiti yapılmıştır. Likleşmeden dolayı rahatsız olan kesimin, DP

iktidarını sempati ile karşıladığı ve bu kesimin amaçlarını DP aracılığı ile gerçekleştirebileceği ümidi tespitler arasındadır. DP'nin batılılaşma yönündeki ideolojisi temel ideoloji olarak tespit edilmiştir.

Başgil, (2011) tarafından hazırlanan “27 Mayıs İhtilâli ve Sebepleri” adlı kitapta Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından siyasi partilerin oluşumu, CHP'nin kurulması, DP'nin iktidar olması, DP'nin olumlu tarafları, DP hükümetinin karşılaştığı zorluklar, DP iktidarının gerilemesi, darbeye giden dönemde subaylar arasındaki hoşnutsuzluğun nedenleri ele alınmıştır. Yazar, 27 Mayıs darbesine giden dönemde DP iktidarının düştüğü hatalar ve aşırılıkları belirtmiştir. DP iktidarının içine düştüğü yanlışlıkların nedeni olarak ise gevşeklik ve ihtiyatsızlık olarak tespit edilmiştir. DP hükümetinin darbe ile düşürülmesine giden aşamada medyanın, üniversitelerin ve aydınların etkisi ele alınmıştır.

Üzen, (1998) tarafından hazırlanan “27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ve Demokrasi Eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde, yasalarda, yönetmeliklerde ve eğitim programlarında demokrasi eğitimi, 1949'dan 1996'ya dek yapılmış olan milli eğitim şûraları, demokrasi eğitiminin önündeki engeller, hükümetlerin ders kitapları üzerindeki etkisi ele alınmıştır. 27 Mayıs darbesinin demokrasi eğitimi üzerine yapmış olduğu etkiler tespit edilmiştir. Bu dönemde, tarih ders kitapları yazarlarının bağımsız olamadığı, demokratik davranış sergileyemediği, askeri idarenin beğenisini kazanma yoluna gittikleri yapılan tespitler arasındadır. Türk demokrasi tarihinde birçok demokrasi anlayışı olduğu ve her kesimin kendine göre bir demokrasi istediği vurgulanmıştır.

Köremez, (2005) tarafından yazılmış olan “Demokrat Parti Dönemi Liselerde Tarih Eğitimi Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tezinde, Atatürk dönemi tarih eğitimi, İnönü dönemi tarih eğitimi, DP dönemi eğitim politikaları, DP dönemi liselerde verilen tarih eğitimi araştırılmıştır. Atatürk döneminde ortaya koyulmuş olan Türk tarih tezinin evrensel boyutta Türk milletine dünya medeniyeti arasında yer bulma ve Türk milletine milli bilinç verme amacıyla olduğu tespitler arasındadır. İsmet İnönü dönemi tarih anlayışının, Atatürk dönemi tarih anlayışından sapma gösterdiği ve milliyetçilikten hümanizme geçiş yapıldığı belirtilmiştir. DP döneminde ise yeniden milliyetçi tarih anlayışına geçilmiş fakat İsmet İnönü dönemi hümanist eğitim anlayışı etkisinin devam ettiği belirtilmiştir.

Kerimoğlu, (2006), tarafından hazırlanan “1946–1960 Arası Uygulanan Eğitim Politikaları” yüksek lisans tezinde, tek parti dönemi ve DP dönemi eğitim politikaları ile birlikte düzenlenmiş olan milli eğitim şûraları ele alınmıştır. Tek parti dönemi ve çok partili dönemde halk eğitimi, din eğitimi yine bu dönemlerde ortaöğretim ve yüksek öğretim politikaları da değinilen konular arasındadır. Çok partili döneme girilmesi ile birlikte siyasi hayatta yaşanan değişimin eğitim alanına da yansımış olan yapılan tespitler arasındadır. CHP, tek parti döneminde eğitim politikasını direkt parti politikası eşitlemiş ve eğitim konusundaki önerilerini parti politikası üzerinden biçimlendirmiştir. Çok partili döneme gelindiğinde ise eğitim politikası konusunda parti politikasından ayrı bir duruş sergilemek durumunda kalmıştır. Demokrasi ve demokratik söylemlerin ortaya çıkmaya başladığı dönemlerde, CHP parti programına bunu ilave etmek zorunda kalmıştır. DP ise eğitim politikasını daha çok ideolojik ve ahlâki konulardan meydana getirmiştir. Her ne kadar birbirinin muhalefeti gibi görünse de DP ve CHP’nin birbirinin takipçisi olduğu yazarın tespitleri arasındadır.

Kirez, (2008) tarafından hazırlanan “1960–1980 Yılları Arası Türkiye’de Tarih Ders Kitaplarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 1960’tan 1980’e dek tarih eğitiminin yeri ve sorunlarına dönük bulgular, tarih müfredat programları, tarih ders kitaplarında yardımcı materyaller açısından bulgular araştırılmıştır. 1960’tan 1980’e konular Kemalist çerçevede ele alınmıştır. İslâmiyet öncesi Türk devletlerinde konuların savaş ve siyaset ağırlıklı olduğu tespiti yapılmıştır. Ortaöğretimden yükseköğretime geçişte hazırlık yapan öğrenciler için, ders kitaplarının rehber olma özelliğine değinilmiştir. Ünitelerin, ezbere dönük olmayan, sebep-sonuç ilişkisi içinde verilmesi gerektiğine değinilmiştir. Dönemin ders kitaplarında ayrıntılı bir giriş yapılmaksızın direkt konuya giriş yapıldığı belirtilmiştir. Ders kitaplarının çoğunda ünite kısımlarında sorunlar olduğu ve ezbere dönük bir öğretim planlandığı tespit edilmiştir. Bilginin sade bir biçimde verilmesi gerektiği ve gereksiz ayrıntılardan kaçınılması gerektiği yazarın önerileri arasındadır. Ders kitaplarında kültür ve uygarlık konularına ve görsel öğelere yer verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Giorgetti ve Batır, (2008) tarafından hazırlanan “İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları” adlı makalede İnönü dönemi eğitim politikaları belgeler yoluyla araştırılmış ve dönemin eğitim anlayışı ve uygulamaları ortaya koyulmuştur. Dönemin hükümet politikaları, kanun ve yönetmelikler incelenmiştir. 1938–1950 arası göze çarpan en önemli uygulama Köy Enstitüleri olarak

belirlenmiştir. 1939–1945 arası II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri eğitime yansımış olmasına rağmen, yine de iyileştirmelere dönük atılımlar yapılmıştır. Öğretmenlerin özlük hakları iyileştirilmiş, üniversitelere özerklik verilmiş ve öğrenci ve öğretmenlerin sayılarında artış olduğu belirtilmiştir. 1945 sonrası, eğitimde demokratikleşmeye dönük atılımlar yapıldığı ortaya koyulan tespitlerdendir. Büyük ölçüde Atatürk devrimlerini ve eğitim anlayışını yansıtmaya devam eden bir dönem olarak nitelendirilmiştir. Çok partili döneme geçene kadar lâikliğin tavizsiz biçimde hâkim olduğu dönem olarak değerlendirilmiştir.

Şeker, (2000) tarafından hazırlanan “İnönü Dönemi Kültür Hayatı 1938–1950” adlı doktora tezinde, Atatürk dönemi kültür anlayışı, hümanist kültür anlayışının önde gelen kurumları, hümanist anlayışın tarih, dil ve edebiyata yansımaları ve basın-yayın organlarında hümanizm konuları araştırılmıştır. Atatürk'ün vefatı ile siyasi ve kültürel hayatta yeni bir döneme girilmiş, dönemin kültür politikaları kurum ve kuruluşlarıyla beraber Milli Şef otoritesinde çalışmaya başlamıştır. Milli Şef döneminde her ne kadar Atatürk döneminin anlayışı devam ettiriliyor görünse de aslında hümanizm eksenli kültür politikası uygulanmıştır. Eski Yunan ve Latin kaynaklı eserlerin çevrilmesi bu dönemde olmuştur. New Yunanilik akımının güçlendiği görüşü de yazarın tespitleri arasındadır. New Yunanilike göre hümanizm ve Türk kültürünün sentezi yapılmakta ve yeni bir kültür akımı ortaya koyulmaktadır. 1940'tan sonra şekillenen hümanizm merkezli kültür anlayışının üniversiteler, Halkevleri ve Köy Enstitüleri aracılığı ile toplumsal tabana işlenmek istendiği görüşü bir diğer tespittir. 1940–1950 yılları arası, Latin-Yunan medeniyetinin kaynaklarına inmeyi amaçlayan, hümanizm merkezli kültür anlayışının devlet politikası olarak kabul edildiği yorumu yapılmıştır.

Öztürk, (2008) tarafından hazırlanmış olan “Tek Parti Döneminde Eğitimde Devlet ve İdeolojinin Rolü” adlı yüksek lisans tezinde eğitim politikalarının belirlenmesi ve uygulanması aşamasında, siyasi erkin ideolojik tutumu üzerinde durulduğu belirtilmiştir. İdeolojinin ortaya çıkışı ve gelişimi, dil ve ideoloji, eğitim, devlet ve ideoloji, modern Türk eğitim sisteminin ideolojik temelleri araştırılan konulardandır. Türkiye Cumhuriyeti kurumsal, kültürel ve toplumsal yönleriyle Osmanlı'dan bağımsız olmadığı belirlenmiştir. Modernizmin ideolojik açıdan yeni bir yorumu olan ulus-devlet politikasının en somut örneği Tek Parti döneminde görüldüğü söylenmektedir. 1923–1946 yılları arası Türk eğitim tarihinde ideolojik dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olarak belirlenmiştir. Uluslaşma ve modernleşme çabalarında

eğitime önemli görev düştüğü, İşlm toplumundan modern topluma dönüşme aşamasında da eğitimin işlevsel bakımdan önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Tek Parti dönemi eğitim politikalarının da bu ekseninde belirlendiği ortaya koyulmuştur. Ortaya koyulan milliyetçilik ve yurttaşlık anlayışının, tarih ve kültür politikaları ile birlikte eğitim kurumları aracılığıyla benimsettirilmek istendiği yazar tarafından ortaya koyulmuştur.

zdağ, (2004) tarafından hazırlanan ‘‘Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilâli’’ adlı çalışmada 27 Mayıs 1960 Darbesi’nin nedenleri, DP iktidarına karşı gelen darbe yanlışı gruplar ve bunların ortaya çıkış nedenleri, Birinci Milli Birlik Komitesi yönetimi ele alınmıştır. Ordu-siyaset ilişkileri bakımından askeri müdahaleler aracılığıyla yönetime el koyulan ülkeler arasında Türkiye önemli bir yer tutmaktadır. Yazara göre ordunun darbe yapması tehlikesinden ötürü ordunun siyaset dışında kalması gerektiği düşüncesi doğru değildir ve ordunun siyaset dışında kalması da mümkün değildir. Orduların siyasete girme biçimi her ülkenin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı tarafından belirlenmektedir. Orduların dünyanın hiçbir yerinde, aksaksız işleyen ortamlara müdahale etmeyeceği görüşü yazar tarafından ortaya koyulan bir başka yorumdur.

Subaşı, (2011) tarafından yazılan ‘‘Türkiye’de Lâiklik ve Din Eğitimi: Reel Politik Gzerghlar’’ adlı makalede, cumhuriyet dönemi politikaları içinde, din eğitimi politikasının var olup olmadığı pragmatizm açısından araştırılmıştır. Radikal ya da liberal lâiklik açısından varılmak istenen hedef, din konusundaki belirsiz tavırla şekillenmektedir. Yazara göre, din reformu tamamlanmamıştır ve müdahale hakkı devletin elindedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde tarih eğitimi üzerine birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. 27 Mayıs 1960 Darbesi zerine de birçok araştırma yapılmış, darbenin siyasal yaşamdaki etkileri incelenmiştir. DP döneminin milli eğitim politikası, kültür politikası ve DP iktidarını darbeye götüren nedenler araştırma konusu olmakla birlikte, 27 Mayıs Darbesi’nin tarih eğitimi açısından ne gibi değişimlere neden olduğu hususunda doğrudan yapılmış bir çalışma mevcut değildir ve alandaki eksiklik olarak görülmektedir. 27 Mayısın tarih eğitimi üzerine yaptığı etki araştırılmış ve alandaki eksiklik tamamlanmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma alanı, veri toplama aracı ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

27 Mayıs 1960 darbesi ve tarih eğitimi adlı bu çalışmada yöntem olarak nitel yöntem kullanılmıştır.

3.1.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmada 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası, liselerde verilen tarih dersi çerçevesinde tarih eğitimi konu edinmiş ve darbenin tarih eğitimi üzerindeki etkisi resmi ideoloji kapsamında incelenmiştir. Sözü edilen dönemde Türkiye’de liselerde okutulan tarih kitapları ve ders kitaplarına ilave olarak okutulan kitaplar araştırmanın çekirdek kısmını oluşturmaktadır.

3.1.2. Evren

Araştırmada Atatürk dönemi, İsmet İnönü dönemi ve DP dönemi eğitim politikaları ve tarih eğitiminin değerlendirilmesi yapılmış ve ilgili kaynaklar tarandıktan sonra 27 Mayıs darbesinden sonra verilen tarih eğitiminin sorunları, ders kitapları ve ilave kitaplar kapsamında incelenmiştir.

3.1.3. Örneklem

Dönemin siyasal ve sosyal yapısını ortaya koyan kaynaklar incelenmiş, bu zaman zarfında okutulan ders kitapları analiz edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilecek olan kitaplar belirlenirken, ortaöğretimin her kademesinden örnek oluşturacak biçimde seçimler yapılmıştır. Örneklem belirlenirken ders kitaplarının muhtevası, kullanım süresi ve araştırmanın konusu ile olan ilişkisi ölçüt alınmıştır.

OKTAY, Emin, Tarih 4, 1952

OKTAY, Emin, Tarih 2, 1967

OKTAY, Emin, Tarih 3, 1969

MBK, Okullarda 27 Mayıs, 1962

T.C. Maarif Vekâleti Talim Terbiye Dairesi, TTKK S: 287, 1961

T:C: Maarif Vekâleti Talim Terbiye Dairesi, Lise Müfredat Programı, 1952

T.C. Maarif Vekâleti Talim Terbiye Dairesi, Lise Müfredat Programı, 1956

3.1.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya başlamadan önce alan taraması yapılmıştır. Daha sonra Türkiye’de tarih eğitiminin sorunlarını ele alan kaynaklara ve 27 Mayıs’tan önce ve hemen sonra ortaöğretimde okutulan tarih ders kitaplarına ve ilave kitaplara ulaşılmıştır. Siyasal yapıların ve iktidar değişikliklerinin tarih eğitimine doğrudan veya dolaylı biçimde etkisi olduğu göz önüne alınmış, siyasal yapı ve tarih eğitimi arasında ilişki kurularak kaynaklar incelemiştir. Ders kitaplarında konu ile ilgili bulgular analiz edilirken benzer çalışmalar da göz önüne alınmıştır.

3.1.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması ve Toplanması

Bu araştırmada lise tarih ders kitapları, tarih dersine ilave okutulan kitaplar, arşiv belgeleri, birinci elden kaynaklar toparlanmıştır. Elde edilen veriler analiz edilerek dönemin tarih eğitimi anlayışı ortaya koyulmuştur.

3.1.6. Verilerin Analizi

Konu ile ilgili kaynaklara ve dönemin ders kitapları, müfredat programları ve Talim Terbiye Kurulu Kararlarına ulaştıktan sonra araştırma için gerekli görülen bilgiler konu ile bağlantılı biçimde ele alınmıştır. Ulaşılan belge ve bilgiler, dönemin siyasal yapısı bağlamında ele alınarak incelenmiştir.

Araştırmanın güvenilir biçimde ilerlemesi için ders kitapları ve materyaller kıyaslanmış, kaynaklardaki konuların tutarlılık göstermesine dikkat edilmiştir. Değerlendirmeler yapılırken, yazarların etkisi, konuların değerlendirilme biçimleri doğrultusunda yorumlamalara gidilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin analizine dayalı olarak ortaya koyulan bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlar alt problemlerdeki sıraya göre verilmiştir.

4.1. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Eğitim ve Kültür Politikasının Genel Özelliklerine İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

Mustafa Kemal Atatürk dönemi eğitim ve kültür politikası yeni rejim ve yeni sistem çerçevesinde oluşturulmuştur. Eski rejimden kalma eğitim uygulamalarına olabildiğince son verilmeye çalışılmış ve eski sistem sık sık eleştiri konusu olmuştur. Eğitimde ikili uygulamalara son vermek amacıyla çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu bunun somut bir göstergesidir. Dönemin eğitim ve kültür politikası lâik, pozitivist, milliyetçi yönü ağır basan bir duruş sergilemektedir. Kültür politikası da eğitim politikası ile paralel seyretmiş ve “milliyetçilik” ögesi üzerinden bir biçimlendirilmeye gidilmiştir. Lâtin alfabesinin kabulü ile okuryazar sayısında artış gerçekleştirmek amacıyla Millet Mektepleri açılmıştır. Her yeni rejim kendi niteliklerini halka anlatmak ve benimsetmek amacıyla okuryazar sayısını artırmak zorundadır. Halka ulaşmanın bir yolu da okur-yazar sayısının önemidir.

4.2. İsmet İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikasının Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Eğitim ve Kültür Politikasından Farklarına İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

İsmet İnönü dönemi eğitim ve kültür politikası Atatürk dönemine birçok açıdan benzemesiyle beraber bazı farklılıklar göstermektedir. Atatürk döneminde genel eğitim ve kültür politikası milliyetçilik üzerinden biçimlenmiştir. İnönü döneminde ise milliyetçilik az da olsa korunmakla beraber Hümanizm odaklı eğitim ve kültür politikası benimsenmiştir. II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle beraber Hümanizm tüm dünya siyasetini etkilemiştir. İnönü döneminde Köy Enstitüleri'nin kurulması ve buralarda Hümanizmin etkili olması dikkat çekicidir. Her iki dönem benzerlikler yanında farklılıklar da barındırmaktadır. Milliyetçilik, lâiklik, halkçılık gibi Atatürk ilkeleri korunmakla beraber Hümanizm de dönemin eğitim ve kültür politikasında yer almıştır.

4.3. DP Dönemi Eğitim ve Kültür Politikalarını Atatürk ve İsmet İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikalarından Ayıran Niteliklere İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

DP dönemi eğitim ve kültür politikası, Atatürk ve İsmet İnönü dönemi ile teoride aynı olsa da pratikte oldukça farklıdır. Milliyetçilik ve Atatürk ilkelerinin takip edildiği söylene de uygulamada durum farklıdır. Tarih derslerinde Avrupa tarihinin öğretilmesi, İnkılap Tarihi dersinin süresinin azaltılması, milliyetçi tarih eğitiminden Hümanizme yönelindiğini göstermektedir. Özellikle din eğitimine serbestlik tanınması, Türkçe ezan uygulamasına son verilmesi, Osmanlıca kökenli kelimelerin tekrar kullanılmaya başlanması, Atatürk ve İnönü döneminden lâiklik açısından farklılıklar göstermektedir.

4.4. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden Sonra Kurulan Cemal Gürsel Hükümetinin Eğitim Politikasına İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

27 Mayıs darbesinden sonra Cemal Gürsel başbakanlığında kurulan 24 ve 25. hükümet, eğitim alanında birçok yeniliği hayata geçirmiştir. İlk olarak milliyetçilik ilkesine dönüş yapılmıştır. DP döneminde ders kitaplarına giren ve Atatürk ilkelerine ters düşen tüm konular kitaplardan çıkarılmıştır. Halk eğitimine önem verilmiş, okuryazar sayısının artması için girişimde bulunulmuştur. Eğitimde Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi'ne uygun politikalar esas alınmıştır. Din ve vicdan hürriyetine vurgu yapılmıştır. Öğretmenler ve tarih dersi aracılığıyla 27 Mayıs'ın öneminin anlatılmasına önem verilmiştir.

Din ve vicdan hürriyetine vurgu yapılması, DP döneminin dini alanda getirmiş olduğu rahatlığın, halk tarafından özlenmemesi için olduğu ileri sürülebilir. Eğitimde ulusal olmak esas alınmıştır. Eğitim konusu milli mesele olarak nitelenmiştir. 27 Mayıs'ı tanıtmak ve yaymak için özel çaba harcanmıştır. Darbenin kendisini anlatması ve halka mâl etmesi için eğitimin araç olması gerekmektedir.

4.5. 27 Mayıs 1960'tan Önce Kullanılan Tarih Ders Kitapları ile Darbeden Sonra Kullanılan Tarih Ders Kitapları Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

Her siyasal iktidarın eğitim alanında müdahalesi olduğu gibi 27 Mayıs'ı gerçekleştiren MBH'nin de eğitim ve özellikle tarih eğitimi alanında uygulamaları ve değişiklikleri olmuştur. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren kadro, darbeyi tanıtmak, darbenin ruhunu ve amaçlarını gençlere vermek maksadıyla tarih derslerini biçimlendirme yoluna

gitmiştir. İlk olarak DP döneminde ders kitaplarına ilave edilen demokrasi kavramı ve demokrasi hareketlerinin örnek verildiği konular kitaplardan çıkartılmıştır. DP döneminden ideolojik olarak farklılıklar gösteren uygulamalara gidilmiştir.

27 Mayıs İnkılâbını Tanıtma ve Yayma Komisyonu kurulmuş ve bu komisyon okullarda 27 Mayıs'ı anlatmak maksadıyla çalışmalar yapmıştır. Org. Cemal Gürsel'in darbe sabahı yaptığı konuşma ve Türk Gençliği'ne hitabesi derslerde okutulmuştur. 27 Mayıs, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı ile bir tutulmuştur. Ayrıca Okullarda 27 Mayıs isimli bir kitap hazırlanmıştır.

Tüm bu çalışmalar, darbenin gerekçeleri ile gençlere anlatılması ve 27 Mayıs'ın benimsetilmesi için yapılmıştır. MBH'ni gerçekleştiren kadro ve Org. Cemal Gürsel, Atatürk ve diğer kahramanlarla eş tutulmuş, sıkça 27 Mayıs'ın önemine atıf yapılmıştır. Darbe ile gerçekleşen iktidar değişikliği, topluma kendisini anlatmak ve haklılığını izah etmek durumundadır.

4.6. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden Sonra Tarih Eğitimi Alanında Farklılıklara İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra tarih eğitimi alanında değişikliğe gidilmiş ve darbenin amacı ve önemini anlatmak amacıyla müfredatta düzenlemeler yapılmıştır. DP döneminde uzaklaşılan milliyetçi duruşa tekrar dönülmüş ve Atatürk İlkelerine tekrar vurgu yapılmıştır. 27 Mayıs'ın tarihi bir dönüm noktası olduğu genç nesillere verilmeye çalışılmıştır. Kişi hak ve özgürlükleri ile din ve vicdan hürriyeti anayasa ile garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Eğitim ve tarih eğitimi alanında lâiklik ilkesine tekrar vurgu yapılmaya başlanmıştır. DP döneminde uygulanan politikalar sıkça eleştirilmiş ve dönemin olumsuzlukları üzerinden bilinç aşılarmaya gayret edilmiştir. Milli, manevi ve ulusal değerlere vurgu yapılmıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

5.1.1. Tarih Eğitiminin Amaçlarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Vatandaş yetiştirme araçlarından biri olarak kullanılan tarih eğitimi, misyon olarak okullara yüklenmiş ve tarih dersleri bu kapsamda işlenmiştir. Ortak ulus bilinci oluşturmak, ortak değerler çerçevesinde birliktelik meydana getirmek için tarih dersleri kullanılmıştır. Bu amaçla iktidarların, müfredat, okul ve tarih ders kitapları aracılığıyla bireylerin zihin dünyasına planlanmış bir tarih algısı ve misyonu yüklemesi, bireylerin vatandaşlık algılarını da şekillendirmiştir (Pamuk, Alabaş, 2008: 35).

Ersanlı, (1992: 11) tarihi, geçmişi algılama, olaylarıyla ve düşünce akımlarıyla bütünleştirerek kavrama, günümüzle ve gelecekle köprü kurmaya çalışmanın yolları olarak tanımlamıştır. Meriç'e göre (2012: 187) ise tarih, arkası hiç kesilmeyen bir araştırma ve karışık bir ilimdir. Bir tek tarih, bir tek tarihçi yoktur. Bu nedenle de bakış açıları ve imkânları çok geniştir. Tarih, bilim dalı haline gelmeden önce, sözlü aktarım halinde var olmaktadır. Bilim olmasından sonra ise, yaşanan zamana, tarihçinin algısına, ideolojik bakış açısına göre şekillenmektedir. Bundan dolayı tarihin sınırını çizmek kolay olmamaktadır (Yılmaz, 2006: 10). Bu yüzden, tarihten önce tarihçiyi incelemek gereklidir. Tarihçiden önce onun toplumsal ve tarihi çevresi incelenmelidir. Tarihçi, bu nedenle hem tarihin hem de toplumun ürünü sayılmaktadır (Carr, 2011: 97). Tarihin, geçmişle uğraşan kişilerin, belge ve delillere dayalı olarak kurmaya çalıştıkları bir imge olması (Yılmaz, 2006: 10), da tarihin yazımı aşamasında, tarihçinin ve tarihin yazıldığı dönemin etkisi altında kalamayacağını göstermektedir.

Safran (2006: 27), tarih dersi aracılığıyla, geçmiş ile ilgili birtakım bilgilerin ve inançların çocuklara verilmesinde, birkaç neden olduğunu ileri sürdüğünü söylemektedir. Bunlar genel olarak kültürel mirası aktarmak, ahlâki eğitim vermek ve yaşadığımız zamanı anlamaktır. Tarih öğretimine miras olarak bakıldığında, çocukların ait oldukları toplumun geçmişine saygı duymalarını sağlamak amaçlanmıştır. Bu toplum, dini nitelikli topluluk veya ulus-devlet de olabilmektedir. İçinde yaşanan toplumun geçmişine bir miras gözüyle bakılması ve bunun yeni nesillere aktarımının bu yolla yapılması, kültürel asimilasyonun da önüne geçilmesini sağlamaktadır.

Geçmiş hakkında birtakım bilgiler verilmesinin geleneksel bir nedeni de öğüt ve telkin yoluyla ahlâki değerlerin nesillere aktarılmasıdır. Böylece hem tarihi miras aktarılmış hem de ahlâki değerler içselleştirilmiş olmaktadır (Safran, 2006: 28). Tarih öğretimine, mirası korumanın ve ahlâki kuralları öğrenmenin dışından bakanlar ise tarihi, geçmişini bilerek bugünü anlamak olarak öne çıkarmışlardır.

Özbaran (2003: 29), ise tarihin birçok yönüyle güvenilir olmayan bir bilgi dalı olduğunu söylemekte fakat değişkenlik göstermesi, güvenilir olması ve parçacıklar halinde olması nedeniyle de değerli olduğunu savunmaktadır. Tarihin bu tip özelliklere sahip olması, beşeri görüntüyü doğru yansıtmakta ve kendimizi algılayabilmemiz için yalnızca geçmişini değil günümüzde olup biteni anlayabilmemiz için ve geleceğe dair sorularda yanıt bulmada yardım edebileceği için gerekli bir öğedir (Özbaran, 2003: 29). Tarih, aynı zamanda bir zihin inşa etme yöntemidir. Hegel'e göre zihin terbiyesi, yüksek ve değerli kafa yapıları tarih öğrenmekle mümkündür. Tarih öğrenmek, kişiye değer katmakta ve diğer insanlara göre statü atlatmaktadır.

Tarih eğitimi, bilimsel otoritelerin ilgi alanına girmemiş, tarihçi merkezi otoritenin propagandasını yaparak, yaşadığı dönemin değerlerine ve içerik zenginliğine sırt çevirerek, günümüz insanının ve öğrencilerinin beklentilerine cevap vermekten uzak kalmıştır. Doğal olarak dünyaca geçerli olan bir geçmiş ortaya çıkmamaktadır. Genellikle merkezi otoritenin öğrenciler ve öğretmenler adına yaptığı bir seçim olmaktadır. Öğrenciyi seçmece bilgi parçalarıyla bağlamak ve geçmişini değerlendirmesinde diğer yolları tıkamak tarih öğretiminde zararlı bir yaklaşımdır (Özbaran, 2003: 31–35). Ulus devletlerden meydana gelen bir dünyada ise tarih kitaplarının muhteviyatını ulusçu ideolojiler belirlemektedir fakat küreselleşmeye başlayan yenedünya düzeninde ulusçu tarih yazımı ve eğitimi kabul görmemektedir. Uluslar arasında ayrılıkçı ve ötekileştirmeye dönük tarih öğretiminden ziyade daha çok, köprüler kurmaya çalışan bir tarih öğretim biçimi makbul olacaktır.

Tarih genellikle ideolojik yönlendirme aracı olarak kullanılmış ve siyasal hedeflere alet edilmiştir. Türkiye'de 1980 askeri müdahalesinden sonra tarih öğretiminde hızlı bir biçimde bağnazlaşma görülmektedir. Bu bağnazlaştırma işinde farklı grupların etkisi görülür (Tekeli, 1994: 35). Tarih toplumsal yaşamın merkezinde, en etkili karar verici unsurlardan biri olarak hazır durmaya devam edecektir (Safran, 2008: 13). Tarih eğitimi üzerine yapılan eleştiriler ve düzeltme çabaları iki koldan olmaktadır. Bunlardan ilki tarihin içeriği üzerinde toplanmış, diğeri ise eğitim açısından

kuru ve sıkıcı olan öğretim biçimi üzerinde toplanmıştır. Tarih eğitiminin bu hale gelmesinde ise, resmi-tarih oldukça etkilidir (Tekeli, 1994: 35). Ulusal kimliklerin yaratılmasında tarih oldukça elverişli bir alandır. Ulusal önderler üzerinden tarihe mistik bir hava katılması dikkat çekmektedir. Ulusal önder aracılığı ile de ideolojik tavır topluma dayatılmaktadır. Her ne kadar hiçbir resmi tarih kendisinin ideolojik yönünü kabul etmese de, resmi tarih zaten tamamen ideolojiktir.

Resmi tarih ve resmi tarih üzerinden verilen tarih eğitimi, merkezi iktidarın dayattığı bir tarih öğretim biçimi olarak anlaşılmaktadır. Özellikle geçmişle olan bağ koparılmak istenmekte ve yakın geçmiş olumsuz olarak yansıtılmaktadır. Bu da mevcut iktidarı onaylama/onaylatma isteğinden doğmaktadır. Esas itibariyle de resmi tarih üzerinden yapılan tarih öğretiminde amaç (Bilgin, 1994: 120), etnik kimliği yüceltmek ve ön plana çıkartmaktır. Resmi tarihçilik ise, akademik tarih değerlerinin yerleştiği bir yerde, ortaya çıkartılan saptırılmış ve yönlendirilmiş bir yorumdur (Ortaylı, 1994: 46).

Tarih eğitimi, örgün eğitimde ders kitapları üzerinden verilmekte ve tarih bilinci ders kitaplarının muhtevası aracılığı ile verilmektedir. Tarih ders kitaplarının her bakımdan uygun olması, tarih eğitiminin de düzgün verilmesini sağlayacaktır. Siyasal merkezin tarih eğitiminden beklediği davranışlar, ders kitaplarının içeriğini şekillendirmektedir.

Ders kitapları üzerine yazılmış olan tezlerde, özellikle milliyetçilik vurgusu ve biz-öteki ayrımı yansıtılmıştır. Ders kitaplarının olumsuz yaklaşımları aktarmasında büyük etkisi olduğu görülmektedir (Özbaran, 2003: 41). Hükümetler tarafından bastırılan ders kitapları, hükümetin bakış açısını vermekte ve devlet propagandasını yapmaktadır. Ders kitapları devlet ideolojisini aktaran birer medya aracıdır. Kalıplaşmış düşünceler veya önyargılar da ders kitapları aracılığı ile topluma nakledilmektedir. Yani ders kitapları, bir fikri iyileştirebileceği gibi aksine kötüleştirebilmektedir (Koullapıs: 2011: 276). Tarih alanında, Osmanlı'da pozitivist aydınlar üzerinde etkisi olan Gustave Le Bon tarih eğitiminin ortak toplum psikolojisi yaratmak bakımından önemli olduğunu söylemiştir. Le Bon'un görüşlerinden etkilenme ise Cumhuriyet'in kurulması ile ortaya çıkmıştır. Genel anlamda Cumhuriyet dönemi tarih eğitimi anlayışı Le Bon'un fikirleri üzerinden şekillenmiştir (Şirin, 2011: 99).

5.1.2. 27 Mayıs Darbesinin Tarih Eğitimi Üzerine Etkisine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Siyasette, eğitim alanında ve askeri alanda söz sahibi olmuş pek çok kişinin altını çizdiği kavram “ordu-millet” kavramıdır. Her Türk asker doğar düşüncesi resmi tarih tezine de yansımış ve kullanılmıştır (Altınay, 2009: 1245). 1946’da çok partili yaşama geçilmesiyle resmi teze alternatif tarih anlayışı da siyasi alanda yer bulmuştur. DP, tarih söylemlerini CHP’nin 27 yıllık iktidarı üzerinden biçimlendirmiş ve özellikle Tek Parti döneminde yapılanların dillendirilmesi ve bu dönemin kötülenmesi bir anlayış biçimi olarak ön plana çıkmıştır. DP geçmişin bilgisini ön plana çıkarırken, faydacı bir yaklaşımla siyasal iktidarın meşruiyetini sağlamaya çalışmıştır.

DP, “Bugüncülük” anlayışı ile hareket ederken, resmi tarih anlayışını da bu minvalde sürdürmüştür. Bu anlayışın doğal sonucu olarak tepkisel bir tarihçilik ortaya çıkmış ve DP dönemi bilinçli vatandaş yetiştirme becerisinden uzaklaşmıştır. Tarih eğitimi siyasal alanda ve medyada biçimlenirken, tarih eğitiminde söz söylemesi gereken kişiler bu alandan uzak kalmıştır (Kirez, 2008: 44). DP iktidarda olduğu üç dönem boyunca tarih dersi müfredat programlarında değişiklik yapmış ve Türk tarih tezinden uzaklaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi dersi on beş günde bir saat verilmiştir (Maarif Vekâleti [MV], 1956). Lise I Tarih dersinde, Yunan Medeniyeti, Ege Bölgesi medeniyetleri, Atina üstünlüğü, Yunan-Pers mücadelesi ve Helenizm döneminin ağırlıklı olarak verilmesi tarih eğitiminin Hümanizm odaklı yapıldığını göstermektedir (MV, 1956: 14). Lise II Tarih dersinde de, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi on beş günde bir verilmiştir. Haftada iki saat verilen normal programda ise Avrupa ve Yakın Doğu tarihi, Doğu Roma İmparatorluğu, İslâm Tarihi, Büyük Müslüman Türk Devletleri, Türkiye Tarihi ve Osmanlı Tarihi ağırlıklı olarak gösterilmiştir (MV, 1960: 34). İslâm Tarihi ve Osmanlı Tarihi konularının haftada iki saat, İnkılâp Tarihi konularının ise on beş günde bir saat verilmiş olması DP dönemi tarih eğitiminin Türk tarih tezinden uzaklaştığını ve İslam anlayışının yerleştirilmeye çalışıldığını göstermektedir.

1950’li yıllarda DP iktidarı ile tarih ders kitaplarına demokrasi ile ilgili yaklaşık 15 sayfalık ilave yapılmış, demokrasi ve çoğulculuk tarih eğitimi içerisine entegre edilmeye çalışılmıştır. 1952’de hazırlanan ve Lise IV. sınıflarda okutulan tarih ders kitabında demokrasi hareketlerine yer verilmiş ve öğrencilerin zihin dünyasında demokrasi kavramı yeşertilmeye çalışılmıştır. İngiltere’de demokrasi mücadelesi,

Amerika demokrasi mücadelesi ve Fransa’da demokrasi hareketleri örnek verilmiştir (Oktay, 1952: 163).

27 Mayıs’ın ardından tarih eğitiminde darbe ile paralel değişimler meydana gelmiştir. İlk olarak tarih ders kitaplarında okutulan demokrasi kavramı ve demokrasi hareketleri konuları ders kitaplarından çıkarılmıştır.* Üniversite ve yüksek okullarda okutulan Türk İnkılâp Tarihi programına 27 Mayıs 1960’tan sonra ilave konular eklenmiştir. Bu ilave konuların hazırlanmasında Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü ile beraber Genel Kurmay Harp Dairesi’nin de çalışması dikkat çekmektedir. TTKB’nın 287 sayılı kararına göre 27 Mayıs Milli İnkılâp Hareketi’nin ek ders olarak okutulmasına karar verilmiştir (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB], 1961 Sayı: 287). TTKB’nın 287 sayılı kararı, 27 Mayıs darbesinin tarih eğitiminde ne derece etkili olduğunu göstermek açısından oldukça önemlidir. Özellikle ders programlarının hazırlanmasında harp tarihi uzmanları ve yüzbaşılardan görev almış olması da darbenin somut etkisine örnektir (TTKB, 1961 Sayı: 287).

Türk İnkılâp Tarihi programı 1960–1961 yılı için ek metin hazırlanmış ve ilk derste okutulmuştur. İlave metinde İnkılâp kavramına, Türk ordusunun inkılâplardaki rolüne I. Meşrutiyet’ten başlanarak yer verilmiştir. Milli mücadele ve Atatürk inkılâpları da önem verilen konular arasındadır. 27 Mayıs Milli Birlik Hareketi başlıklı konu şu şekilde anlatılmıştır:

“Türk inkılâplarının milleti yönettiği mesut gelişme yoluyla 1945’te demokrasi hayatına girilmiş 14 Mayıs 1950 seçimleriyle de demokratik iktidar değişmesi başarılmıştır. Demokrasinin 1954’ten sonra bozulmaya başladığı görülmüştür. Anayasa çiğnenmiş, hürriyetler kısılmış, azınlık şuuru körüklenmiş, aşırı partilikle vatandaşlar birbirlerine düşman duruma getirilmiş, hatta cami ve kahvehanelerine varıncaya kadar ayrılmış, bazı grupların silahlanma ve silahlandırılmasına göz yumulmuş, kardeş kavgalarına yol açılmıştır. DP iktidarı vaatlerini tutmamak, dini politikaya alet etmek, milleti aldatmak suretiyle gaflet, dalalet hatta ihanete kadar giden bir yola sapmıştır. Kısaca Milli Birlik tehlikeye düşürülmüştür. Bu şartlar altında 27 Mayıs Milli Birlik Hareketi, Milli mücadelede olduğu gibi vatanın bütünlüğü, milletin birliğini korumak için yapılmış bir harekettir. Bu bakımdan 27 Mayıs Milli Birlik Hareketi Atatürk inkılâplarının bir devamı ve sonucudur” (TTKB, 1961 Sayı:287).

---

* Emin Oktay tarafından hazırlanan 1952 basımlı Lise IV. Sınıf tarih ders kitabınının 163–179 nolu sayfaları Avrupa’da demokrasi hareketlerini içerdiğinden kitaptan çıkarılmıştır.

MBH, hareketi gerçekleştirenler tarafından Atatürk İnkılâpları'nın devamı olarak tanımlanmıştır. Milli birlik ve beraberliğe vurgu yapılmış, DP'nin milli birlik ve bütünlüğü bozduğu, halkı böldüğü dile getirilmiştir. MBH'yi doğuran sebepler, tarih dersi içerisinde okutulmuş ve fikri sebepler önemle ortaya koyulmuştur. Tarih derslerinde ilave olarak okutulan MBH'nin nedenleri şöyle anlatılmıştır:

1. Kitle eğitiminin güdümlü yavaşlatılması ve gevşetilmesi
2. Dini politikaya sokmak ve kötüye kullanmak
3. Eski yazı öğretimine göz yummak gericiliği desteklemek
4. Fikir ve vicdan hürriyetine baskı
5. Aydın çevreye ve kültüre yüz çevirme
6. Üniversite muhtariyetine baskı
7. Besleme basın, basın hürriyetinin kısaltılması
8. Atatürk'e ve Türk İnkılâplarına ihanet
9. Aşırı partacılığın kötüye kullanılması
10. Yalan yayımla kendi kendilerine aldatmaları
11. Milli gelirin ve dış yardımların partacilerin eline geçirilmesi ve yolsuzluklar
12. Anayasa ve demokratik düzene aykırı devlet idaresi
13. Antidemokratik konular" (TTKB 1961, Sayı: 287).

MBH'nin fikri nedenleri arasında tarih eğitimi açısından, Atatürk ve Türk inkılâplarına ihanet maddesi dikkat çekmektedir. DP iktidarının tarih eğitimi aracılığıyla Atatürk ve Türk inkılâplarına ihanet ettiği ve Atatürk ilkelerinden taviz verdiği belirtilmiştir. 27 Mayıs hareketi Atatürk inkılâplarının devamı olarak nitelendirilmiştir.

Türk İnkılâp Tarihi programına ilave edilen 27 Mayıs darbesi ile ilgili olan ek metne Org. Cemal Gürsel'in darbe sabahı Ankara radyosunda yaptığı konuşmanın muhtevası eklenmiştir. Cemal Gürsel Türk milletine hitabında, DP'nin hırslı politikalarının ülke içinde tehdit halini aldığını anlatmış, hükümet idaresini niçin ele aldıklarını ayrıntılı olarak açıklamıştır. Gürsel, diktatörlük hevesinde olmadığını dürüst ve temiz bir nizam için çalıştıklarını belirtmiştir.

Tarih derslerine ilave olarak verilen metinde Org. Cemal Gürsel 4 Haziran 1960 Cumartesi günü Milli Müdafaa Vekâleti'nde subay ve astsubaylara şöyle seslenmiştir:

“ Arkadaşlar,

Tarihte bir ordunun bütün kitleleriyle bir kumandana bu derece bağlı olduğu görülmemiştir. Bu yalnız büyük muharebeler kazanan, büyük hadiselerin, harp hadiselerinin kahramanı olan muayyen kumandanlara nasip olmuştur. Ben bir meydan muharebesi kazanmak saadetine nail olmadan sizlerin bu kadar güveninize mazhar olduğum için kendimi bahtiyar addediyorum” (TTKB, 1961 Sayı: 287). Gürsel'in nutkunun girişinden de anlaşıldığı gibi 27 Mayıs 1960 Darbesi büyük bir muharebeye benzetilmiş ve Cemal Gürsel de Mustafa Kemal Atatürk ile özdeşleştirilmiştir. Ordunun önemine dikkat çekilmiş ve MBK'nin vazifesine vurgu yapılmıştır. Gürsel, memleketi mesuliyet hissinden uzak, hırsla dolu insanların eline düşürmemeyi amaçlamıştır.

İnkılâp Tarihi programına 27 Mayıs 1960'tan sonra ilave edilen kısımda Org. Cemal Gürsel'in Türk gençliğine hitabesi bulunmaktadır. 27 Mayıs darbesinden sonra tarih eğitimine ilave edilen gençliğe hitabe, Atatürk'ün gençliğe hitabesini anımsatmaktadır. Gürsel, gençliğe hitabesinde Türk Gençliği'ne şöyle seslenmiştir:

“Sizleri temsilen bir heyet bana Ankara'da bulunan binlerce gencin asil ve necip kanlarıyla boyayıp süsledikleri bir bayrak hediye ettiler. Ben bunu yalnız Ankara gençliğinin değil bütün Türk Gençliği'nin kanını, ruhunu ve imanını taşıyan mukaddes bir emanet olarak kabul ediyorum” (TTKB, 1961 Sayı: 287). 27 Org. Cemal Gürsel Gençliğe Hitabe'sinde, gençliğin dinamizmine, cesaretine ve Türk bayrağına olan sadakatine vurgu yapmıştır. Tarih eğitimi aracılığıyla nesillerin tarih bilinci şekillenirken hak, adalet, millet iradesi, ahlâk, fazilet ve hürriyet kavramlarına vurgu yapılmıştır. Yine Gürsel, gençliğe seslenirken DP'nin partililik yapıp milleti böldüğünü dile getirmiştir. DP'nin bu olumsuz faaliyetlerinden örneklerle gençlere birlik ve beraberlik çağrısı yapmıştır.

Org. Cemal Gürsel Gençliğe Hitabe'sinde Türk Gençliği'ne yol göstermiş ve şöyle seslenmiştir:

“Çok Aziz Çocuklarım,

Şunu iyi bilelim ki en büyük derdimiz ızdırabımız cehaletimizdir. Garp âlemi fezanın sonsuz derinliklerine doğru sefere hazırlanırken bizler hangi noktadayız? Bunu hepimiz iyi biliyoruz. Asırların ihmalinin neticesi olan bu hali en kısa zamanda

değiştirmek için ilme sarılmak ve onu en yüksek kemaliyle iktisap etmek lazımdır. Bu en mühim en mukaddes vazifemizdir. Büyük Atatürk “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” buyurmuşlardır. Mutlak bir hakikat olan bu vecizeyi bütün gençlerin ve hepimizin bir an olsun aklımızdan çıkarmamamız lazımdır. Hürriyetin olduğu kadar, ilimsiz kalan muhit de bir mezar olarak karanlığından kurtulamaz. Ve üzerinde titrediğimiz, uğrunda can verdiğimiz hak ve hürriyet mefhumları da tam şümüliyle ancak ilim yoluyla idrak edilebilir” (T.C. MV TTKK 1961 Sayı: 287). Tarih eğitimi üzerinden Türk Gençliği’ne ilim ve irfan ölçüt alınarak yol gösterilmiş cehaletin büyük tehlike olduğu vurgulanmıştır. İlimsiz ve mefkûresiz bir toplumun felaketlerle karşılaşmasının gayet tabi olacağı vurgusu yapılmıştır. Gürsel, gençliğe yaptığı bu çağrıda Atatürk’ün “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözüne dikkat çekmiştir. Medeniyete ancak çok çalışmakla ulaşılacağını vurgulamış ve eğitimde uzak hedefler tarih dersi aracılığı ile gösterilmiştir.

27 Mayıs darbesinin ardından 27 Mayıs İnkılâbını Yayma ve Tanıtma Komisyonu tarafından tarih eğitimine yön vermek amacıyla “Okullarda 27 Mayıs” adlı bir kitap hazırlanmıştır. 27 Mayıs’ın amacı ve önemini tanıtma konusunda göz önünde bulundurulacak hususlara baktığımız zaman Türk tarihinin ışığı altında Türk milletinin karşı karşıya kaldığı felaketlerden yola çıkılarak tarih eğitimine yön verilmiştir. 27 Mayıs’ın yenileşme hareketi olduğuna dikkat çekilmiş, Türk tarihinin önemi ve yenileşme hareketleri şöyle anlatılmıştır:

“Türk tarihinin ışığı altında devlet hayatımızın eleştirilmesi suretiyle Türk milletinin tarihte her hal ve şartlar altında felaketlerden sıyrılıp selamete erdiğini gösteren örnekler, olaylar ve oluşlar. Her yönden yenileşmek için milletin gösterdiği çabalar (1825, 1839, 1876, 1908, 1920, 1950, 1960 tarihlerindeki olaylar)”(MBK 1960: 1).

“k. Milletın kaderini teşkil eden Türk büyükleri arasında Atatürk ve Atatürkçülük ruhu (diğer büyük devlet adamlarımız arasında kendine has olan değerleriyle Atatürk’ü belirtmek bunu diğer değerleri küçülterek değil bütün heybetleriyle onları ortaya getirirken Atatürk’ün onlardan daha ileri, daha yeni ve daha yüksek olan meziyetlerini belirtmek suretiyle yapmayı esas tutmalıdır)” (MBK 1960: 1). Tarih eğitimi açısından baktığımız zaman, tarih bilinci oluşturmada devlet büyüklerinin önemine dikkat çekilmiş ve Atatürk dönemine ayrıca vurgu yapılmıştır. Buradan da

anlaşılmaktadır ki 27 Mayıs'ın amacı DP döneminde oldukça uzaklaşılan Atatürkçülük ve Kemalizm anlayışına geri dönmektir.

s. Eğitim ve öğretimde geri hareketler

t. Milli Birlik hareketi ve 27 Mayıs Ak devrimi

u. Milli Birlik ve sosyal dayanışma

v. Ak devrim karşısında vatandaşa düşen yeni ve tarihi vazife” (MBK 1960: 2). 27 Mayıs'ın okullarda anlatılmasında dikkat edilecek olan bu diğer hususlara baktığımız zaman eğitim ve öğretimdeki gerilemeye dikkat çekilmiş, 27 Mayıs darbesi bir devrim olarak nitelendirilmiştir. Milli birlik ve dayanışmaya dikkat edilmesi de DP döneminin ayırıcı özelliğine dolaylı vurgu yapılmasıdır. Ak devrim olarak nitelendirilen 27 Mayıs hareketle vatandaşa önemli görevler düştüğü vurgulanmış ve sadece okullarda olmamak üzere vatandaşa da tarih bilinci verilmesi amaçlanmıştır.

“Bu davada esas ruh, gençliğimizin Atatürkçü zihniyetiyle bütün felaketleri zamanında görüp can pahasına önleme veya yok etme yoluna atılması, Atatürkçü ruhun ebediyen yaşatılması fikrinin hâkim olmasını sağlamaktır” (MBK, 1961: 6). “Vatanseverlik ruhunu körpe dimağlara yerleştirmek ve bu imanla çocuklarımız idealize etmek için tarihimiz, dünya tarihlerine örnek olacak kadar zengindir. Mete'ler, Attila'lar, Alparslan'lar, Osman Gazi'ler, Fatih, Yavuz, Kanuni'ler, Atatürk, İnönü ve adı yüzbinleri, milyonları aşan adsız kahramanlar, Şehit Kalmazlar, gaziler hepimizin gönlünde ve fikrinde yaşayan, aynı zamanda bütün dünyaya örnek olan atalarımız değil midir? Milli Birlik, Gürsel de onların bir cemali değil mi? Bu millete iman ve güvenimiz bunlara bağlı değil mi?” (MBK, 1960: 6).

Tarih eğitimi yapılırken tarihi şahsiyetler, kahramanlar örneklendirilmiş, yüksek bir milli duygu aşılarmaya çalışılmıştır. Atatürkçü gençlik hedeflenmiş, partizanlık ve bölücülüğün tehlikesine dikkat çekilmiştir. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren kadronun kendini vatana ve millete adadığı vurgusu mevcuttur. Yeni tarihi kahramanlar yaratılıp öğrencinin milli duygusunu yükseltmek hedeflenmiştir.

Tarih eğitimi açısından geçmişten dersler çıkarmak ve yapılan yanlışları tekrarlamamak amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleşmesi için Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan tarihi hatalar ve yanlışlar örnek verilmiştir. Osmanlı'nın gerileme nedenleri şöyle anlatılmıştır:

“XVI’nci Asırdan sonra özelliklerini kaybederek gerilemiş, ikinci sınıf bir devlet olmuş, müspet ilimlerden, eski zihniyete bağlı kalması dolayısıyla faydalanamamış, diğer milletlerin gelişme ve yükselme düzenini görememiş, bu suretle sarsılan dış güven ve iç düzendeki hak ve vazife bağlantılarında gevşemeler yaratmış, milletin felaketlerden felaketsürüklenmesine yok olmasına sebep olmuştur. Hiçbir şey aldırış etmeden keyfi idareleriyle kendilerini iş başında Tanrının gölgesi, Peygamberin vekili olarak görenler, fertlerin yaşama hak ve hürriyetlerinin yok olmasını, içte ve dışta düzenin bozulmasını hiçe saydılar. Milleti, milli mefkûre, milli iman, milli irade, müspet ilim ve dünya görüşünden yoksun bıraktılar” (MBK, 1961: 10). Yöneticilerin dini yönüne vurgu yapılmış ve bir nevi DP ile benzerliği ortaya koyulmuştur. DP iktidarının dini alanda serbestlik sağlaması ve okullarda din derslerinin seçmeli olarak verilmesi örnek verilebilir. Osmanlı ve DP çöküşünün tarih eğitimi açısından benzer nedenlerle benzer sonuçları yaşadığı anlatılmak istenmektedir. Mithat Cemal Kuntay’ın “Cumhuriyet” adlı şiirinin ders kitabına eklenmiş olması ise milli irade ve milli bilinç oluşturmak açısından önemlidir.

Gelecek nesillerin istikbalinin önemine dikkat çekilmiş, milli ve manevi değerlerin öğrenciye verilmesi amaçlanmıştır. Milli iradenin temsiliyeti için 27 Mayıs’ın yapıldığı anlatılmıştır. Milli iradeye sahip çıkmanın yöntemi olarak sokak gösterileri yapmak bir nevi tavsiye edilmiştir. Aşağıdaki paragraf bunu ortaya koymaktadır.

“Zamanımız Üniversite Gençliği ve Ata’sının güvenine layık olduğunu 28 Nisan–27 Mayıs arasında İstanbul ve Ankara Olaylarını yapmakla Atatürkçülüğünü ispatlamıştır” (MBK, 1961: 14). Bu söylem, Atatürkçülüğü korumanın yolunun protesto yapmak olduğunu vurgulamaktadır. Atatürk üzerinden tarih bilinci verilmeye çalışılırken protesto ve gösteri hakkına dolaylı olarak vurgu yapılmıştır.

27 Mayıs Misak-ı Milli’ye benzetilerek siyasi iktidara karşı yapılan hamlenin tüm milletçe yapıldığı söylenmektedir. TSK Türk milleti adına ve milletçe 27 Mayıs’ı gerçekleştirdiği görüşü şu şekilde anlatılmıştır:

“Büyük Atatürk tarafından yaratılmış olan devrimlerin çiğnenmesine karşı, Misak-ı Milli ruhunun bir şahlanması olarak kabul etmek lazım gelir. İçte ve dışta akıl, vicdan ve şnsaf sahibi herkes gördü ve idrak etti ki, 27 Mayıs bütün milletçe tasvip görmüş olan zulme, istibdada, kara düşünceye ve demokratik hukuk nizamını

parçalamak isteyen bir tutuşa, hak hukuk dışı mesuliyet hissinden yoksun siyasi bir iktidara karşı meşru bir ayaklanmadır. İşte 27 Mayıs'ın ilk hızı ve gerçek kalkınmanın ülküsü budur. Bu ülkü “Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusa Aittir” ilkesine ve aynı zamanda “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” insancıl prensibine dayalıdır (MBK, 1961: 40). Atatürk devrimlerinden uzaklaşma ve onları hiçe sayma görülmüş, siyasal iktidarın millet adına fakat milli iradenin gerekliliğine uymayan yönetim biçimine vurgu yapılarak 27 Mayıs'ın neden yapıldığı tarih dersleri aracılığı ile anlatılmıştır. 27 Mayıs özgürlük demokrasi mücadelesi olarak tanıtılırken, demokrasi ve millet iradesi gibi kavramlar dönemin tarih eğitimi içerisinde yer almıştır. Tarihi karakterler ve askeri müdahaleyi gerçekleştiren askerler özdeşleştirilmiştir, MBK üyelerine tarihi özellik atfedilmiştir. Böylece yepyeni bir tarih bilinci ortaya çıkartmak amaçlanmış, 27 Mayıs ideolojik aygıt olarak kullanılmıştır.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulayıcılara Öneriler

27 Mayıs 1960 Darbesi ile ilgili yapılacak olan araştırmalar, 27 Mayıs hükümetinin eğitim politikaları ile ilgili olabilir. Bu konuda yapılacak olan çalışma araştırmamızın eksik kısmını tamamlamak bakımından önemli olacaktır. 27 Mayıs ve eğitim konusu da, darbe ve eğitim ilişkisini ortaya koyacaktır.

5.2.2. Araştırmacılara Öneriler

Bir çalışmanın ortaya koyulması esnasında araştırmacılar araştırma konusunu belirlemeden önce ortaya koymak istedikleri çalışma için detaylı bir ön çalışma gerçekleştirmelidir. Araştırma konusunun alanyazında mevcut olup olmadığı incelenmeli ve ona göre çalışmaya başlanmalıdır. Nitel ve nicel araştırma konusunun her birisi kendi içinde farklı aşamalardan geçer. Çalışmamızın nitel araştırma kapsamına girmesi önerilerimizin bu çerçevede olmasını belirlemiştir. Nitel özellikli araştırmada ilk elden kaynakların önemi haizdir. İlk elden kaynaklara mümkün olduğunca çokça ulaşılması araştırmanın seyrini belirler. İlk elden kaynaklar tarandıktan sonra ikinci elden kaynaklara geçilmelidir. Araştırma sürecinin de gereğinden uzun tutulması, araştırmanın odak noktasından uzaklaşmaya neden olmaktadır. Araştırma, yeterli süre içerisinde tamamlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahmad, F. (2010). Bir kimlik peşinde Türkiye. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Ahmad, F. (1994). Modern Türkiye'nin oluşumu. İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Acar, M. (2012). Hasan Âli Yücel'in Türk eğitim ve kültür hayatına katkılarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Afetinan, A. (1998). Atatürk'ten yazdıklarım. İstanbul: Yenigün Basın Yayıncılık
- Akça, N. (2007). Demokrat Parti İktidarından 1980 İhtilaline Eğitim Politikaları ve Bu politikaların tarih Ders Kitaplarına Yansımaları. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Akın, F. (2004). Türkiye'de Çok partili dizgeye geçiş sürecinde Demokrat Particumhuriyet halk partisi ilişkileri (1946–1947). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Akman, Ş.T. (2011). Türk tarih tezi bağlamında erken cumhuriyet dönemi resmi tarih yazımının ideolojik ve politik karakteri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- Akyol, T. (2010). 27 Mayıs ve CHP. Milliyet Gazetesi 23 Temmuz 2010
- Akyüz, Y. (1997). Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997'ye). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları
- Albayrak, M. (2004). Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946–1960). Ankara: Phoenix Yayıncılık
- Altınay, A. (2009). Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Dönemler ve Zihniyetler Cilt:9 “Tabulaşan ordu yok sayılan militarizm-Türkiye’de metodolojik militarizm üzerine notlar” İstanbul: İletişim Yayınları
- Aslan, E. (2011). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları 1994 Buca Sempozyumu “Devrim Tarihi Ders Kitapları”. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Atay, F.R. (2004). Çankaya. İstanbul: Pozitif Yayınları
- Ateş, T. (2010). Türk devrim tarihi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları

- Aydemir, Ş. S. (1985). Tek adam. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Aydemir, Ş. S. (1993). İkinci adam. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Aytaç, K. (1984). Gazi Mustafa Kemal Atatürk eğitim politikası üzerine konuşmalar. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Başgil, A. F. (2011). 27 Mayıs ihtilali ve sebepleri. İstanbul: Yağmur Yayınları
- Batır, B., Giorgetti M. F. (2008). İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde eğitim politikası. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, (13–14), 27–51
- Baykara, T. (2011). Türk kültürü. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Berkes, N. (1982). Atatürk ve devrimler. İstanbul: Adam Yayıncılık
- Bilgin, N. (1994). Tarih Öğretimi Ve Ders Kitapları Buca Sempozyumu "Kimlik arayışı olarak resmi tarih". İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Burçak, R. S. (1988). Türkiye'de askeri müdahalelerin düşündürdükleri. Ankara: Basın Yayın Yüksekokulu Matbaası
- Carr, E. H. (2005). Tarih nedir?. İstanbul: İletişim Yayınları
- Copeaux, E. (2006). Türk tarih tezinden Türk-İslam sentezine ders kitaplarında (1931–1993. İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Çambel, H. C. (2011). Makaleler hatıralar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Çıkar, M.(1998). *Hasan Âli Yücel-Türk Kültür Reformu*. Ankara: Türkiye İş Bankası
- Çongur, R. (1987). Büyük Türk milliyetçisi Tevfik İleri. Ankara: Gaye Matbaacılık
- Demir, Ş. (2011). Düello Menderes ve İnönü Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne olaylar. İstanbul: Timaş Yayıncılık
- Demirtaş, F. (2010). Hasan Âli Yücel'in eğitim anlayışında din. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dervişoğlu, F. M. (2010). Nuri Demirağ Türkiye'nin havacılık efsanesi. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Dervişoğlu, F. M. (2015). Türk tarih düşüncesinin modernleşmesi. İstanbul: Ötüken Neşriyat

- Dinç, S. (2008a). Cumhuriyet dönemi eğitim tarihinde II. milli eğitim şûrası ve uygulamaları (15–21 Şubat 1943). Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Atatürk Araştırmaları, Adana.
- Dinç, S. (2008b). Cumhuriyet dönemi eğitim tarihimizde III. milli eğitim şûrası ve uygulamaları (2- 10 Aralık 1946). Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Atatürk Araştırmaları, Adana.
- Dinç, S. (2008c). Cumhuriyet dönemi eğitim tarihinde IV. milli eğitim şûrası (22–31 Ağustos 1949). Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Atatürk Araştırmaları, Adana.
- Dinç, S. (2008). *Cumhuriyet dönemi eğitim tarihinde V. milli eğitim şûrası ve uygulamaları (5–14 Şubat 1953)*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Atatürk Araştırmaları, Adana.
- Dursun, D. (2001). 27 Mayıs darbesi hatıralar gözlemler düşünceler. İstanbul: Şehir Yayınları
- Eliçin, E. T. (2007). Kemalist devrim ideolojisi. İstanbul: Güncel Yayıncılık
- Erözden, O. (2008). Ulus-Devlet. İstanbul: On iki Levha Yayıncılık
- Ersanlı, B. (1992). İktidar ve tarih Türkiye’de resmi tarih tezinin oluşumu. İstanbul: Afa Yayıncılık
- Ersanlı, B. (2003). Modern Türkiye’de siyasi düşünce-milliyetçilik Cilt: 4 “Bir Aidiyet Fermanı: Türk Tarih Tezi” İstanbul: İletişim Yayınları
- Eriş, S. (2006). 1961–1987 yılları arasında gerçekleştirilen milli eğitim şûraları ve alınan kararların uygulamaları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güngör, E. (2007). Dünden bugünden tarih-kültür ve milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Hegel, G. W. F. (2003). Tarihte akıl. İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- İkinci Türk Tarih Kurultayı, (1943). İkinci Türk tarih kongresi. İstanbul: Kenan Matbaası
- Kaplan, İ. (2003). Modern Türkiye’de siyasi düşünce-milliyetçilik “Milli Eğitim İdeolojisi” C: 4 S: 788–810, İstanbul: İletişim Yayınları

- Karpat, H. K. (2012). Türk demokrasi tarihi sosyal, kültürel, ekonomik temeller. İstanbul: Timaş Yayıncılık
- Karal, E. Z. (1960). 27 Mayıs inkılâbının sebepleri ve oluşu. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- Kerimoğlu, Z. (2006). 1946–1960 arası uygulanan eğitim politikaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kerimoğlu, H. T.(2010). Köy enstitülerine giden yolda birinci maarif şûrası, Dokuz Eylül Üniversitesi
- Kışlalı, A. T. (2001). Kemalizm lâiklik ve demokrasi. Ankara: İmge Kitabevi
- Kılıç, E. (2008). Demokrat parti dönemi milli eğitimi politikası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kirez, A. (2008). 1960–1980 yılları arası Türkiye’de tarih ders kitaplarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kocatürk, U. (1999). Atatürk’ün fikir ve düşünceleri. Ankara: Semih Ofset
- Koçak, C. (1996). Türkiye’de milli şef dönemi. İstanbul: İletişim Yayınları
- Koçak, C. (2010). 27 Mayıs bakanlar kurulu tutanakları. C: 2, İstanbul: YKY
- Korlaelçi, M. (1986). Pozitivizmin Türkiye’ye girişi. İstanbul: İnsan Yayınları
- Koullapıs, L. G. (2011). Tarih Öğretimi Ve Ders Kitapları, “Türkiye’de tarih ders kitapları ve UNESCO’nun önerileri”, (S: 273–277). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Köremez, B. (2005). Demokrat parti dönemi liselerde tarih eğitimi üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Lewis, B. (2007). Modern Türkiye’nin doğuşu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- M.B. K. 27 Mayıs İnkılâbını Tanıtma ve Yayma Komisyonu (1962). Okullarda 27 mayıs. Ankara.....
- Mardin, Ş. (1986). Din ve ideoloji. İstanbul: İletişim Yayınları

- Mazıcı, N. (2011). Tek parti dönemi. İstanbul: Pozitif Yayıncılık
- Mazıcı, N. (2002). Modern Türkiye’de siyasi düşünce-kemalizm. “27 Mayıs Kemalizm’in Restorasyonu mu?”C:2 (S: 555–557). İstanbul: İletişim Yayınları
- MEB, (1957). VI. milli eğitim şûrası. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
<http://ttkb.meb.gov.tr/www/surular/dosya/12>
- Meriç, Ü. (2012). Işık batıdan da gelir. İstanbul: Timaş Yayıncılık
- Neumann, C. K. (2011). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları “Tarihin yararı ve zararı olarak Türk kimliği: bir akademik deneme” (s: 98-106). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Oktay, E. (1967). *Tarih II*. İstanbul: Atlas Yayınevi
- Oktay, E. (1969). *Tarih III*. İstanbul: Atlas Yayınevi
- Oktay, E. (1952). *Tarih IV*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Ortaylı, İ. (1994). Tarih Öğretimi Ve Ders Kitapları Buca Sempozyumu “Tarih öğretimi için yazılacak kitaba ilişkin sorunlar” . (s: 43-51). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Ortaylı, İ. (2005). Gelenekten geleceğe. İstanbul: Ufuk Kitapları
- Öğün, S. S. (2000). Mukayeseli sosyal teori ve tarih bağlamında milliyetçilik. İstanbul: Alfa Yayınları
- Özbaran, S. (2003). Gündümlü tarih. İstanbul: Cem Yayınevi
- Özdağ, Ü. (2004). Menderes döneminde ordu-siyaset ilişkileri ve 27 mayıs ihtilali. İstanbul: Boyut Matbaacılık
- Pamuk, A., Alabaş, R. (2008). 21. Yüzyılda Kimlik Vatandaşlık Ve Tarih Eğitimi “Tarih eğitimi ve vatandaşlık algısı: Trabzon örneği” (s: 23–35). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi
- Rauter, E. A. (2011). Düzene uygun kafalar nasıl oluşturulur. İstanbul: Kaldıraç Yayınevi
- Safa, P. (1999). Din-inkılâp-irtica. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Safa, P. (1988). Türk inkılâbına bakışlar. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi

- Safran, M., Dilek, D. (2008). 21. yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi
- Safran, M. (2006). Tarih eğitimi makale ve bildiriler. Ankara: Gazi Kitabevi
- Sandıkçı, S. P. (2006). Türkiye’de askeri ihtilallerin Türk siyasetine yansıması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü, Gebze.
- Saray, M., Tosun, H. (2000). İlk ve ortaöğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi: mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Divan Yayıncılık
- Shaw, S., Shaw E. K. (2010). Osmanlı imparatorluğu ve modern Türkiye. İstanbul: E Yayınları
- Subaşı, N. (2011). Türkiye’de lâiklik ve din Eğitimi: Reel politik güzergâhlar. Dem Dergi, 2, 6.
- Şeker, K. (2000). İnönü dönemi kültür hayatı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Taslaman, C. (2011). Küreselleşme sürecinde Türkiye’de islâm. İstanbul: İstanbul Yayınevi
- T.C. Başbakanlık. (1960). Ak devrim. Ankara: Başbakanlık Devlet Basımevi
- T.C. Maarif Vekâleti. (1934). Tarih dersi lise müfredat programı 1952. Ankara: Devlet Matbaası
- T.C. Maarif Vekâleti. (1956). Tarih dersi lise müfredat programı 1956. Ankara: Maarif Basımevi
- T.C. Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi (1960). Talim terbiye kurulu kararı Sayı:223. Ankara
- T.C. Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi (1961). Talim terbiye kurulu kararı Sayı: 287. Ankara
- Tekeli, İ. (1995). Tarih bilinci ve gençlik. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Torun, E. (1996). Atatürk döneminde tek parti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

- Tunçay, M. (1981). Türkiye Cumhuriyeti'nde tek parti yönetiminin kurulması. Ankara: Yurt Yayınları
- Turan, Ş. (2010). Atatürk'ün düşünce yapısını etkileyen olaylar, düşünürler, kitaplar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Turan, Ş. (1999). Türk devrim tarihi çağdaşlık yolunda yeni Türkiye. Ankara: Bilgi Yayınevi
- .....(1930). Türk tarihinin ana hatları Kemalist yönetimin resmi tarih tezi. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Üzen, İ. (1998). 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve demokrasi eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Yalçın, S., Turan, M., Ekincikle, M., Aksoy, İ., Gedikli, Ş. (2005). Türk inkılâp tarihi ve Atatürk ilkeleri. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Yetkin, Ç. (1983). Türkiye'de tek parti yönetimi. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Yılmaz, M. (2005). Modern Türkiye'de siyasi düşünce-islamcılık. “ Darbeler ve islâmcılık” Cilt: 6 S:632–639, İstanbul: İletişim Yayınları
- Yılmaz, M. (2006). 1938–1960 yıllarında Türkiye'de kullanılan tarih öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zürcher, E. J. (2005). Modernleşen Türkiye'nin tarihi. İstanbul: İletişim Yayıncılık

GAZETELER

- T.C. Resmi Gazete, 1960: S:10540
- T.C. Resmi Gazete- 1 Temmuz 1960
- Zafer Gazetesi - 15 Ağustos 1950
- Milliyet Gazetesi- 23 Temmuz 2010
- Hürriyet Gazetesi- 27 Mayıs 1960

ÖZGEÇMİŞ

Emine YETENEK

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı

Eğitim

Yüksek Lisans: Devam ediyor, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı

Lisans: 2008, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Lise: 1999 Tepebağ İmam Hatip Lisesi, Açık öğretim Lisesi

İş/İstihdam

2014-2015 Şehit Mahmut Yeşilçam Ortaokulu, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Seyhan/Adana

2009-2010 Fatih Terim Lisesi, Coğrafya Öğretmenliği, Seyhan/Adana

2008-2009 Ericek Merkez İlköğretim Okulu, Türkçe Öğretmenliği, Göksun/K.Maraş

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Adana, 01.03.1982

Cinsiyet: Kadın

Yabancı Dil: İngilizce